

แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน:
กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

นางสาวลลิตา บุญมี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2555
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

AN APPROACH TO THE RENOVATION OF MODERN ARCHITECTURE ON
RATCHADAMNOEN AVENUE: A CASE OF THE RATTANAKOSIN EXHIBITION HALL

Miss Lalida Boonmee

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture Program in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคาร

ราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

โดย

นางสาวลลิตา บุญมี

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมานนท์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ชลธิ อิมอุตม)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. วสุ ไปษะนันทน์)

ลลิตา บุญมี : แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์. (An Approach to the Renovation of Modern Architecture on Ratchadamnoen Avenue: A Case of the Rattanakosin Exhibition Hall) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ, 171 หน้า.

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีคุณค่าเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมอื่นในประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของวงการสถาปัตยกรรม แต่จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ไม่ได้รับความสนใจและไม่เห็นถึงความสำคัญ เพราะความคุ้นเคยต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมและคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่หายาก จึงเกิดการละทิ้ง หรือทำลาย หรือปรับปรุงอาคารโดยขาดความเข้าใจในคุณค่าจนทำให้สูญเสียคุณค่าและความแท้ที่เป็นสิ่งแสดงคุณค่าสำคัญนั้นไป

กลุ่มอาคารราชดำเนินที่ตั้งอยู่สองข้างถนนราชดำเนินกลางเป็นตัวอย่างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคแรกๆของประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2475-2490 ที่มีความสำคัญจากคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และประโยชน์ใช้สอย แต่มีการใช้งานและปรับปรุงอาคารอย่างไม่เป็นระบบตามกระบวนการอนุรักษ์ที่อาคารสำคัญควรจะได้รับ ทั้งนี้ อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เป็นอาคารหนึ่งในกลุ่มอาคารราชดำเนินที่ได้รับการปรับปรุงอาคารจากอาคารพาณิชย์เป็นศูนย์การเรียนรู้โดยรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกและปรับปรุงพื้นที่ภายในตามความต้องการของประโยชน์ใช้สอยใหม่และมาตรฐานอาคารปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ แนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์จึงมีศักยภาพสำหรับการวิเคราะห์หาแนวทางการปรับปรุงอาคารที่เหมาะสมต่อคุณค่าและความแท้ตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม

ผลการวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามกรอบทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่พบว่า การรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกด้วยการรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบเป็นการรักษาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมซึ่งส่งผลต่อการรักษาคุณค่าด้านอื่นๆ และเอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญ และแม้การปรับปรุงพื้นที่ภายในจะเกิดความขัดแย้งจากวัสดุใหม่แต่ก็สร้างความกลมกลืนด้วยความเรียบง่ายและใช้สีที่ไม่ลดความเด่นชัดของกายภาพเดิม ซึ่งแนวทางนี้เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถประยุกต์ใช้กับการปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่น รวมทั้งสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคเดียวกันได้ต่อไป

ภาควิชา: สถาปัตยกรรมศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา: สถาปัตยกรรม..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2555.....

5473356225 : MAJOR ARCHITECTURE

KEYWORDS : APPROACH / RENOVATION / MODERN ARCHITECTURE /
RATCHADAMNOEN AVENUE / RATTANAKOSIN EXHIBITION HALL

LALIDA BOONMEE : AN APPROACH TO THE RENOVATION OF MODERN
ARCHITECTURE ON RATCHADAMNOEN AVENUE: A CASE OF THE
RATTANAKOSIN EXHIBITION HALL. ADVISOR : ASSOC.PROF. PINRAJ
KHANJANUSTHITI, Ph.D., 171 pp.

Modern architecture has the same values as other historical architecture. It is evidence that shows the revolution of architecture; however, the result from this primary study shows that people do not pay much attention to modern architecture as they think it is not important. Consequently, some modern architecture has been abandoned, destroyed or renovated without fully understanding its significance because people think modern architecture is familiar and is not a rarity. Therefore, value and authenticity of modern architecture has been lost.

A sample of modern architecture found on Ratchadamnoen Avenue is an example of modern architecture in Thailand at its first era, between 1932-1947. This group of buildings is significant because of their historical, architectural and functional values, but they have been used and renovated without any preservation efforts that significant buildings should get. In this group, there is one building was renovated from a commercial building to an exhibition hall. Its name is "Rattanakosin Exhibition Hall." It was renovated by preserving the exterior façade and interior spaces changed to accommodate their new use and to meet new current building standard requirements. This makes the Rattanakosin exhibition hall's renovation concept and process appropriate to be used as a case study for this research.

The study's result is based on the theory of preservation of modern architecture. It shows that the preservation in form and design will affect authenticity, especially within the unity of group of buildings. Although new interior design can be expressed in contrast, it is still harmonious with the old fabric by using simple elements and colors which do not reduce the uniqueness of the old one. Thus, this is an approach which can be applied to other buildings in groups of modern architecture buildings on Ratchadamnoen Avenue and others of the same era.

Department : Architecture Student's Signature

Field of Study : Architecture Advisor's Signature

Academic Year : 2012

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ต้องขอขอบพระคุณสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลและให้สัมภาษณ์ถึงการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะคุณธนา คชาไพโร หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ คุณสุรัตน์ กล่าเงิน เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ บ.1 ที่คอยประสานงานให้ความช่วยเหลือในการขอข้อมูลกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ขอขอบพระคุณบริษัท ไรท์แมน จำกัด ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการทำสำเนาแบบปรับปรุงอาคารและภาพถ่ายระหว่างการปรับปรุงอาคารเพื่อใช้ในการศึกษา รวมทั้งให้สัมภาษณ์ถึงการปรับปรุงอาคารในครั้งนี้ โดยเฉพาะคุณสุภาพรรณ ชื่นพิมล ผู้จัดการโครงการ ที่สละเวลาให้สัมภาษณ์และอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพย์สุดา ปทุมมานนท์ รองศาสตราจารย์ ชลธิ์ อิมอุดม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ และ ดร. วสุ ไปษะยะนันท์

ขอขอบพระคุณบริษัท ธนบุรีประกอบรถยนต์ จำกัด ที่อนุเคราะห์ให้เข้าไปสอบถามข้อมูลและถ่ายภาพใต้อาคารราชดำเนิน อาคาร 3 และร้านศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ ราชดำเนิน องค์การค้าของ สกสค. ที่อนุเคราะห์ให้เข้าไปสอบถามข้อมูลและถ่ายภาพใต้อาคารราชดำเนิน อาคาร 9 เพื่อประกอบการศึกษา

ขอขอบพระคุณคุณคัมภีร์ ผาติเสนะ และคุณณัฐฐิติ อ่ำไพวรรณ ที่อนุเคราะห์ภาพกลุ่มอาคารราชดำเนินที่สะท้อนคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมและคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ของกลุ่มอาคารได้อย่างน่าประทับใจ คุณนารีรัตน์ กลิ่นหอม ที่ร่วมสำรวจกลุ่มอาคารราชดำเนิน และช่วยถ่ายรูปอาคารราชดำเนิน อาคาร 3 และอาคาร 9

และที่สำคัญ ขอขอบพระคุณทุกคนในครอบครัวที่เป็นแรงใจและคอยสนับสนุนให้สามารถทำการศึกษาและดำเนินชีวิตได้อย่างลุล่วงมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูป.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
1.5 ข้อจำกัดของการศึกษา.....	10
1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา.....	10
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
1.8 วิธีดำเนินการศึกษา.....	11
บทที่ 2 ทฤษฎี แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม.....	14
2.2 แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	26
2.3 แนวคิดการปรับปรุงอาคาร.....	37
2.4 วิธีการปรับปรุงอาคาร.....	44
บทที่ 3 ความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน	
3.1 ประวัติของกลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	51
3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	59
3.3 ความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	67
3.4 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	78

บทที่ 4 การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์	
4.1 ประวัติการปรับปรุงอาคาร.....	83
4.2 ศักยภาพในการปรับปรุงอาคาร.....	90
4.3 แนวคิดการปรับปรุงอาคาร.....	98
4.4 วิธีการปรับปรุงอาคาร.....	101
4.5 การสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร.....	142
4.6 คุณค่าและความท้าทายยังคงอยู่หลังการปรับปรุงอาคาร.....	143
บทที่ 5 แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน	
5.1 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร.....	146
5.2 แนวทางการรักษาความสำคัญ.....	153
5.3 แนวทางการสื่อความหมาย.....	154
รายการอ้างอิง.....	157
ภาคผนวก.....	164
ภาคผนวก ก รายชื่อทีมงานออกแบบ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงาน ฝ่ายวิชาการ รวมทั้งที่ปรึกษาด้านต่างๆ.....	165
ภาคผนวก ข รายละเอียดนํ้ายากันซึมที่ใช้ทาหลังคาและกันสาด.....	168
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	171

สารบัญรูป

รูปที่		หน้า
1-1	ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2545 แสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	7
1-2	อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	7
1-3	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	8
1-4	กลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	8
2-1	แบริงไซด์ เพาเวอร์ สเตชัน (Bankside Power Station) ก่อนและหลังปรับปรุง อาคารเป็นเทท โมเดิร์น (Tate Modern).....	22
2-2	รูปด้านหน้าอาคารเคมี 1 ก่อนปรับปรุงอาคารเป็นหอศิลป์วัฒนธรรม.....	24
2-3	ทัศนียภาพอาคารเคมี 1 หลังการปรับปรุงอาคารเป็นหอศิลป์วัฒนธรรม.....	24
2-4	วิลลา ซาวอย (Villa Savoye).....	35
2-5	ทัศนียภาพสนามศุภชลาศัย.....	40
2-6	ทัศนียภาพอาคารไปรษณีย์กลาง บางรัก.....	40
2-7	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	41
2-8	กลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	41
2-9	ลิงกอตโต (Lingotto) ก่อนและหลังปรับปรุงอาคาร.....	42
2-10	สนามกีฬาเมอร์เดกา (Stadium Merdeka) ปี 1960.....	43
3-1	แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2475: ตำแหน่งถนนราชดำเนิน และลักษณะถนนราช ดำเนินกลางก่อนการปรับปรุง.....	52
3-2	แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2450: ลักษณะถนนราชดำเนินกลางก่อนการปรับปรุง.....	53
3-3	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: ลักษณะถนนราชดำเนินกลางหลังการ ปรับปรุง.....	53
3-4	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	54
3-5	ผังบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ปี พ.ศ.2528.....	54
3-6	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังปี พ.ศ.2500.....	54
3-7	ชอง เซลิเซ (Champs Elysees) ในปารีส.....	55
3-8	เดอะ มอลล์ (The Mall) ในลอนดอน.....	56
3-9	ดิ อันเทอ เดน ลินเดน (The Unter den Linden) ในเบอร์ลิน.....	56

รูปที่		หน้า
3-10	ผังบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ปี พ.ศ.2528.....	57
3-11	กลุ่มอาคารราชดำเนิน: เอกภาพและความสมมาตร.....	60
3-12	กลุ่มอาคารราชดำเนิน: เอกภาพและความสมมาตร.....	61
3-13	กลุ่มอาคารราชดำเนิน 16 ธันวาคม พ.ศ.2485.....	62
3-14	อาคารราชดำเนิน, พ.ศ.2528.....	62
3-15	อาคารราชดำเนิน ช่วงหัวมุมถนน สีแยกคอกวัว, พ.ศ.2528.....	63
3-16	ศาลาเฉลิมไทย, พ.ศ.2528.....	63
3-17	อาคารไทยนิยม, พ.ศ.2528.....	63
3-18	ผลการวิเคราะห์จากห้องปฏิบัติการแสดงชั้นของสีที่ทาทับกันตั้งแต่แรกสร้างจนปัจจุบัน.....	64
3-19	อาคารราชดำเนิน.....	66
3-20	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังปี พ.ศ.2500.....	67
3-21	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามกลางวัน.....	68
3-22	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามแสงแดดตอนเย็นสดใส.....	68
3-23	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามโพล้เพล้.....	69
3-24	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เสด็จถนนราชดำเนิน.....	70
3-25	เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516.....	71
3-26	เฉลิมฉลองวันพ่อ, 5 ธันวาคม 2552.....	71
3-27	เส้นทางจัดกิจกรรมทางการเมือง, 14 มีนาคม 2549.....	71
3-28	กลุ่มอาคารราชดำเนิน	74
3-29	กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังปี พ.ศ.2500.....	75
3-30	รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์.....	75
3-31	เอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นคุณภาพเชิงนามธรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน.....	77
3-32	อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่สร้างใหม่หลังจากถูกเผาทำลาย.....	78
3-33	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ที่สร้างหลังจากรื้อศาลาเฉลิมไทย.....	78
3-34	วัสดุก่อสร้างขำรดจากความชื้นและมีดินไม่เกิดขึ้นบนอาคาร.....	79
3-35	รอยคราบจากน้ำฝน.....	80
3-36	ความต้องการแสดงตัวตนของผู้เข้าที่ส่งผลต่อเอกภาพของกลุ่ม.....	80

รูปที่		หน้า
3-37	การขีดเขียนอาคารที่ส่งผลต่อความสวยงามของกลุ่มอาคารและถนน ราชดำเนินกลาง.....	81
3-38	การต่อเติมอาคารที่ส่งผลต่อความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ.....	81
3-39	การติดตั้งเครื่องปรับอากาศที่ไม่เรียบร้อย ส่งผลต่อความสวยงามของกลุ่ม อาคารและถนนราชดำเนินกลาง.....	81
3-40	การจรรยาบรรณของรถขนาดใหญ่จำนวนมากที่อาจสร้างแรงสั่นสะเทือนที่ส่งผลต่อ โครงสร้าง.....	82
4-1	ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2545 แสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	83
4-2	ผังแสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1(อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์).....	84
4-3	ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2555 แสดงอาคารโดยรอบของอาคารนิทรรศน์ รัตนโกสินทร์.....	84
4-4	ทัศนียภาพภายนอกอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	85
4-5	อุปกรณ์และสัญลักษณ์ในการป้องกันอัคคีภัย.....	89
4-6	สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา.....	90
4-7	ภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1: โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโครงข้อ แข็ง (rigid frame) ผสมกับแบบเสาและคานธรรมดาบางส่วน.....	92
4-8	ภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 9: โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโครงข้อ แข็ง (rigid frame) ผสมกับแบบเสาและคานธรรมดาบางส่วน.....	92
4-9	แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	94
4-10	รูปตัด A-A และ B-B, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	95
4-11	โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	95
4-12	โถงปลายอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	95
4-13	โถงบันไดอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	96
4-14	โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 3.....	96
4-15	โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 9.....	96
4-16	ไม่สามารถมองเห็นภายในผ่านกระจกได้, อาคารราชดำเนิน พ.ศ.2516.....	101
4-17	ผู้ใช้อาคารต้องเปิดหน้าต่างออกจึงจะเห็นภายนอก, อาคารราชดำเนิน พ.ศ.2489.....	101

รูปที่		หน้า
4-18	อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	102
4-19	แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	102
4-20	แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 หลังปรับปรุงอาคารเป็นอาคารนิทรรศน์ รัตนโกสินทร์.....	103
4-21	อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	103
4-22	สภาพภายนอกอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	104
4-23	ตัวอย่างส่วนที่รีโอดูที่ไม่ใช่รูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมออก.....	105
4-24	ส่วนต่อเติมด้านหลังที่เก็บไว้ปรับปรุงสำหรับการเปลี่ยนแปลงตามประโยชน์ใช้ สอยใหม่.....	105
4-25	ตัวอย่างการล้อมสภาพของผนังอาคารราชดำเนิน อาคาร 1.....	106
4-26	การซ่อมแซมผิวผนังอาคารตามตำแหน่งที่ล้อมสภาพ.....	106
4-27	เปลี่ยนวัสดุโครงสร้างหลังคาและวัสดุผนังหลังคาใหม่.....	107
4-28	ทาน้ำยากันซึมบนกันสาด.....	108
4-29	เปลี่ยนหน้าต่างให้เหมือนรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม.....	109
4-30	การต่อเติมชั้นดาดฟ้าทั้งสองด้าน.....	110
4-31	ต่อเติมชั้นดาดฟ้า.....	111
4-32	ต่อเติมชั้นดาดฟ้า.....	112
4-33	แปลนพื้นแสดงตำแหน่งการต่อเติมอาคารด้านหลัง.....	113
4-34	ก่อสร้างอาคารต่อเติมด้านหลัง.....	114
4-35	อาคารต่อเติมด้านหลัง.....	114
4-36	กล่องครอบท่อระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร.....	115
4-37	กล่องครอบท่อระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร.....	115
4-38	แปลนพื้นแสดงตำแหน่งเครื่องระบายอากาศ.....	116
4-39	ติดตั้งเครื่องระบายอากาศด้านหลังอาคาร และติดตั้งระแนงบัง.....	116
4-40	ทาสีภายนอกอาคารใหม่.....	117
4-41	สีภายนอกอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	118
4-42	สภาพภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	119
4-43	รีโอดูผนังภายใน.....	119

รูปที่		หน้า
4-44	พื้นที่ภายในเพื่อรองรับการปรับปรุงที่จะเกิดขึ้น.....	120
4-45	แปลนโครงสร้างเสา คาน พื้น ชั้น 2-3.....	121
4-46	แปลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น ชั้น 2-3.....	121
4-47	แบบขยายการติดตั้งคานเหล็ก.....	122
4-48	แบบขยายเหล็กเสริมพื้น.....	122
4-49	ตัดพื้นและคาน.....	123
4-50	เทพื้นให้เต็ม.....	124
4-51	แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	125
4-52	แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร.....	126
4-53	ผนังภายในที่เสื่อมสภาพ.....	127
4-54	ซ่อมแซมผนัง.....	128
4-55	ซ่อมแซมและตกแต่งพื้นใหม่.....	128
4-56	ผนังและพื้นหลังปรับปรุงอาคาร.....	128
4-57	แปลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น ชั้นลอย, ห้องสมุด.....	129
4-58	แปลนพื้นแสดงตำแหน่งห้องสมุด.....	129
4-59	ห้องสมุดอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	130
4-60	ห้องสมุด-อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	131
4-61	แปลนพื้นชั้น 2 และ 3 แสดงการจัดพื้นที่ภายใน.....	132
4-62	ต่อเติมห้องนิทรรศการ.....	133
4-63	ตัวอย่างห้องนิทรรศการ.....	134
4-64	ตัวอย่างห้องนิทรรศการ.....	134
4-65	ติดตั้งฝ้าเพดาน.....	135
4-66	ไม่ติดตั้งฝ้าเพดาน.....	135
4-67	ตำแหน่งลิฟต์และทางลาดในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	136
4-68	ปรับปรุงห้องลิฟต์เดิมใช้.....	137
4-69	ต่อเติมห้องลิฟต์ใหม่.....	137
4-70	ติดตั้งลิฟต์บริเวณห้องสมุด.....	137
4-71	ทำทางลาดทางเข้าอาคาร.....	138

รูปที่		หน้า
4-72	ทำทางลาดที่ชั้น 1.....	138
4-73	ทำทางลาดที่ชั้น 2.....	138
4-74	ระบบลิฟต์ในห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์.....	139
4-75	ระบบเรือจำลองและรถรางในห้องเรือรุ่งวิถีไทย.....	139
4-76	ตำแหน่งห้องงานระบบอาคาร.....	140
4-77	การติดตั้งงานระบบ.....	140
4-78	ความกลมกลืนระหว่างงานระบบและกายภาพอาคาร.....	140
4-79	สีภายในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์.....	141

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	นิยามของความสำคัญและหลักเกณฑ์การพิจารณาในกฎบัตรนานาชาติ.....	15
5-1	ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร.....	152
5-2	แนวทางการรักษาความสำคัญ.....	154
5-3	แนวทางการสื่อความหมาย.....	156

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รูปแบบสถาปัตยกรรมบนโลกแห่งนี้มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเกิดจากระบบความคิดหรือความเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องได้ และนอกจากระบบความคิดแล้ว รูปแบบสถาปัตยกรรมยังเกิดจากปัจจัยอื่นที่เป็นกรอบความคิดในการสร้างรูปแบบสถาปัตยกรรมเหล่านั้นขึ้นมา ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ วิวัฒนาการทางเทคโนโลยีและการก่อสร้าง รวมทั้งกฎหมายข้อบังคับ ซึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ก็เกิดจากปัจจัยเหล่านี้เช่นกัน

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีความสำคัญเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมรูปแบบอื่นในประวัติศาสตร์ เพราะเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของวงการสถาปัตยกรรมที่ใช้สืบค้นแนวคิดและปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมในเวลานั้นได้ อีกทั้ง แสดงความเชื่อมต่อของประวัติศาสตร์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จะทำให้คนรุ่นถัดไปสามารถรับรู้ถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตได้เช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมรูปแบบอื่น

อย่างไรก็ตาม แม้สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จะมีความสำคัญแต่จากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ไม่ได้รับความสนใจและไม่เห็นความสำคัญ เพราะความคุ้นเคยต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมและคิดว่าไม่ใช่สิ่งที่หายาก จึงเกิดการละทิ้ง รื้อทำลาย หรือปรับปรุงอาคารโดยขาดความเข้าใจในความสำคัญจนทำให้สูญเสียคุณค่า* และความแท้** ที่แสดงความสำคัญนั้นไป

ด้วยเหตุนี้ จึงต้องการศึกษาทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การพิจารณาความสำคัญ และการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงอาคารเรียบร้อยแล้ว เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารตามกรอบ

* คุณค่า (value) คือ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในด้านต่างๆ ของมรดก ซึ่งมีทั้งคุณค่าด้านกายภาพที่สามารถมองเห็นจับต้องสัมผัสได้ และคุณค่าด้านจิตใจที่แม้ไม่ปรากฏให้เห็นก็ยังสามารถรับรู้ได้ (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ: 69)

** ความแท้ (authenticity) เป็นคุณสมบัติของมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นถึงความเดิมดั้งเดิมตั้งแต่ครั้งเริ่มสร้าง ต่อเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน และแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพที่ต่อเนื่องมาตลอดช่วงอายุของมรดกนั้น (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ: 93)

ทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม แล้วสรุปเป็นแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่
เหมาะสมต่อความสำคัญที่สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการออกแบบปรับปรุงสถาปัตยกรรม
สมัยใหม่ต่อไปได้

เมื่อศึกษาพัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทย
พบว่า สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยเกิดจากปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และ
สถาปัตยกรรม โดยปัจจัยด้านสังคมเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองการปกครองที่มีการเปลี่ยนแปลง
ระบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475
ที่เป็นหนึ่งปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย (modernization) เพื่อให้
ทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ¹

ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจคือเรื่องปัญหาการคลังของประเทศที่ประสบปัญหา
ตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 สืบเนื่องมาจนถึงรัชสมัยของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของโลกที่เริ่มตกต่ำ
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2469 (World Depression) จนทำให้รัชกาลที่ 7 ทรงดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบ
อนุรักษ์อย่างต่อเนื่องในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจการคลัง ด้วยการสะสมเงินคลังและไม่นิยมการกู้
เงินจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลต่อแรงขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่ใช้ในการพัฒนาประเทศ²
และการลงทุนก่อสร้างอาคารต่างๆ ที่ควรมีรูปแบบและวิธีการก่อสร้างที่ประหยัด

สำหรับปัจจัยด้านสถาปัตยกรรมคืออิทธิพลของรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่
จากยุโรปที่เข้ามาพร้อมกับนักศึกษาไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมในยุโรป* และกลับมา
ทำงานในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมแทนที่สถาปนิกชาวต่างชาติที่ได้ลดจำนวน
ลงหรือหมดไปจากหน่วยงานของรัฐบาลตามลำดับ ซึ่งในเวลาต่อมา กลุ่มนักศึกษาไทยดังกล่าว
ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อวงการวิชาชีพและวิชาการสถาปัตยกรรมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก

¹ วิมลสิทธิ์ ทรยางกูร และคณะ, พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม อดีต ปัจจุบัน และ
อนาคต (ม.ป.ท.: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536), หน้า 39.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

* รายชื่อนักศึกษาไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมในยุโรป ได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร
พระสาโรชรัตนนิมมานก์ นายนารถ โทธิประสาท หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร หม่อมเจ้าโศภณการ วรวรรณ หม่อมเจ้า
ประสมสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ และนายจิตรเสน (หมีว) อกัยวงศ์ (มุสดี ทิพพัล: 416-417)

เพราะนอกจากผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยตามแนวสากลที่ได้ศึกษามาแล้ว ยังร่วมกันริเริ่มก่อตั้งสมาคมสถาปนิกสยาม (The Association of Siamese Architects) อีกด้วย³

ปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ขึ้นมาในประเทศไทย ดังนั้นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จึงเป็นการเก็บรักษาหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงหรือภาวะที่เคยเกิดขึ้นในประเทศไทย อีกทั้ง เป็นการรักษาความต่อเนื่องของเวลาไม่ให้ประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งส่วนใดต้องหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งเป็นหนึ่งบันทึกของหน้าประวัติศาสตร์ไทยที่มีศักยภาพสามารถใช้ในการศึกษาเรียนรู้ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสถาปัตยกรรมได้

ตัวอย่างสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยที่แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยทั้งสามด้านคือกลุ่มอาคารราชดำเนิน เนื่องจากกลุ่มอาคารนี้ถูกใช้เพื่อสะท้อน “ความเป็นสมัยใหม่” ของประเทศไทยเพื่อให้ทัดเทียมกับนานาชาติในประเทศไทยในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ถือเป็นกุศโลบายที่มีความคล้ายคลึงกับการใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมคลาสสิกในการแสดงความศิวิไลซ์ของสยามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5⁴ ดังนั้น บทบาทในการสะท้อนความเป็นสมัยใหม่จึงถือเป็นปัจจัยด้านสังคมที่แสดงออกมาเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

กลุ่มอาคารราชดำเนินก่อสร้างด้วยซีเมนต์ที่ผลิตภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ทรงคิดให้ประชาชนใช้ “สินค้าไทย” มากกว่า “ของนอกของต่างประเทศ” และต้องการลดบทบาททางเศรษฐกิจของนักลงทุนชาวต่างชาติดัง จึงเลือกใช้ซีเมนต์เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนิน ทั้งนี้ ซีเมนต์ที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นซีเมนต์ที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของบริษัท “สยามซีเมนต์คัมพานี” ที่มีทุนจดทะเบียนส่วนใหญ่กว่า 75 เปอร์เซ็นต์เป็นของชาวไทย ซึ่งต่างจากอุตสาหกรรมไม้สักที่แม้จะเป็นวัสดุภายในประเทศเช่นกัน แต่อุตสาหกรรมไม้สักในขณะนั้น 85 เปอร์เซ็นต์ถูกตัดกวางผลประโยชน์โดยชาวยุโรปที่ได้รับสัมปทานในกิจการป่าไม้ทางภาคเหนือของประเทศไทยตั้งแต่

³ วิมลสิทธิ์ ทรายงูร และคณะ, พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, หน้า 41-42.

⁴ ชาตรี ประภิตนทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 348-352.

รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5⁵ ด้วยเหตุนี้ กลุ่มอาคารราชดำเนินจึงมีศักยภาพในการสะท้อนถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยในเวลานั้น

กลุ่มอาคารราชดำเนินมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ออกแบบโดยนายจิตรเสน (หมิว) อภัยวงศ์ ผู้เป็นหนึ่งในนักศึกษาไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมที่ยุโรป โดยนายจิตรเสน ไปศึกษาสถาปัตยกรรมที่สถาบันอีโกล เดอ โบซาร์ (E'cole Nationale Supérieure des Beaux-Arts) ในปารีส ราวทศวรรษที่ 2470 สำเร็จการศึกษากลับมาเป็นสถาปนิกสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁶ ทั้งนี้ ช่วงเวลาที่นายจิตรเสน ไปศึกษาสถาปัตยกรรมที่ปารีส นั้น สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และแม้สถาบันที่นายจิตรเสน ไปศึกษาจะมีแนวทางการออกแบบแบบคลาสสิก แต่ความนิยมของรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่อยู่นอกห้องเรียนย่อมส่งผลต่อแนวคิดการออกแบบด้วยเช่นกัน จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงปัจจัยด้านสถาปัตยกรรมที่สะท้อนอยู่ในกลุ่มอาคารราชดำเนิน

ในปัจจุบัน กลุ่มอาคารราชดำเนินยังคงมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของอาคารได้แบ่งพื้นที่ให้เช่าแก่ผู้เช่าหลายราย มีขนาดพื้นที่ในการเช่าแตกต่างกันตามความต้องการของผู้เช่า และมีประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลายอยู่ภายในกลุ่มอาคารราชดำเนินแห่งนี้ ซึ่งประโยชน์ใช้สอยและความต้องการของผู้เช่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาคาร มีการปรับปรุงอาคารไปตามความต้องการเพื่อแสดงตัวตนของตนเองด้วยสีและวัสดุใหม่ โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่ความเป็นเอกภาพของกลุ่มอาคารเป็นสิ่งสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน นอกจากการเผาทำลายอาคารกรมประชาสัมพันธ์ อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และอาคารสำนักงานกองติดตามผลการปฏิบัติราชการ ในเหตุการณ์ทางการเมือง เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และการรื้อศาลาเฉลิมไทย

⁵ พันย์ สิริเกียรติกุล, “ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488,” หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6 (กันยายน 2552-สิงหาคม 2553): 8-51.

⁶ สมชาติ จึงศิริอารักษ์, สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยาม สมัยรัชกาลที่ 4 - พ.ศ.2480 (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553), หน้า 513-514.

แล้วสร้างลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์เพื่อเปิดมุมมองให้กับโลหะปราสาท เมื่อ พ.ศ. 2532⁷ กลุ่มอาคารราชดำเนินยังมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา การใช้งาน และการต่อเติมอาคารของผู้เช่าที่ส่งผลให้กลุ่มอาคารเกิดความทรุดโทรม ทักษะสภาพไม่สวยงาม ตามวัตถุประสงค์ของการสร้างถนนราชดำเนินและกลุ่มอาคารราชดำเนิน

ผลจากการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนินประกอบกับยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางสำคัญในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปกรรม และแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิต และเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน จึงเกิดแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่องขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ภายใต้การดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁸

การจัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และบริเวณต่อเนื่อง ให้มีประโยชน์การใช้ที่ดินอย่างเต็มศักยภาพ มีความคุ้มค่าทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม เป็นเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน อีกทั้ง ส่งเสริมการพัฒนาเชิงวิชาการและธุรกิจท่องเที่ยว และเป็นการแสดงให้เห็นปรากฏต่อสากลว่า กรุงเทพมหานครเป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งด้านศิลปะ สังคม และวัฒนธรรม แห่งหนึ่งของโลก⁹

แผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง ดังกล่าวส่งผลให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เริ่มฟื้นฟูถนนราชดำเนินกลาง โดยเริ่มจากการขยายพื้นที่ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ให้สว่างมากขึ้นและเปิดมุมมองสู่โลหะปราสาทให้กว้างมากขึ้น โดยมีแผนหรือส่วนของอาคารราชดำเนินกลาง อาคาร 1 ออก 1 ใน 3 ของความยาวอาคาร แต่

⁷ กำธร กุลชล, “การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ,” หน้าจั่ววารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 15 (2540): 39-58.

⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, โครงการจัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่บริเวณต่อเนื่อง [ออนไลน์], 10 มกราคม 2556 แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/special/Work/suvarnabhumi/e_document-SDO/e_doc%20-%20document/MP_Ratchadamnoen%20Road%20and%20Surrounding%20Area/executive%20-%20RRSA%20-%20Thai.pdf

⁹ เรื่องเดียวกัน

แผนงานก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามผู้บริหารสูงสุดที่ดูแลในเวลานั้นๆ ตามการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาล โดยมีขั้นตอนในการปรับปรุงเริ่มจากการขอคืนพื้นที่จากผู้เช่าอาคาร ทั้งนี้ ในขั้นต้นได้พื้นที่กลับคืนมาครึ่งหนึ่ง จึงเริ่มดำเนินการรื้อส่วนต่อเติมด้านหลังอาคารออก ซึ่งหลังจากรื้อส่วนต่อเติมออกแล้วพบว่ามุมมองที่นำไปสู่โลหะปราสาทเพียงพอ จึงทำให้อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ไม่จำเป็นต้องรื้อถอนตัวอาคารตามแผนงานขั้นต้น¹⁰

ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดโครงการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยมีประโยชน์ใช้สอยใหม่เป็นศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ มีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของโครงการ และมีบริษัท ไรท์แมน จำกัด เป็นบริษัทออกแบบปรับปรุงอาคารและดำเนินงานปรับปรุงอาคาร ในปี พ.ศ.2551¹¹ และเมื่อศึกษาผลการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่าเอกภาพของกลุ่มอาคารยังคงอยู่ มีการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอก มีการต่อเติมอาคาร และการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในตามความต้องการของประโยชน์ใช้สอยใหม่ และมาตรฐานอาคารปัจจุบัน

ฉะนั้น อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์จึงมีศักยภาพต่อการศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคาร โดยวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพื่อสรุปและเสนอเป็นหนึ่งแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยที่อยู่ในยุคเดียวกันได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษา “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การพิจารณาความสำคัญและการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร

¹⁰ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

¹¹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมุดคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 29.

2. ศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงอาคารเรียบร้อยแล้ว
3. สรุปและเสนอเป็นหนึ่งแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งผลการศึกษานำไปประยุกต์ใช้กับการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยที่อยู่ในยุคเดียวกันได้ต่อไป

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตของพื้นที่

ขอบเขตของกรณีศึกษา

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ที่ตั้งอยู่ที่อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

รูปที่ 1-1 ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2545 แสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1
ที่มา: ดัดแปลงจากภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

รูปที่ 1-2 อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ขอบเขตของบริบท

กลุ่มอาคารราชดำเนินที่ตั้งอยู่สองข้างถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

รูปที่ 1-3 ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

รูปที่ 1-4 กลุ่มอาคารราชดำเนิน
ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

1.3.2 ขอบเขตของข้อมูล

ศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินเพื่อพิจารณาความสำคัญของกลุ่มอาคาร และศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม

1.3.3 ขอบเขตของผลการศึกษา

ศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามกรอบทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเพื่อสรุปและเสนอแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งสามารถประยุกต์เป็นแนวทางสำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยที่อยู่ในยุคเดียวกันได้ต่อไป โดยผลการศึกษาจะไม่นำเสนอการออกแบบสถาปัตยกรรม

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษา “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณี ศึกษาอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” เน้นศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคาร ซึ่งข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่สืบค้นได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ มีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกัน เช่น ปี พ.ศ. ที่ระบุเวลาการก่อสร้างอาคารที่ชัดเจน เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาจึงวิเคราะห์และเลือกใช้ข้อมูลที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด

นอกจากนี้ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของอาคาร ไม่มีแบบต้นฉบับเหลืออยู่ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์จึงอนุเคราะห์แบบที่อยู่ในแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่บริเวณต่อเนื่องให้ใช้ศึกษา ซึ่งปรากฏว่ามีรายละเอียดที่ขัดแย้งกับแบบปรับปรุงอาคารที่จัดทำโดยบริษัท ไรท์แมน จำกัด ที่อนุญาตให้ทำสำเนามาเพื่อศึกษาในครั้งนี้ จึงทำให้การศึกษาค้างนี้จะต้องทำการสำรวจและสืบค้นข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมเพิ่มเติมจากอาคารราชดำเนินหลังอื่น

1.5 ข้อจำกัดของการศึกษา

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เป็นกรณีศึกษาที่ปรับปรุงอาคารเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น การศึกษาจึงไม่สามารถเห็นขั้นตอนการปรับปรุงอาคารที่แท้จริงได้ ส่งผลให้ต้องศึกษาวิธีการปรับปรุงอาคารจากการสัมภาษณ์ผู้ออกแบบปรับปรุงอาคาร วิเคราะห์จากภาพถ่ายที่ได้รับ อนุเคราะห์จากบริษัท ไรท์แมน จำกัด ประกอบกับการสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

1.6 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

คำจำกัดความต่อไปนี้กำหนดเพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกันต่อคำศัพท์ที่จะปรากฏในวิทยานิพนธ์หัวข้อ “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” ซึ่งได้แก่

- การปรับปรุงอาคาร (adaptation, renovation) คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอาคารเก่าเพื่อให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการ โดยรักษาลักษณะสำคัญและคุณค่าของอาคารไว้ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วนให้สามารถรองรับความต้องการในปัจจุบันได้
- สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคแรกของประเทศไทย คือ สถาปัตยกรรมในช่วงปี พ.ศ.2475-2490 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุโรปที่เข้ามาพร้อมกับนักศึกษาไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมในยุโรป
- อาคารราชดำเนิน คือ อาคารที่ตั้งอยู่สองข้างถนนราชดำเนินกลาง
- สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ คือ รูปแบบสถาปัตยกรรมอื่นในประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นก่อนสถาปัตยกรรมสมัยใหม่
- ตัวแทน (icon) คือ สิ่งที่แสดงออกหรืออ้างอิงถึงอีกสิ่งหนึ่งได้

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” มีดังนี้

1. เรียนรู้กระบวนการปรับปรุงอาคารตามกรอบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม
2. เรียนรู้แนวคิดและวิธีการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่รักษาความสำคัญของอาคารได้

3. ได้แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ที่เหมาะสมต่อความสำคัญ
4. ส่งเสริมให้สังคมเห็นความสำคัญของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ให้มากขึ้น

1.8 วิธีดำเนินการศึกษา

1.8.1 ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเลือกประเด็นทบทวนวรรณกรรมตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม เพื่อสรุปเป็นกรอบสำหรับใช้วิเคราะห์กรณีศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม
2. แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่
3. แนวคิดการปรับปรุงอาคาร
4. วิธีการปรับปรุงอาคาร

1.8.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ได้แก่ ประวัติ ประโยชน์ใช้สอย รูปแบบสถาปัตยกรรม คุณค่าและความแท้ การเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพ ศักยภาพในการปรับปรุงอาคาร แนวคิดการปรับปรุงอาคาร วิธีการปรับปรุงอาคาร และการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร จาก 3 วิธีการ ได้แก่

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการสำรวจ ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ ภาพถ่ายอดีตและปัจจุบัน ภาพถ่ายก่อนและหลังการปรับปรุงอาคาร ภาพถ่ายขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร แบบก่อนและหลังการปรับปรุงอาคารพร้อมทั้งรายการประกอบแบบ และพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจด้วยการสังเกต โดยสำรวจการเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินจากภายนอกอาคาร สำรวจรูปแบบสถาปัตยกรรมก่อนการปรับปรุงอาคารจากการเปรียบเทียบอาคารราชดำเนินกลาง อาคาร 1 (อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์) กับอาคารราชดำเนินกลาง อาคาร 2 ถึง 10 ซึ่งมีแบบก่อสร้างเดียวกัน และสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามเส้นทางการใช้งานของผู้เข้าชมนิทรรศการเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมหลังการปรับปรุงอาคาร

3. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยสัมภาษณ์สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของอาคารและเจ้าของโครงการ และสัมภาษณ์บริษัท ไรท์แมน จำกัด ผู้ออกแบบและดำเนินงานปรับปรุงอาคาร

นอกจากนี้ ยังศึกษาการปรับปรุงเบงก์ไซด์ เพาเวอร์ สเตชัน (Bankside Power Station) เป็นเทท โมเดิร์น (Tate Modern) และศึกษาการปรับปรุงอาคารเคมี 1 คณะวิทยาศาสตร์ เป็นอาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกอบการศึกษาการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารด้วย

1.8.3 วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์แนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ตามกรอบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพื่อพิจารณาหาแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ที่สามารถรักษาความสำคัญของอาคารได้

1.8.4 สรุปผล

สรุปผลการศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เพื่อนำเสนอเป็นหนึ่งแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร แนวทางการรักษาความสำคัญ และแนวทางการสื่อความหมาย

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การพิจารณาความสำคัญ และการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร โดยศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ได้รับการปรับปรุงอาคารเรียบร้อยแล้ว และสรุปผลเพื่อเสนอแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งผลของการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทยที่อยู่ในยุคเดียวกันได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ดังกล่าวส่งผลให้การศึกษาครั้งนี้ดำเนินตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ที่สำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจกรอบการปรับปรุงอาคารอย่างเป็นระบบ และนำไปใช้ได้เหมาะสมกับความสำคัญของอาคาร ทั้งนี้ เมื่อศึกษากระบวนการดังกล่าวพบว่า หลักการสำคัญของการดูแลรักษามรดกสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมคือการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมของสถานที่นั้นๆ ไว้ให้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้¹

ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจพื้นที่อนุรักษ์โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นเอกสารและข้อมูลทางกายภาพเพื่อสร้างความเข้าใจในภาพรวม การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

ขั้นที่ 2 การประเมินคุณค่า และความสำคัญของพื้นที่

ขั้นที่ 3 การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการและการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจาก 3 ขั้นตอนแรก เพื่อใช้ในการกำหนดเป้าหมายของโครงการอนุรักษ์ และให้ความมั่นใจได้ว่าจะมีการรักษาคุณค่าความสำคัญของพื้นที่นั้นไว้และสามารถสืบทอดต่อไปในอนาคตได้

ขั้นที่ 5 การพัฒนากฤษฎี* เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ขั้นที่ 6 การปฏิบัติงานตามแผนและการทบทวนแผน

¹ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า 45-46.

* กฤษฎี คือสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองของวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้แล้ว (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐติ: 57)

เมื่อพิจารณากระบวนการทั้ง 6 ขั้นตอนพบว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสำหรับการศึกษา
 อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ได้แก่ แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม แนวคิดการอนุรักษ์
 สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ แนวคิดการปรับปรุงอาคาร และวิธีการปรับปรุงอาคาร

2.1 แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเป็นกรอบการทำงานอนุรักษ์ในภาพรวมของ
 สถาปัตยกรรมทุกรูปแบบ ซึ่ง อาจารย์ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิธิ อธิบายว่า แนวความคิดในการดูแล
 รักษา มรดกวัฒนธรรมเป็นผลมาจากความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ที่มีสัญชาตญาณในการดูแล
 รักษา และอนุรักษ์ เนื่องจากมนุษย์ไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมรอบตัว ยกเว้นการ
 เปลี่ยนแปลงแบบชั่วคราว เพราะมนุษย์ต้องทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมเพื่อจะได้เข้าใจและ
 ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างสะดวกสบายที่สุด อีกทั้ง สิ่งแวดล้อมที่
 สร้างขึ้นเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่บ่งชี้ถึง “ที่ทาง” และช่วยทำให้เข้าใจบทบาทและความสัมพันธ์
 ระหว่างบุคคล สังคม และโลกแวดล้อมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ โลกแวดล้อมที่สร้างขึ้นจึงต้องมีการดูแล
 เพื่อคนในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การดูแลรักษาองค์ประกอบของโลกแวดล้อมจึงเป็นความ
 รับผิดชอบต่อสังคมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งอาคารและสภาพแวดล้อมจะได้รับการดูแลรักษาต่อไป
 ตราบเท่าที่อาคารเหล่านั้นยังมีประโยชน์ใช้สอยและมีความสำคัญ² จากคำอธิบายข้างต้นพบว่า
 แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเกี่ยวข้องกับความสำคัญของสถาปัตยกรรม และเมื่อศึกษา
 แนวคิดการอนุรักษ์จากกฎบัตรนานาชาติพบว่า สาระสำคัญอยู่ที่การรักษาความสำคัญของมรดก
 ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ^{*}

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมจึงต้องศึกษาการพิจารณา
 ความสำคัญของมรดกเพื่อให้เข้าใจกรอบของการพิจารณาคุณค่าและความแท้ที่แสดง
 ความสำคัญของมรดกนั้น และการสื่อความหมายในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเพื่อให้เข้าใจกรอบ
 ของการนำเสนอคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรม

² ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิธิ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, หน้า 3.

* ดูตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 นิยามของความสำคัญและหลักเกณฑ์การพิจารณาในกฎบัตรนานาชาติ³

กฎบัตร	นิยามของความสำคัญและหลักเกณฑ์การพิจารณา
กฎบัตรเวนิส (Venice Charter)	เกี่ยวข้องกับความสำคัญทางวัฒนธรรม รวมถึงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ สังคม และวิทยาศาสตร์
กฎบัตรวอชิงตัน (Washington Charter)	เกี่ยวข้องกับคุณภาพในการรักษาคุณลักษณะทางประวัติศาสตร์ของเมืองหรือชุมชน รวมถึงกายภาพและจิตวิญญาณของเมือง โดยเฉพาะรูปแบบของเมืองที่เกิดขึ้นจากแนวของถนนหรือขนาดของที่ดิน ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารและพื้นที่ว่าง รูปลักษณะของอาคารที่ปรากฏให้เห็นทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งรูปลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์กำหนดได้จากขนาด รูปแบบอาคาร วัสดุ สี และการตกแต่ง ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหรือชุมชนกับบริบทโดยรอบ ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น นอกจากนี้ ยังรวมถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ ที่ชุมชนหรือเมืองต้องการ
กฎบัตรอโคโมส นิวซีแลนด์ (ICOMOS New Zealand Charter)	เกี่ยวข้องกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมและความหมายทางวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนไปถึงสถานที่ที่คุณค่าต่างๆ ยังคงอยู่และรับรู้ได้ แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมในอดีต บริบทของชุมชนในอดีต ความหลากหลายและความแตกต่างในโลกปัจจุบัน และหลักฐานที่แสดงความต่อเนื่องระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
กฎบัตรบูรรา (Burra Charter)	เกี่ยวข้องกับคุณค่าและความสำคัญทางวัฒนธรรม โดยความสำคัญทางวัฒนธรรมหมายถึงคุณค่าสำหรับคนในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทางด้าน ความงาม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และจิตวิญญาณ
Principles for the Conservation of Heritage sites in China	เกี่ยวข้องกับคุณค่ามรดก รวมถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวิทยาศาสตร์

³ UNESCO Bangkok, *Asia Conserved: Lessons Learned from the UNESCO Asia-Pacific Heritage Awards for Culture Heritage Conservation 2000-2004* (Bangkok: ClungWicha Press, 2007), p. 22-23.

2.1.1 การพิจารณาความสำคัญ

สิ่งที่บ่งชี้ความสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือมรดกคือคุณค่าและความแท้ ดังนั้น การเข้าใจคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมจะทำให้เข้าใจความสำคัญของมรดกได้อย่างถูกต้อง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคุณค่าและความแท้ ดังนี้

การพิจารณาคุณค่า

คุณค่าคือสิ่งสำคัญสำหรับการอนุรักษ์ เพราะคุณค่าจะช่วยให้ผู้ทำงานอนุรักษ์ เข้าใจและสามารถวางแผนการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นก่อนการเริ่มต้นการอนุรักษ์ใดๆ ควรศึกษาและพิจารณาคุณค่าของมรดกนั้นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เสียก่อน เพื่อเป็นการรักษาคุณค่าของมรดกนั้นไว้และเพื่อป้องกันการทำลายคุณค่าของมรดกโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

ทั้งนี้ เซอร์ เบอ์นาร์ต เอ็ม. เฟลเดน (Sir Bernard M. Feilden) ได้จัดกลุ่มคุณค่า ออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ (emotional values) คุณค่าด้านวัฒนธรรม (cultural values) และคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย (use values)⁴ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. **คุณค่าด้านจิตใจ** ได้แก่ เป็นสิ่งอัศจรรย์ (wonder) มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่าง (identity) มีความต่อเนื่องของกาลเวลา (continuity) และมีจิตวิญญาณและเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (spiritual and symbolic)
2. **คุณค่าด้านวัฒนธรรม** ได้แก่ เป็นบันทึกเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น (documentary) มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ (historic) มีความเกี่ยวข้องกับโบราณคดี เป็นสิ่งที่มีอายุเก่าแก่และเป็นของหายาก (archaeological, age and scarcity) มีความงดงามและเป็นสัญลักษณ์ (aesthetic and symbolic) มีความสำคัญทางสถาปัตยกรรม (architectural) มีความสำคัญต่อวิถีทัศน์ของเมือง ภูมิประเทศ และระบบนิเวศน์ (townscape, landscape and ecological) และมีความสำคัญทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ (technological and scientific)
3. **คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย** ได้แก่ มีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง (functional) มีประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ (economic) มีประโยชน์ต่อสังคม (social) และมีประโยชน์ต่อการเมืองการปกครองและชนชาติ (political and ethnic)

⁴ Bernard M. Feilden, *Conservation of historic buildings* (Oxford: Butterworth Architecture, 1994), p. 6.

การพิจารณาความแท้

การพิจารณาความแท้จะช่วยสร้างกรอบการทำงานสำหรับการปรับปรุงอาคารว่าควรดำเนินไปในทิศทางใด เพื่อให้การปรับปรุงอาคารไม่ทำลายความแท้ของอาคารที่มีอยู่ เพราะความแท้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อคุณค่า และเมื่อศึกษาเอกสารนาราว่าด้วยความแท้ 1994 (The Nara Document on Authenticity 1994) พบว่า พื้นฐานการอนุรักษ์คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมคือการรักษารูปแบบและประวัติศาสตร์ของมรดกนั้นให้คงอยู่ ซึ่งระดับความเข้าใจต่อคุณค่าของมรดกขึ้นอยู่กับความแท้ที่แสดงถึงคุณค่าเหล่านั้นที่สัมพันธ์ไปยังอดีตและเชื่อมโยงไปสู่อนาคต ดังนั้นความแท้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพิจารณาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม⁵

ทั้งนี้ เมื่อศึกษาพิธีสารฮอยอันสำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีในเอเชีย (Hoi-An Protocols for Best Conservation Practice in Asia) ที่อ้างถึงกฎบัตรบูรรา (Burra Charter) พบว่า ความแท้มีหลายมิติ ได้แก่ ทำเลและที่ตั้ง รูปทรงและการออกแบบ ประโยชน์และการใช้สอย และคุณภาพเชิงนามธรรม⁶ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. **ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง** ได้แก่ สถานที่ การตั้งถิ่นฐาน อารมณ์ของสถานที่ สิ่งแวดล้อม ลักษณะของพื้นที่และทัศนียภาพ องค์ประกอบที่มีชีวิตระดับการพึ่งพาอาศัยกันในห้องที่
2. **ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ** ได้แก่ ผังของที่ว่าง การออกแบบวัสดุ ฝีมือช่าง เทคนิคและการก่อสร้าง งานวิศวกรรม ความเชื่อมโยงกับมรดกหรือสถานที่อื่น
3. **ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอย** ได้แก่ ประโยชน์ใช้สอย ผู้ใช้งาน การร่วมมือ การเปลี่ยนแปลงของการใช้งาน การแบ่งพื้นที่ใช้สอย ผลกระทบของการใช้สอย ประโยชน์ที่ตอบรับกับบริบททางประวัติศาสตร์
4. **ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม** ได้แก่ การแสดงออกทางศิลปะคุณค่าต่างๆ จิตวิญญาณ ผลกระทบทางอารมณ์ บริบททางศาสนา สิ่งกลิ่นและรสชาติ กระบวนการสร้างสรรค์

⁵ ICOMOS, The Nara Document on Authenticity 1994 [online], 7 February 2012. Available from: <http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>

⁶ UNESCO, Hoi An Protocols for best conservation practice in Asia, Adopted by the Asia-Oceania Region at the ICOMOS General Assembly in Xi'an, China in 2005 [Online], 4 January 2012. Available from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001826/182617e.pdf>

หลักการพิจารณาคุณค่าและความแท้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้พิจารณาความสำคัญของอาคารได้ เพื่อให้การปรับปรุงอาคารมีแนวทางที่ไม่ทำลายคุณค่าและความแท้ของอาคารนั้น ซึ่งการศึกษาครั้งนี้จะใช้กรอบการพิจารณาคุณค่าและความแท้ดังกล่าวในการพิจารณาความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เป็นบริบทหลักของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เพื่อใช้เป็นกรอบในการพิจารณาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารของกรณีศึกษาในลำดับต่อไป

2.1.2 การสื่อความหมายในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

เมื่อเข้าใจหลักการพิจารณาความสำคัญของอาคารแล้ว ลำดับต่อไปคือการศึกษาการสื่อความหมายในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเพื่อให้เข้าใจกรอบการสื่อความหมายถึงคุณค่าและความแท้ของอาคารนั้น โดยมีประเด็น ดังนี้ ความสำคัญของการสื่อความหมาย หลักการสื่อความหมาย กระบวนการสื่อความหมาย และกรณีศึกษาของการสื่อความหมาย

ความสำคัญของการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายในการอนุรักษ์เป็นสิ่งสำคัญเพราะผู้คนจะเข้าใจและรับรู้เรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นกับมรดกได้ผ่านการสื่อความหมาย ความสำคัญนี้เห็นได้จากคำกล่าวของนายเกรียงไกร สัมปชชิต ในพิธีเปิดการประชุมใหญ่สามัญของอิโคโมสไทย ครั้งที่ 2 และการประชุมวิชาการนานาชาติ ประจำปี 2550 เรื่อง การสื่อความหมายในการอนุรักษ์ จากสถาปัตยกรรมสู่มรดกชุมชน ซึ่งนายเกรียงไกร สัมปชชิต ผู้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรและประธานอิโคโมสไทย ณ เวลานั้นกล่าวว่า “การสื่อความหมายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเราอย่างแยกกันไม่ออก ...หากปราศจากการสื่อความหมายแล้ว งานด้านการอนุรักษ์ของเราก็แทบจะไม่มีประโยชน์อะไรเลย เพราะการสื่อความหมายนั้น คือประตูสู่การรับรู้ ความเข้าใจ ความประทับใจ และที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน”⁷ คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่างานอนุรักษ์ทุกประเภทจะต้องให้ความสำคัญกับการสื่อความหมาย ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านอนุรักษ์จึงต้องสร้างความเข้าใจในการสื่อความหมายให้ได้อย่างถูกต้อง

ทั้งนี้ อาจารย์ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันธุ์ อธิบายว่า การสื่อความหมายคือกระบวนการสร้างความเข้าใจและวิธีการถ่ายทอดคุณค่าและความสำคัญของสถานที่ทางวัฒนธรรมให้กับบุคคลทั่วไป เป็นวิธีการให้ข้อมูลเพื่ออธิบายถึงความสำคัญของสถานที่นั้นๆ ให้กับผู้ชม โดยทั่วไป

⁷ เกรียงไกร สัมปชชิต, “พิธีเปิด,” ใน การสื่อความหมายในการอนุรักษ์ จากสถาปัตยกรรมสู่มรดกชุมชน, รัศมีรัตนไชยานนท์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551), หน้า 20.

การสื่อความหมายมักมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องคุณค่าและการอนุรักษ์ และมักนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและสังคม ซึ่งการให้ข้อมูลมักเป็นการเล่าเรื่องที่มีเค้าโครงอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของสถานที่ และแสดงให้เห็นคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ ซึ่งจะนำไปสู่การใส่ใจต่อการอนุรักษ์มรดกนั้นต่อไปในอนาคต ด้วยเหตุนี้ การดำเนินการอนุรักษ์และการสื่อความหมายอาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จึงเป็นกระบวนการเดียวกันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ อีกทั้ง ในปัจจุบันมีการใช้ทรัพยากรหรือมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองของความต้องการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ดังนั้นการสื่อความหมายอาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จึงต้องหาแนวทางที่สมดุลระหว่างการสื่อความหมายเพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่จะอนุรักษ์กับการสื่อความหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้มรดกทางวัฒนธรรมนั้น⁸

หลักการสื่อความหมาย

กฎบัตรริโคโมสเพื่อการตีความและการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม 2007 (ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites 2007) ได้อธิบายหลักการของการสื่อความหมายออกเป็น 7 หลักการ⁹ ดังนี้

1. **เข้าถึงและเข้าใจ (access and understanding)** การสื่อความหมายและการนำเสนอควรช่วยให้ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจมรดกได้ง่ายขึ้น
2. **แหล่งข้อมูล (information sources)** ข้อมูลสำหรับการสื่อความหมายและการนำเสนอควรมาจากหลักฐานที่ผ่านหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ยอมรับได้ และกระบวนการทางวิชาการ
3. **คำนึงต่อที่ตั้งและบริบท (attention to setting and context)** การสื่อความหมายและการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมควรสัมพันธ์กับสังคมโดยรวม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และบริบททางธรรมชาติและที่ตั้งของมรดกนั้น

⁸ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชฐิติ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, หน้า 104.

⁹ ICOMOS Ename Charter, The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites 2007 [online], 24 September 2012. Available from: http://www.enamecharter.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_EN_10-04-07.pdf

4. **รักษาความแท้ (preservation of authenticity)** การสื่อความหมายและการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมต้องเคารพต่อความแท้
5. **วางแผนเพื่อความยั่งยืน (planning for sustainability)** แผนการสื่อความหมายสำหรับพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมต้องตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของมรดก รวมทั้งสังคม เศรษฐกิจ และความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมกันของมรดกนั้น
6. **คำนึงถึงความครอบคลุม (concern for inclusiveness)** การสื่อความหมายและการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมต้องเป็นผลมาจากความร่วมมือระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้านมรดก เจ้าของ และชุมชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ถือผลประโยชน์ร่วมอื่นๆ
7. **ความสำคัญของการวิจัย การทบทวน และการประเมินค่า (importance of research, training, and evaluation)** การวิจัย การทบทวน และการประเมินอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นของการสื่อความหมายและการนำเสนอพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

ซึ่งหลักการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. **ช่วยให้เข้าใจและเห็นคุณค่า**ของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม และสร้างความตระหนักให้กับสาธารณชนเพื่อการปกป้องและการรักษา
2. **สื่อความหมาย**พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมไปยังผู้ชมอย่างระมัดระวังโดยผ่านหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ยอมรับได้และกระบวนการทางวิชาการ
3. **ปกป้องคุณค่าที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้**ของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ธรรมชาติของที่ตั้ง รวมทั้งวัฒนธรรมและบริบททางสังคม
4. **เคารพความแท้**ของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมโดยการแสดงออกถึงความสำคัญของโครงสร้างทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของมรดก และปกป้องมรดกจากผลกระทบที่เป็นอันตรายจากการสื่อความหมายที่เกี่ยวข้อง แรกคดต้นจากผู้เยี่ยมชม รวมทั้งการสื่อความหมายที่ไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม
5. **ส่งเสริมการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน**โดยส่งเสริมความเข้าใจต่อสาธารณชน และผู้มีส่วนร่วมในมรดก ด้วยความพยายามในการอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง

สร้างความมั่นใจในการดูแลรักษาโครงสร้างพื้นฐานการสื่อความหมายในระยะยาว และทบทวนหัวข้อที่สื่อความหมายของมรดกนั้นอย่างเป็นทางการเป็นประจำ

6. **ส่งเสริมความครอบคลุม**ในการสื่อความหมายพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม โดยสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือผลประโยชน์ร่วมและชุมชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและจัดเตรียมแผนการสื่อความหมาย
7. **พัฒนาเทคนิคและแนวทาง**สำหรับการสื่อความหมายและการนำเสนอ รวมถึงเทคโนโลยี การวิจัย และการทบทวน โดยแนวทางต้องเหมาะสมและยั่งยืนต่อบริบททางสังคมของมรดกนั้น

กระบวนการสื่อความหมาย

กระบวนการสื่อความหมายอาคารและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แบ่งเป็น 4 ขั้นตอนใหญ่ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนการนำเสนอสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การดำเนินการนำเสนอข้อมูล และการประเมินผล โดยมีสิ่งที่ต้องคำนึง¹⁰ ดังนี้

1. การสื่อความหมายที่ดีจะต้องมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นๆ
2. การสื่อความหมายจะต้องไม่ขัดแย้งกับลักษณะของพื้นที่ และจะต้องไม่ทำให้คุณค่าของพื้นที่นั้นลดน้อยลง
3. คุณค่าของพื้นที่ต้องแสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัด เทคนิควิธีการสื่อความหมายต้องไม่เบี่ยงเบนความสนใจของผู้ชมออกจากคุณค่าของพื้นที่นั้น
4. การสื่อความหมายที่ดี ควรกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความอยากรู้และมีส่วนร่วมมากกว่าการให้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว
5. ก่อนการวางแผนการสื่อความหมาย จำเป็นต้องทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายของผู้ชมและแนวโน้มของความต้องการ
6. การมีโบราณสถานประเภทเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันในพื้นที่ อาจเป็นข้อดีด้วยการให้ข้อมูลเป็นเรื่องราวที่สนับสนุนกันเป็นกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันจะต้องให้เกิดความแตกต่างและหลีกเลี่ยงเรื่องราวที่ซ้ำกัน
7. กลุ่มเป้าหมายจะเกิดความประทับใจกับประสบการณ์ที่น่าจดจำและไม่เคยประสบพบมาก่อน ดังนั้น เรื่องราวที่จะเล่าจึงควรเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นถึงความพิเศษของโบราณสถานนั้น ไม่ใช่เรื่องราวเก่าๆ ที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว

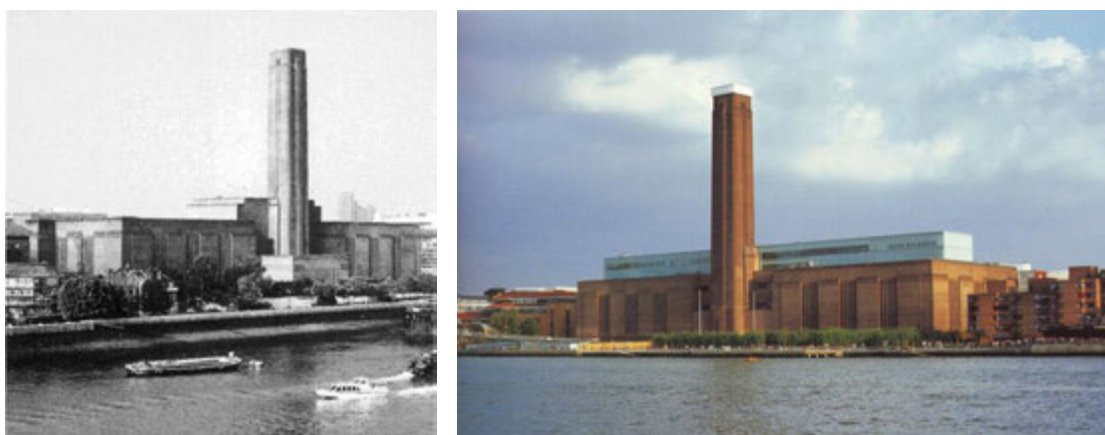
¹⁰ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ, การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน, หน้า 108-109.

8. ถ้าหากต้องการดึงดูดผู้ชมที่ต้องการความรู้มากกว่าผู้ชมประเภทอื่นที่ต้องการเพียงความสนุกสนาน การสื่อความหมายจำเป็นต้องเตรียมบุคคลากรและสิ่งสนับสนุนบางอย่างเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการวางแผนข้อมูล การอนุรักษ์ และการใช้พื้นที่ของแหล่งโบราณสถานด้วย

กรณีศึกษาของการสื่อความหมาย

กรณีศึกษาในส่วนนี้ ศึกษาเพื่อให้เข้าใจแนวทางการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารว่ามีแนวทางอย่างไร โดยเลือกสถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากต่างประเทศและในประเทศ ซึ่งได้แก่ เทท โมเดิร์น (Tate Modern) และอาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมนั้น

เทท โมเดิร์น (Tate Modern)¹¹

รูปที่ 2-1 แบงค์ไซด์ เพาเวอร์ สเตชัน (Bankside Power Station) ก่อนและหลังปรับปรุงอาคารเป็นเทท โมเดิร์น (Tate Modern)

ที่มา: In detail: Building in existing fabric refurbishment, extensions, new design

ประวัติ

เทท โมเดิร์น เดิมคือ แบงค์ไซด์ เพาเวอร์ สเตชัน (Bankside Power Station) เป็นโรงงานไฟฟ้า ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำเทมส์ (Thames) ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดยเซอร์ กิลส์ กิลเบิร์ต สกอตต์ (Sir Giles Gilbert Scott) สถาปนิกผู้มีชื่อเสียงในอังกฤษและเป็นผู้ออกแบบตู้โทรศัพท์ที่เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของลอนดอน

¹¹ In detail: Building in existing fabric refurbishment, extensions, new design (Basel: Birkhauser, 2003), pp. 136-143.

แวงค์ไฮด์ เพาเวอร์ สเตชัน สร้างเมื่อปี ค.ศ.1947 และปิดตัวลงเมื่อปี ค.ศ.1981 ด้วยสาเหตุที่สร้างมลภาวะให้กับลอนดอน หลังจากนั้น 13 ปี มีโครงการประกวดแบบเพื่อเปลี่ยนแปลงโรงงานแห่งนี้ที่มีความสำคัญในฐานะอนุสรณ์ด้านอุตสาหกรรมให้กลายเป็นศูนย์แสดงศิลปะ (gallery) ภายใต้ชื่อเทท โมเดิร์น ซึ่งผู้ชนะการประกวดและเป็นผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารคือเฮอริชอก และ เดอ มูรอน (Herzog and de Meuron)

รูปแบบสถาปัตยกรรมของแวงค์ไฮด์ เพาเวอร์ สเตชัน คือรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มีความเรียบง่าย องค์ประกอบแสดงเส้นตั้งที่ชัดเจน เป็นอาคารขนาดใหญ่ ยาวเกือบ 160 เมตร และสูง 30 เมตร ก่อสร้างด้วยอิฐ มีการแสดงพื้นผิวของวัสดุ อาคารให้ความรู้สึกหนักแน่น มีปล่องควันตรงกลางอาคารเป็นลักษณะเฉพาะ พื้นที่ภายในมีขนาดใหญ่โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก และวางผังขนานไปกับแม่น้ำ

การปรับปรุงอาคาร

การปรับปรุงอาคารจากแวงค์ไฮด์ เพาเวอร์ สเตชัน เป็น เทท โมเดิร์น มีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยใหม่ สถาปนิกมีแนวคิดในการปรับปรุงอาคารโดยเก็บรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม ในขณะที่แสดงออกอย่างขัดแย้งกับกายภาพเดิม ซึ่งเป็นแนวทางการแสดงออกของส่วนต่อเติมใหม่ที่สร้างความแตกต่างด้วยการรับรู้ที่ชัดเจนและสอดคล้อง

การปรับปรุงภายนอกมีการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมไว้ มีการต่อเติมอาคารใหม่บนชั้นหลังคาด้วยกระจก ที่แม้เป็นวัสดุใหม่และมีความแตกต่างจากกายภาพเดิม แต่สร้างความกลมกลืนด้วยรูปทรง ซึ่งคุณสมบัติของกระจกที่ลื่นหายไปกับท้องฟ้าจึงทำให้ลักษณะกายภาพเดิมที่ก่อสร้างด้วยอิฐยังคงเด่นชัด ส่วนการปรับปรุงภายในรักษาลักษณะกายภาพความเป็นโรงงานไฟฟ้า เก็บรักษาการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนไว้ดังเดิม และใช้วัสดุใหม่ในการปรับปรุงอาคาร

ผลการศึกษา

วิธีการปรับปรุงอาคารของเทท โมเดิร์น ใช้วิธีการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมในการสื่อความหมายให้ผู้ชมสามารถรับรู้และจดจำรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมได้ และแม้การปรับปรุงอาคารมีการต่อเติมอาคารด้วยวัสดุใหม่ที่เป็นความขัดแย้งกับวัสดุเดิมของอาคาร แต่เลือกใช้วัสดุใหม่ที่ไม่ลดความเด่นชัดของวัสดุเดิม อีกทั้งเลือกใช้รูปทรงที่อ้างอิงจากรูปทรงของอาคารเดิมจึงทำให้เกิดความกลมกลืน

หอศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2-2 รูปด้านหน้าอาคารเดิม 1 ก่อนปรับปรุงอาคารเป็นหอศิลปวัฒนธรรม

ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2-3 ทศนียภาพอาคารเดิม 1 หลังการปรับปรุงอาคารเป็นหอศิลปวัฒนธรรม

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ประวัติ

หอศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เดิมคือ อาคารเดิม 1 คณะวิทยาศาสตร์ ตั้งอยู่ระหว่างคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และคณะศิลปกรรมศาสตร์ในปัจจุบัน สร้างเมื่อปี พ.ศ.2482 ออกแบบโดยพระสาโรชรัตนนิมมานัก¹² ผู้เป็นหนึ่งในนักศึกษาไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมในยุโรป และเป็นหนึ่งสถาปนิกที่มีบทบาทต่อสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกในประเทศไทย เป็นอาคารที่มีความสำคัญทางสถาปัตยกรรม

¹² ใจรัก จันทร์สิน, "สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก พ.ศ. 2459 – พ.ศ.2508,"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549), หน้า 175-177.

อาคารเคมี 1 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เป็นอาคารสูง 2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ผิวอาคารเป็นผิวเรียบ ทาสีขาว มีทางเข้าหลักอยู่ที่กึ่งกลางอาคารโดยมีมุขยื่นออกมาคลุม มีชายคาเหนือหน้าต่างเพื่อป้องกันแดดและฝน อาคารมีลักษณะสมมาตรทั้งผังพื้นและรูปด้านอาคาร รูปแบบอาคารมีความเรียบง่าย เน้นรูปทรงอาคารที่เป็นกล่อง แม้อาคารมีหลังคาทรงปั้นหยาแต่มีการออกแบบผนังก่ออิฐฉาบปูนขึ้นบังเพื่อให้อุณหภูมิเป็นหลังคาทรงตัด ลักษณะหน้าต่างเป็นแบบสมมาตร แม้จะเป็นช่องแสงขนาดใหญ่แต่มีการแบ่งลูกฟูกออกเป็นช่องขนาดเล็ก มีบัวปูนสีเหลี่ยมติดด้านล่างหน้าต่างทุกชุด รวากันตกมีทั้งแบบผนังก่ออิฐฉาบปูนเรียบและราวเหล็กเห็นเป็นเส้นชัดเจนโดยใช้วิธีการแบ่งช่องให้เท่ากัน

การปรับปรุงอาคาร

การปรับปรุงอาคารเคมี 1 มีความพยายามเก็บรูปแบบทางกายภาพของอาคารเดิมไว้ให้มากที่สุด แต่ก็มีกรรื้ออาคารส่วนที่เป็นโรงเก็บสารเคมีที่อยู่ติดกับบันไดกลางออกแล้วสร้างโรงละครซึ่งเป็นประโยชน์ใช้สอยใหม่ขึ้นมาทดแทน โดยออกแบบให้อาคารใหม่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมอ้างอิงจากอาคารเดิม โดยใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มีความเรียบ เก๋ขึง ไม่มีส่วนประดับตกแต่ง ความสูงของอาคารใหม่สูงไม่เกินความสูงอาคารเดิม อาคารใหม่ตั้งอยู่ด้านหลังอาคารเดิม หากมองจากด้านหน้าจะไม่สามารถมองเห็นอาคารใหม่ได้จึงทำให้อาคารดูกลมกลืน

นอกจากนี้ หลังคาของอาคารใหม่แม้จะเป็นหลังคาจั่วแต่ก็ได้ก่ออิฐฉาบปูนเรียบทาสีขึ้นไปเพื่อบังหลังคาให้มองเห็นเป็นหลังคาทรงตัด โครงสร้างของอาคารใหม่ใช้ระบบโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเหมือนกับโครงสร้างอาคารเดิม ผิวสัมผัสของผนังอาคารเป็นผิวเรียบ ทาสีเช่นเดียวกัน การออกแบบหน้าต่างได้อ้างอิงจากรูปแบบหน้าต่างอาคารเดิมโดยแบ่งหน้าต่างออกเป็นช่องขนาดเล็กจึงทำให้อาคารกลมกลืน อย่างไรก็ตามรูปแบบหน้าต่างใหม่ไม่ได้เหมือนกับหน้าต่างเดิม เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดในอนาคต เพราะองค์ประกอบใหม่ที่เพิ่มเข้าไปในการปรับปรุงอาคารจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าของอาคารเดิม การออกแบบจึงออกแบบให้สามารถแยกออกได้ว่าอาคารหลังใดเป็นอาคารใหม่อาคารหลังใดเป็นอาคารเดิม

ผลการศึกษา

วิธีการปรับปรุงอาคารของหอศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้วิธีการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมในการสื่อความหมายให้ผู้ชมสามารถรับรู้และจดจำรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมได้ แม้การปรับปรุงอาคารมีการสร้างอาคารขึ้นใหม่แต่มีการคำนึงถึงรูปแบบ

สถาปัตยกรรม องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ความสมมาตร รูปทรง ความสูง ผิวสัมผัส สีของอาคาร และวัสดุก่อสร้างจากอาคารเดิม

2.2 แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่

ในปัจจุบันมีการให้ความสำคัญและเล็งเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มากขึ้น เห็นได้จากการมีองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1988 โดยใช้ชื่อว่า International committee for documentation and conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the modern movement (DOCOMOMO)

โดโคโมโม (DOCOMOMO) เกิดจากปัญหาด้านมาตรฐานในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ไม่เหมือนกันของหลายประเทศในยุโรป และความกังวลต่อวิธีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในอนาคต จึงนำมาสู่การรวมตัวกันของนักอนุรักษ์ นักวิชาการ หน่วยงานที่ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ รวมถึงผู้ที่มีความสนใจและมีความเชี่ยวชาญในสถาปัตยกรรมสมัยใหม่¹³ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งองค์กรเพื่อเฝ้าระวังความเสียหายที่อาจเกิดกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความสำคัญ อีกทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการอนุรักษ์ ประวัติศาสตร์และการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมความสนใจในแนวคิดและมรดกทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ และมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในปัจจุบัน¹⁴ ซึ่ง ณ เวลานี้ DOCOMOMO มีสาขา 59 สาขาทั่วโลก และมีสมาชิกมากกว่า 2,300 คนทั้งในยุโรป อเมริกา เอเชีย หมู่เกาะทางแปซิฟิก และแอฟริกา¹⁵ แต่สำหรับประเทศไทยในขณะนี้ (พ.ศ.2555) ยังไม่ได้เป็นหนึ่งในสาขาของ DOCOMOMO

ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีองค์กรที่เล็งเห็นคุณค่าของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ แต่การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ก็ไม่ได้ดำเนินไปได้ด้วยดีเท่าที่ควร เพราะมีอุปสรรคสำคัญคือมุมมองของคนในสังคม ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เรียบง่ายและแตกต่างจากสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์จึงทำให้สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มักถูกปฏิเสธเรื่องคุณค่าและ

¹³ Theodore H.M. Prudon, Preservation of modern architecture (Hoboken, N. J.: John Wiley & Sons, 2008), pp. 10-11.

¹⁴ DOCOMOMO International, About Docomomo International_Mission [online], 31 July 2012. Available from: <http://www.docomomo.com/mission.php>

¹⁵ DOCOMOMO International, Chapters Worldwide [online], 31 July 2012. Available from: http://www.docomomo.com/chapters_worldwide.php

ความสำคัญจากสังคมกว้างที่แก่นักวิชาการจะชี้และแสดงให้เห็นว่าสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เหล่านั้นมีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร¹⁶ อีกทั้ง รูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความเรียบง่าย เช่นนี้ก็มีให้พบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน ความรู้สึกของผู้พบเห็นสถาปัตยกรรมเหล่านั้นจึงเป็นเรื่องธรรมดาและไม่ใช่อสิ่งหายาก ซึ่งในประเทศไทยก็มีมุมมองของคนในสังคมลักษณะนี้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ควรถูกส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อเก็บรักษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของช่วงเวลานั้นไว้และส่งต่อให้กับคนในรุ่นถัดไปได้เข้าใจเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีรายละเอียดการอนุรักษ์หลายประเด็นที่แตกต่างจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์* ทั้งนี้ ธีโอดอร์ เอช. เอ็ม. พรูดอน (Theodore H.M. Prudon) ได้ชี้ประเด็นความแตกต่างเบื้องต้นของการอนุรักษ์ทั้งสองในหนังสือ Preservation of modern architecture ว่า การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ใช้เวลาในการตัดสินใจเลือกวิธีการอนุรักษ์เร็วกว่าการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์¹⁷ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และการออกแบบ ดังนี้¹⁸

1. การรับรู้และการอนุรักษ์ (perception and preservation)
2. ประโยชน์ใช้สอยและความเก่าแก่ (functionality and obsolescence)
3. เจตนาในการออกแบบ (design intent)
4. ความโปร่งใสและความต่อเนื่องในการรับรู้ทางสายตา (transparency and visual continuity)
5. หลักฐานของกาลเวลา: ความเสื่อมสภาพของวัสดุในอาคารสมัยใหม่ (evidence of age: materials failure in modern buildings)
6. ความแท้: ฝีมือช่างกับเจตนาในการออกแบบ (authenticity: craftsmanship versus design intent)
7. การสร้างชิ้นใหม่: ระดับของการสร้างอาคารขึ้นใหม่และการสูญเสียความแท้ (reconstruction: degrees of rebuilding and the loss of authenticity)

¹⁶ Prudon, *Preservation of modern architecture*, p. 25.

* สถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ในที่นี้เป็นคำที่ใช้แทนสถาปัตยกรรมในยุคก่อนหน้าสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

¹⁷ Prudon, *Preservation of modern architecture*, p. 23.

¹⁸ Ibid., pp. 23-52.

เฉพาะ อีกทั้ง การทดลองวัสดุที่นิยมใช้โดยสถาปนิกสมัยใหม่ยิ่งส่งเสริมสภาวะที่เกิดกับประเด็นเหล่านี้ให้แย่งลง

ความเก่าแก่สำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่และความเก่าแก่ของประโยชน์ใช้สอย ถูกเข้าใจใน 2 มุมมอง คือ ประโยชน์ใช้สอยดั้งเดิมไม่มีความจำเป็นอีกต่อไปและคิดว่าอาคาร ล้าสมัยจึงนำไปสู่การพัฒนาตามความต้องการ ซึ่งมุมมองอย่างหลังเป็นสิ่งที่น่ากังวลเพราะมันคือ การเปลี่ยนแปลงอาคารครั้งใหญ่ทั้งขนาด สิ่งอำนวยความสะดวก และการเข้าถึง โดยสิ่งเหล่านี้จะ ทำทลายความสามารถในการปรับปรุงอาคารของโครงสร้างที่มีอยู่

ความเก่าแก่ทางกายภาพของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่คือวัสดุและระบบอาคาร ทั้งนี้ การทดลองและการพัฒนาวัสดุและระบบอาคารขึ้นใหม่แสดงให้เห็นถึงการก่อสร้างในช่วง ครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 ซึ่งวัสดุใหม่หรือวัสดุที่พัฒนาขึ้นใหม่ถูกผลิตขึ้นตลอดเวลาและแทนที่ วัสดุเดิมอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ ความเก่าแก่ทางกายภาพจึงเป็นสิ่งที่น่ากังวลสำหรับ สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มากกว่าสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์

อีกทั้ง โอกาสสำหรับการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ด้วยรูปแบบที่ตายตัวนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเหมือนสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ที่มีประโยชน์ใช้สอยเป็นตัวกำหนดประเภท อาคาร ดังนั้น ความต่อเนื่องของประโยชน์ใช้สอยที่ยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอนาคต โดยเก็บรักษากายภาพที่สำคัญ แม้จะเป็นตัวจำกัดความเก่าแก่แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เป้าหมาย การอนุรักษ์ประสบความสำเร็จเพราะอาคารยังคงอยู่ต่อไป

3. เจตนาในการออกแบบ²¹

ความต่อเนื่องและความสามารถในการจดจำเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบคือ ประเด็นสำคัญต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบคือการ ถ่ายทอดมุมมองทางสายตาและแนวคิดสร้างสรรค์ของนักออกแบบที่รวมเอาทุกเรื่องราวของ อาคารและการก่อสร้างเข้าไว้ด้วยกัน โดยประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จับต้องไม่ได้

²¹ Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 35-37.

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในสหรัฐอเมริกาต้องการขอบเขตของความแท้ และแนวทางการเก็บรักษาวัสดุ ซึ่งในกรณีของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมประเพณีจะเก็บรักษาวัสดุ ดั้งเดิมและจิตวิญญาณของสถานที่เอาไว้ ในขณะที่การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จะรวมเอา ทั้งเจตนาของการออกแบบและความแท้ของวัสดุ กับสิ่งพิเศษที่มีอยู่ก่อนในการออกแบบนั้นเอาไว้

ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 การเก็บรักษาคุณภาพของอาคารให้ได้มากที่สุดเป็นกุญแจ สำคัญในการอนุรักษ์ที่ส่งผลให้เห็นวัสดุและอาคารแบบดั้งเดิม รวมถึงความแท้ทางวัฒนธรรมและ ฝีมือช่างประวัติศาสตร์ แต่สำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่นั้น ประวัติศาสตร์และการพัฒนาไม่ได้มี ผลต่อการพิจารณาคุณค่ามากนักเมื่อเทียบกับสถาปัตยกรรมในยุคก่อนหน้า เพราะสถาปัตยกรรม สมัยใหม่มีอายุน้อยและไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาก ดังนั้น แนวคิดการออกแบบและความคิดดั้งเดิม จึงเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดสำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

การตัดสินใจในการเก็บรักษาวัสดุดั้งเดิมถูกลดความสำคัญลงไปเพราะจุดเปลี่ยน 3 อย่าง ได้แก่

1. ความเด่นชัดของนักออกแบบในฐานะของผู้สร้างสรรค์ขั้นพื้นฐาน
2. ความเป็นใหญ่ของระบบการผลิตด้วยเครื่องจักร มาตรฐานวัสดุ และ ส่วนประกอบต่างๆ ที่อยู่เหนือระบบการผลิตด้วยมือ
3. ผลของหนึ่งในสองข้อแรกที่ความสำคัญของการออกแบบทั้งหมดอยู่ เหนือกว่าฝีมือช่างที่เฉพาะตัว

อีกทั้ง บทบาทของผู้ออกแบบมีมากขึ้น จะเห็นว่าสถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็น ผลงานมาจากฝีมือผู้ออกแบบมากกว่าผู้ก่อสร้าง เพราะในปัจจุบัน บทบาทของผู้ก่อสร้างเป็นเพียง ผู้ประกอบชิ้นส่วนจากโรงงานเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากการก่อสร้างในอดีตที่ผู้ก่อสร้างต้องเป็นผู้มี ฝีมือ

4. ความโปร่งใสและความต่อเนื่องในการรับรู้ทางสายตา²²

ความโปร่งใสเป็นมุมมองของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงกับเจตนาในการ ออกแบบที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ในปัจจุบันทั้งการตัดสินใจต่อการขยายออกไปข้างนอกหรือเข้ามา ข้างในหรือการเปลี่ยนแปลง ประเด็นนี้เป็นผลโดยตรงมาจากการพัฒนาของระบบอุตสาหกรรม

²² Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 37-41.

การผลิตกระจกและเทคนิคการเคลือบเงา และการใช้กระจกอย่างเป็นทางการเป็นหนึ่งเดียวในอาคารสมัยใหม่ รวมทั้งหน้าที่และความสำคัญของกระจกที่เป็นประโยชน์ในเรื่องแสง

ความโปร่งใสของกระจกทำให้มุมมองในการมองเห็นภายในและภายนอกรวมกัน กระจกและความโปร่งใสกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการออกแบบและปรัชญาการออกแบบ ที่พบได้บ่อยครั้งในปัจจุบัน ซึ่งมีผลกระทบในเชิงลึกต่อการอนุรักษ์และทฤษฎีการอนุรักษ์ เพราะ ความชัดเจนในการแบ่งแยกระหว่างภายในและภายนอกลดน้อยลงหรือสูญหายไป

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบประวัติศาสตร์คือความแตกต่างในการใช้กระจก ระหว่างสถาปัตยกรรมประเพณีกับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ความโปร่งใสของอาคารส่งผลโดยตรง ต่อการรับรู้ในเวลากลางวันและกลางคืน จึงทำให้รายละเอียดภายในและการตกแต่งที่ครั้งหนึ่งเคย เก็บซ่อนไว้ภายในผนังก่ออิฐหรือผนังไม้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกทาง สถาปัตยกรรมภายนอกทั้งหมด

การใช้นโยบายการอนุรักษ์ในปัจจุบันต่อสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ปรากฏความ ขัดแย้งมากขึ้น เพราะกฎข้อบังคับต่างๆ ถูกพัฒนามาจากอาคารที่มีลักษณะปิดทึบที่มีการ แบ่งแยกภายในและภายนอกอย่างชัดเจน ดังนั้นวิธีคิดจึงมีลักษณะที่แบ่งแยกภายในกับภายนอก ด้วยเช่นกัน แต่สำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การแบ่งแยกคือความคลุมเครืออย่างตั้งใจและ ความแตกต่างระหว่างภายในกับภายนอกที่ไม่หลงเหลืออยู่ ซึ่งผลกระทบของความสัมพันธ์ ระหว่างภายในกับภายนอกมีสองระดับคือ

1. อาคารถูกมองเป็นภาพรวม ดังนั้นการปรับปรุงภายในอาคารสมัยใหม่จะ ส่งผลกระทบบากกว่าที่เคยเกิดกับอาคารยุคก่อนหน้า
2. การปรับปรุงภายในอาคารสมัยใหม่จะไม่เลือกเพียงสิ่งที่เข้ากันได้กับภายใน แต่จะประเมินสิ่งที่กระทบต่อการปรากฏของภายนอกด้วย

อีกทั้ง ความโปร่งใสของกระจกสร้างความสัมพันธ์ของโลกภายนอกเข้ามาสู่ ภายในอาคาร และยังให้ภายในอาคารสามารถเชื่อมต่อกับโลกภายนอกได้ ดังนั้น เมื่อภายในมี หน้าที่ทำให้ภายนอกมีความสมบูรณ์ การดูแลลักษณะภายนอกจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการแสดงออก ทางสถาปัตยกรรม

ความท้าทายของการอนุรักษ์หรือการปรับปรุงอาคารในเรื่องความโปร่งใสเป็นความแตกต่างและเป็นเรื่องยากสำหรับสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มากกว่าสถาปัตยกรรมประเพณี ซึ่งการอนุรักษ์อาจไม่จำเป็นต้องทำการคัดลอกของเดิมเพื่อรักษาเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ แต่การเห็นคุณค่าในความบอบบางของประเด็นระหว่างภายในและภายนอกในเวลากลางวันและกลางคืนคือพื้นฐานของความเข้าใจเจตนาในการออกแบบและความสำคัญทางความงามของอาคาร การปรับปรุงภายในของสถาปัตยกรรมช่วงศตวรรษที่ 20 จึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่ต่อภายนอกอาคาร ดังนั้นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการรับรู้ทางสายตา การอนุรักษ์จะต้องมีแนวทางแบบองค์รวม

5. หลักฐานของกาลเวลา: ความเสื่อมสภาพของวัสดุในอาคารสมัยใหม่²³

หลักฐานของกาลเวลาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยาที่ปรากฏอยู่บนวัสดุดูเหมือนจะเป็นสิ่งขัดแย้งกับเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ ดังนั้นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เหมาะสมควรทำอย่างไรกับวัสดุซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ

พรูดอน อ้างถึง อะโลอิส รีก (Alois Riegl) นักประวัติศาสตร์ศิลปะชาวออสเตรียที่ได้อธิบายแนวคิดคุณค่าของความใหม่ (newness value) ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของรูปทรงและสีที่ทำให้สาธารณชนเข้าใจและเห็นคุณค่าความงามของมัน อย่างไรก็ตาม อะโลอิส ก็ชี้ประเด็นว่า อนุสรณ์แต่ละแห่งต่างได้รับผลกระทบทางธรรมชาติที่จะทำให้คุณค่าของความใหม่สูญเสียบ่อยอย่างรวดเร็ว

การบำรุงรักษาวัสดุสมัยใหม่ขัดแย้งกับทฤษฎีการอนุรักษ์สิ่งที่มีอยู่ เห็นได้จากการบำรุงรักษากระจกที่การดูแลให้ใหม่อยู่เสมอถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญ และวัสดุประเภทโลหะโดยเฉพาะเหล็กและอะลูมิเนียมที่การดูแลถือเป็นการป้องกันการเสื่อมสภาพของโครงสร้างด้วย เพราะเหตุนี้ ความเหมาะสมของการดูแลรักษาอาคารจึงส่งผลกระทบต่อคุณค่าอาคารด้านอายุอย่างไม่ตั้งใจ

การเปลี่ยนแปลงของวัสดุทั้งรูปแบบที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจต่างถูกใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เช่นกัน สถาปนิกบางคนเลือกใช้การเปลี่ยนแปลงของวัสดุที่เกิดขึ้นหลักฐานของกาลเวลามาใช้ในการแสดงออกและเพิ่มลักษณะเฉพาะให้อาคาร ดังนั้นการลบล้าง

²³ Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 42-44.

รอยคราบหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนผิววัสดุในกรณีเช่นนี้จะทำให้สูญเสียสิ่งสำคัญที่เป็นความแท้ต่อประวัติศาสตร์อาคารและสิ่งที่ถูกพิจารณาว่ามีเสน่ห์ของอาคารไปได้

ส่วนการดูแลรักษาคอนกรีตนั้นแตกต่างกันออกไป คอนกรีตยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดรอยคราบเป็นหลักฐานของกาลเวลา โดยการเปลี่ยนแปลงนี้จะสะสมอยู่บนผิวอาคารจนกว่าคอนกรีตจะหมดสภาพและหลุดร่อนเป็นผงซึ่งเป็นสัญญาณบอกว่าคอนกรีตนี้ถึงเวลาซ่อมแซมแล้ว

ด้วยเหตุนี้ ผลลัพธ์สำหรับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในเรื่องวัสดุจึงแตกต่างกันออกไปตามประเภทวัสดุ แต่จะต้องอนุรักษ์ลักษณะดั้งเดิมของอาคารเอาไว้โดยพิจารณาเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบประกอบการตัดสินใจ

6. ความแท้: ฝีมือช่างกับเจตนาในการออกแบบ²⁴

แนวคิดเรื่องความแท้ของวัสดุมีความสำคัญในปรัชญาการอนุรักษ์มากกว่า 100 ปี และยังคงถูกให้ความสำคัญต่อเนื่องต่อไป ซึ่งประเด็นความแท้ของวัสดุเป็นเรื่องยากและซับซ้อนและแตกต่างกันออกไปตามแต่ละวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามความแท้ของวัสดุควรถูกให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งและสำคัญที่สุดสำหรับโครงการอนุรักษ์

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในยุโรปจะพยายามอนุรักษ์ภายใต้ความแท้ของวัสดุ ในขณะที่การอนุรักษ์ในวัฒนธรรมอื่นๆ จะอนุรักษ์ภายใต้ความแท้ในคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับอาคาร ซึ่งมักเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ส่วนกรณีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่นั้น ความแท้จะขึ้นอยู่กับความต่อเนื่องของเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบมากกว่าการเก็บรักษาวัสดุดั้งเดิม อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ก็ไม่ได้ละเลยวัสดุไปอย่างสิ้นเชิง

สิ่งสำคัญของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่คือภาพรวมของอาคาร ซึ่งคุณภาพและทักษะของสถาปนิกและวิศวกรกลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการก่อสร้างอาคารที่มีคุณภาพ สิ่งนี้ถือเป็นการเน้นย้ำความสำคัญของเจตนาในการออกแบบอีกครั้งว่าเป็นประเด็นพื้นฐานสำหรับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่

²⁴ Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 44-47.

นอกจากนี้ มาตรฐานทางด้านวิศวกรรมและการผลิตวัสดุในปัจจุบัน กฎหมายอาคาร และการขาดแคลนวัสดุดั้งเดิมที่เป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป จึงทำให้ความสำคัญของวัสดุและความแท้ของมันมักถูกแทนที่ด้วยวัสดุใหม่ตามเหตุผลของการตัดสินใจต่อการดูแลเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบให้คงอยู่

เมื่อกายภาพของอาคารได้รับสำคัญมากกว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่บนผิววัสดุและอายุของวัสดุ แนวทางการอนุรักษ์จึงยืดหยุ่นมากขึ้น โดยมีสิ่งสำคัญอยู่ที่ความต่อเนื่องของเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ และด้วยแนวคิดนี้จึงทำให้การปรับปรุงอาคารสามารถสร้างความต่อเนื่องกับความสำคัญของอาคารได้ แต่อย่างไรก็ตามการสื่อความหมายของความแท้ก็ยังคงต้องการอยู่

7. การสร้างชิ้นใหม่: ระดับของการสร้างอาคารชิ้นใหม่และการสูญเสียความแท้²⁵

แนวคิดของเจตนาในการออกแบบควรถูกนำไปใช้ได้ใกล้เคียงเท่าไร ถ้าหากเจตนาในการออกแบบถูกเข้าใจและบันทึกเก็บไว้เป็นอย่างดีแต่อาคารถูกทำลาย อาคารควรจะสร้างชิ้นใหม่หรือไม่ ซึ่งคำตอบในกลุ่มของการอนุรักษ์คือไม่ควร เพราะการสร้างชิ้นใหม่ทั้งอาคารจะสร้างความต่อเนื่องกับความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ที่ไม่เป็นจริง

การอนุรักษ์โดยทั่วไปจะออกแบบให้กลมกลืนและใกล้เคียงกับสิ่งที่มีอยู่เดิมให้มากที่สุด และเอาสิ่งที่ต่อเติมภายหลังและพิจารณาว่าไม่เหมาะสมออกไป เพื่อความสมบูรณ์สำหรับการมองเห็นในภาพรวม โดยเฉพาะกับโครงสร้างภายนอกอาคาร ทั้งนี้ การสร้างชิ้นใหม่ทำเพื่อซ่อมแซมส่วนอาคารที่ถูกทำลายหรือสร้างอาคารชิ้นใหม่ในกรณีที่อาคารไม่สามารถใช้งานต่อไปได้ วิธีการนี้มีประโยชน์ต่อการจดจำในกรณีที่สภาพอาคารเสียหายไปมาก และมีประโยชน์ทางการศึกษา เพราะช่วยเก็บรักษาอาคารที่มีความสำคัญต่อชาติและเป็นเอกลักษณ์เอาไว้

ความเหมาะสมในการสร้างชิ้นใหม่พิจารณาภายใต้หลักเกณฑ์ของหลักฐานและเอกสารดั้งเดิมที่สามารถหาได้ การสื่อความหมายของเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ ความต่อเนื่องในการเชื่อมโยงที่ดั้งเดิม และพื้นฐานของวัสดุที่ใช้ในการสร้างชิ้นใหม่ โดยมีพื้นฐานอยู่ที่ระดับของการสร้างชิ้นใหม่ จุดประสงค์ของมัน และความสมบูรณ์ของขั้นตอนการออกแบบและการก่อสร้าง ทั้งนี้การสร้างชิ้นใหม่ในสถานที่และวัสดุดั้งเดิมได้รับการยอมรับมากกว่าการสร้างชิ้นใหม่ในสถานที่และวัสดุใหม่

²⁵ Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 47-52.

การสร้างชิ้นใหม่ที่ยอมรับได้จากมุมมองของการอนุรักษ์อยู่บนพื้นฐานของความต่อเนื่องกับสถานที่ตั้งดั้งเดิม การใช้ประโยชน์ใช้สอยเดิม การใช้วัสดุเดิมหรือใกล้เคียงมากที่สุด ความเข้าใจของเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ และวัตถุประสงค์ของการสร้างชิ้นใหม่ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การสร้างชิ้นใหม่จะต้องพิจารณาคุณค่าของอาคารอย่างระมัดระวัง

กรณีศึกษาการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่

วิลลา ซาวอย (Villa Savoye)²⁶

รูปที่ 2-4 วิลลา ซาวอย (Villa Savoye)

ที่มา: Preservation of modern architecture

ประวัติ

วิลลา ซาวอย (Villa Savoye) ตั้งอยู่ที่เมืองพอยซี (Poissy) ประเทศฝรั่งเศส เป็นบ้านที่ออกแบบโดยเลอ คอร์บูซีเย (Le Corbusier) สถาปนิกชาวสวิสเชื้อสายฝรั่งเศสผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในแวดวงสถาปัตยกรรมทั่วโลก มีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่ออกแบบภายใต้ทฤษฎีการออกแบบ 5 ข้อของเขา ได้แก่ เสาลอย สอนบนหลังคา ผังพื้นแบบอิสระ หน้าต่างบานยาว และผนังที่เป็นอิสระจากโครงสร้าง จึงเป็นหนึ่งตัวแทนสถาปัตยกรรมของสถาปนิกชื่อดังผู้นี้ ดังนั้นการอนุรักษ์จึงต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ

วิลลา ซาวอย มีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้งตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศ โดยเริ่มจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ส่งผลให้เจ้าของบ้านต้องทิ้งบ้านไป หลังจากนั้น กองทัพของเยอรมนีใช้บ้านหลังนี้เป็นฐานทัพบัญชาการและเปลี่ยนเป็นฐานทัพบของอเมริกาในเวลาต่อมา

²⁶ Prudon, *Preservation of modern architecture*, pp. 214-220.

หลังจากสงครามจบลง บ้านก็ว่างเปล่าและเปลี่ยนเป็นโรงเรียนตามความต้องการของภาครัฐแห่งเมืองพอยซ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นทำให้อาคารเสื่อมสภาพไปอย่างมาก

การอนุรักษ์

การอนุรักษ์วิลลา ซาวอย เริ่มจากความต้องการของเลอ คอร์บูซีเอ ที่ต้องการรักษางานออกแบบของเขาเอาไว้ ซึ่งในเวลานั้นเขายอมรับวิธีการปรับปรุงอาคาร โดยคิดจะเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของบ้านให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์และศูนย์กลางการวิจัย แต่ด้วยปัจจัยทางการเงินจึงทำให้แนวคิดนี้ไม่เกิดเป็นรูปธรรม และหลายเดือนต่อมาเลอ คอร์บูซีเอ เสียชีวิตลง จึงส่งผลให้แนวคิดการปรับปรุงอาคารถูกยกเลิกและเปลี่ยนวิธีการอนุรักษ์เป็นการบูรณะรูปแบบสถาปัตยกรรมให้มีสภาพเหมือนเดิมให้มากที่สุดแทน โดยมีเหตุผลมาจากความสำคัญของสถาปนิกชื่อดังที่เสียชีวิตไปแล้ว โอกาสที่จะมีผลงานของสถาปนิกผู้นี้อีกครั้งจึงหมดลง ประกอบกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นตัวแทนที่สามารถอธิบายทฤษฎีการออกแบบของเขาได้เป็นอย่างดี

การอนุรักษ์วิลลา ซาวอย ใช้ภาพถ่ายเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะพื้นที่และวิธีการตกแต่ง จึงทำให้การบูรณะมีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ภาพถ่ายนั้นเป็นภาพขาวดำจึงไม่สามารถระบุสีของอาคารได้ และด้วยเหตุที่อาคารเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง ชั้นสีที่เกิดขึ้นกับอาคารก็ไม่สามารถบอกได้อย่างชัดเจน การหาข้อสรุปเรื่องสีของอาคารจึงต้องหาหลักฐานขึ้นใหม่ ซึ่งสุดท้าย การบูรณะเลือกใช้ระบบการออกแบบของเลอ คอร์บูซีเอ มาเป็นแนวทางปฏิบัติ และเมื่อเสร็จสิ้นการบูรณะพบว่า สภาพบ้านแสดงให้เห็นถึงช่วงเวลาตอนที่บ้านสร้างเสร็จใหม่ๆ และถึงแม้แนวทางการอนุรักษ์วิลลา ซาวอย ในตอนต้นได้เปลี่ยนไปจากแนวคิดของเลอ คอร์บูซีเอ แต่ความตั้งใจของเขาที่จะทำให้บ้านหลังนี้เป็นพื้นที่พบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นก็น่ากลับมาสานต่ออีกครั้ง โดยปรับให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของบ้าน

ผลการศึกษา

วิธีการอนุรักษ์วิลลา ซาวอย ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นตัวสื่อความหมายถึงแนวคิดและวิธีการออกแบบของเลอ คอร์บูซีเอ เพราะบ้านหลังนี้เป็นตัวแทนงานออกแบบบนพื้นฐานทฤษฎี 5 ข้อของเขา ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์โครงการนี้พิจารณาว่าความตั้งใจของสถาปนิกสำคัญมากกว่าความแท้ของวัสดุ การบูรณะให้กายภาพของบ้านกลับไปเป็นเหมือนเดิมจึงมีความสำคัญ และเมื่อพิจารณาความคาดหวังของผู้ชม ย่อมมีความต้องการอยากให้เห็นลักษณะทางกายภาพของบ้านที่เป็นเหมือนเดิมทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม ลักษณะพื้นที่ สี และชนิดวัสดุก่อสร้าง เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและวิธีการออกแบบของเลอ คอร์บูซีเอ

2.3 แนวคิดการปรับปรุงอาคาร

การศึกษาแนวคิดการปรับปรุงอาคาร ประกอบด้วยนิยามของการปรับปรุงอาคาร เพื่อให้เข้าใจลักษณะของการปรับปรุงอาคาร และสิ่งที่ควรคำนึงก่อนปฏิบัติการปรับปรุงอาคาร เพื่อให้เห็นแนวคิดที่เป็นกรอบสำหรับการปรับปรุงอาคาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 นิยามของการปรับปรุงอาคาร

การปรับปรุงอาคารเป็นวิธีการอนุรักษ์อาคารวิธีการหนึ่งในเจ็ดวิธีการ* ที่ เซอร์ เบอ์นาร์ด์ เอ็ม. เฟลเดน (Sir Bernard M. Feilden) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Conservation of Historic Buildings ซึ่งคำว่า “การปรับปรุงอาคาร” สามารถเรียกเป็นภาษาอังกฤษได้หลายคำ ได้แก่ adaptation, renovation หรือ rehabilitation แต่ความหมายของคำศัพท์ทั้งหมดนี้ หนังสือ Building Adaptation²⁷ หนังสือการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน²⁸ และหนังสือ Conservation of Historic Buildings²⁹ ได้อธิบายความหมายไว้ในลักษณะเดียวกันคือ เป็นวิธีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอาคารเก่าให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยที่ต้องการ โดยรักษาลักษณะสำคัญและคุณค่าของอาคารไว้ ในขณะที่สามารถรองรับความต้องการในปัจจุบันได้ ทั้งนี้ การปรับปรุงอาคารอาจใช้ประโยชน์ใช้สอยเดิมหรืออาจเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยใหม่ และอาจมีวิธีการปรับปรุงอาคารด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การต่อเติม การซ่อมแซม การพัฒนา เป็นต้น

ทั้งนี้ ปრაกฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการเปลี่ยนแปลงของอาคารที่สัมพันธ์กับเรื่องประโยชน์ใช้สอยมีให้เห็นได้ทั่วไป ซึ่งเอ็ดการ์ ไลออน (Edgar Lion) ได้จัดกลุ่มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคารว่าอยู่ในแนวคิด 4 ประเภท ได้แก่ อาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยเดิม อาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยใหม่ อาคารใหม่-ประโยชน์ใช้สอยเดิม และอาคารใหม่-ประโยชน์ใช้สอยใหม่ โดยเขาได้อธิบายว่า³⁰

* เจ็ดวิธีการอนุรักษ์อาคาร ได้แก่ การป้องกันและการเสื่อมสภาพ (prevention of deterioration) การรักษาสภาพที่เป็นอยู่ (preservation of the existing state) การดูแลสภาพให้คงอยู่ต่อไป (consolidation of the fabric) การบูรณะให้มีลักษณะดั้งเดิม (restoration) การปรับปรุงอาคาร (rehabilitation) การผลิตขึ้นใหม่ (reproduction) และการสร้างขึ้นใหม่ (reconstruction) (Bernard M. Feilden 1994: 8)

²⁷ James Douglas, *Building adaptation* (Oxford: Butterworth-Heinemann, 2002), p. 494.

²⁸ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ, *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*, หน้า 86-89.

²⁹ Feilden, *Conservation of historic buildings*, pp. 10-11.

³⁰ Edgar Lion, *Building renovation and recycling* (New York: John Wiley & Sons, 1982), p. 1.

1. อาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยเดิม คือ อาคารเดิมอาจต้องการการปรับปรุงอาคารเพราะความเก่าแก่ของอาคารนำมาซึ่งความเสี่ยงสภาพ ลักษณะพื้นที่ของอาคารหรือระบบของอาคารเดิมไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้งานในปัจจุบัน หรือเพื่อซ่อมแซมหน้าตาของอาคารใหม่ ตัวอย่างเช่น ห้างสรรพสินค้าสยามเซ็นเตอร์ กรุงเทพมหานคร ปรับปรุงอาคารเดิมเพื่อใช้ประโยชน์ใช้สอยเดิมคือ ห้างสรรพสินค้า
2. อาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยใหม่ คือ เปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยใหม่ อีกทั้งเปลี่ยนแปลงมุมมองของอาคารบางส่วนเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่ ตัวอย่างเช่น อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 กรุงเทพมหานคร ปรับปรุงอาคารเดิมเป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยใหม่เป็น ศูนย์การเรียนรู้
3. อาคารใหม่-ประโยชน์ใช้สอยเดิม คือ เปลี่ยนแปลงมุมมองชั้นพื้นฐานของอาคาร ระบบอาคาร และลักษณะพื้นที่ภายในใหม่ แต่ยังคงประโยชน์ใช้สอยเดิม ตัวอย่างเช่น ตลาดสดอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ที่รื้ออาคารตลาดสดเดิมเพื่อสร้างอาคารตลาดสดหลังใหม่ที่ใหญ่ขึ้น
4. อาคารใหม่-ประโยชน์ใช้สอยใหม่ คือ วิธีคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยใหม่ โดยรูปแบบอาคารใหม่ขึ้นอยู่กับประโยชน์ใช้สอยนั้น ตัวอย่างเช่น การรื้ออาคารเอยูเอ (AUA) ถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างอาคารสูงแทน

จากแนวคิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับอาคารพบว่า การปรับปรุงอาคารจัดอยู่ในการเปลี่ยนแปลงอาคาร 2 ประเภทแรก นั่นคือ อาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยเดิม และอาคารเดิม-ประโยชน์ใช้สอยใหม่

2.3.2 สิ่งที่ต้องคำนึงก่อนปฏิบัติการปรับปรุงอาคาร

การปรับปรุงอาคารเป็นระดับการอนุรักษ์หนึ่งที่ถูกเลือกใช้มาก โดยมีสาเหตุในการปรับปรุงอาคารเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าของอาคารหรือผู้เช่า และเพื่อยืดอายุให้กับอาคารนั้น แต่เมื่อศึกษาผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกลับพบว่า มีอาคารเก่าจำนวนมากที่ถูกปรับปรุงอาคารไปจนสูญเสียคุณค่าของอาคาร ดังนั้นการศึกษาสิ่งที่ควรคำนึงก่อนปฏิบัติการปรับปรุงอาคารจึงเป็นสิ่งที่จะต้องเข้าใจเพื่อให้รู้ขอบเขตสำหรับการปรับปรุงอาคารที่เหมาะสม

อาจารย์ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ ได้อธิบายสิ่งที่ควรคำนึงก่อนปฏิบัติการปรับปรุงอาคารว่าควรวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุม โดยเฉพาะข้อมูลที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาคารนั้นกับเมืองหรือชุมชน ซึ่งสิ่งที่ควรคำนึงเหล่านั้นได้แก่ คุณค่าของอาคาร ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม และความต้องการด้านสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน³¹ โดยมีรายละเอียดดังนี้

คุณค่าของอาคาร

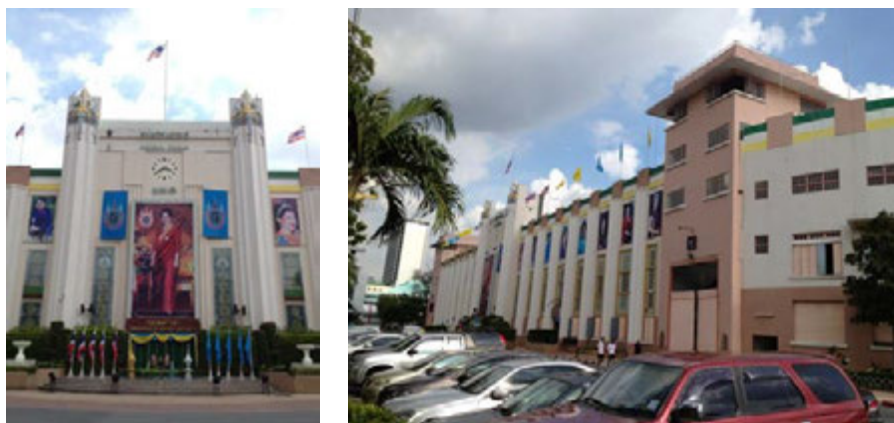
คุณค่าที่ควรคำนึงถึงก่อนปรับปรุงอาคาร ได้แก่ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าของอาคารในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเมืองหรือชุมชน ซึ่งคุณค่าดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ วิเคราะห์จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอายุอาคาร ปีหรือยุคที่สร้างอาคารนั้น ผู้ออกแบบหรือชื่อของเจ้าของอาคาร ผู้ใช้อาคาร หรือผู้ที่เคยอยู่อาศัยในอาคารหลังนั้น รวมทั้งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาคาร ซึ่งถ้าเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญระดับภูมิภาคหรือระดับชาติ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของอาคารนั้นก็จะมีมากขึ้นในลักษณะแปรผันตาม ตัวอย่างเช่น สนามศุภชลาศัย กรุงเทพมหานคร ออกแบบโดยนายจิตรเสน อภัยวงศ์³² อาคารมีอายุยาวนานมากกว่า 70 ปี สร้างเมื่อ พ.ศ.2480 และสร้างเสร็จสมบูรณ์เมื่อ พ.ศ.2484 สนามศุภชลาศัยอยู่ภายใต้การดูแลของกรมพลศึกษา เป็นสนามกีฬาระดับมาตรฐานสากลแห่งแรกของประเทศไทย³³ เคยใช้จัดกีฬาระดับชาติและระดับภูมิภาคเอเซียมาแล้วหลายครั้ง เช่น กีฬาแหลมทองหรือซีเกมส์ และเอเชียนเกมส์ เป็นต้น จึงถือว่ามีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ทางการกีฬาแห่งหนึ่งของประเทศไทย

³¹ ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ, *การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน*, หน้า 88.

³² ชาติรี ประภิตนทการ, *คณะราษฎรฉลองรัฐธรรมนูญ: ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรม* "อำนาจ" (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2548), หน้า 52.

³³ กรมพลศึกษา, "ประวัติสนามศุภชลาศัย," แผ่นจารึกติดหน้าสนามศุภชลาศัย.

รูปที่ 2-5 ทักษะสถาปัตยกรรมศุภลาศัย

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม วิเคราะห์ได้จากรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ผู้ออกแบบ การใช้วัสดุ หรือเทคนิคการก่อสร้าง หรือการวางผัง รวมถึงคุณค่าด้านสุนทรียภาพของ สถาปัตยกรรม ตัวอย่างเช่น อาคารไปรษณีย์กลาง บางรัก กรุงเทพมหานคร เป็นอาคารที่มีรูปแบบ สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เริ่มสร้างเมื่อปี พ.ศ.2477 และสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2483 ออกแบบโดย นายจิตรเสน อภัยวงศ์³⁴ ผู้เป็นหนึ่งในนักศึกษาชาวไทยรุ่นแรกๆ ที่ไปศึกษาสถาปัตยกรรมในยุโรป จึงเป็น ตัวอย่างของรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เป็นตัวอย่างของพัฒนาการสถาปัตยกรรมใน ประเทศไทยในยุคหนึ่ง ที่ออกแบบโดยสถาปนิกที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย

รูปที่ 2-6 ทักษะสถาปัตยกรรมอาคารไปรษณีย์กลาง บางรัก

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

³⁴ พันย สิริเกียรติกุล, “ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488,” หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6 (กันยายน 2552-สิงหาคม 2553): 8-51.

คุณค่าของอาคารในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของเมืองหรือชุมชน เป็นคุณค่าของอาคารในบทบาทที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพของชุมชน ซึ่งอาจเป็นเสมือนศูนย์กลางทางกายภาพของชุมชน หรืออาจมีรูปด้านหน้าที่เป็นตัวกำหนดลักษณะถนนหรือลานสาธารณะด้านหน้าอาคาร หรืออาจมีลักษณะพิเศษที่เป็นตัวกำหนดรูปทรงของเมือง ตัวอย่างเช่น กลุ่มอาคารราชดำเนิน ที่ตั้งอยู่สองข้างถนนราชดำเนินกลาง มีความเป็นเอกภาพของกลุ่มอาคาร ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรม ขนาดอาคาร ผิวสัมผัส และสีอาคาร ประกอบกับการวางผังอาคารตามแนวยาวตลอดทั้งถนนจึงทำหน้าที่เหมือนเป็นขอบของพื้นที่ และสร้างลักษณะเฉพาะที่พิเศษให้กับถนนราชดำเนินกลาง

รูปที่ 2-7 ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

รูปที่ 2-8 กลุ่มอาคารราชดำเนิน
ที่มา: National Geographic Thailand,
คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม

ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมเป็นข้อคำนึงที่มีความสำคัญมากสำหรับการปรับปรุงอาคารเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่ เพราะอาคารแต่ละหลังมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน บางแห่งมีโถงกว้างขนาดใหญ่ บางแห่งมีการแบ่งพื้นที่เป็นส่วนย่อย ดังนั้นการนำอาคารเก่ามาปรับปรุงควรเลือกประโยชน์ใช้สอยใหม่ให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของอาคารด้วยเพื่อป้องกันการทำลายลักษณะเฉพาะนี้

ตัวอย่างเช่น ลิงออตโท (Lingotto) ในเทอร์ริน (Turin) เดิมคือโรงงานผลิตรถยนต์สำหรับฟีอาต (Fiat) เป็นอาคารที่มีความสำคัญในฐานะสัญลักษณ์ของความทันสมัย (modernization) ของอิตาลี เป็นอนุสรณ์ด้านอุตสาหกรรม และเคยเป็นแหล่งผลิตรถยนต์ที่ใหญ่ที่สุดในยุโรป สร้างขึ้นเมื่อปี ค.ศ.1920 มีลักษณะเฉพาะอยู่ที่ลานทดลองรถยนต์บนหลังคาที่ยาวกว่า 1 กิโลเมตร รูปด้านอาคารออกแบบตามโครงสร้างและประโยชน์ใช้สอยภายใน อาคารปิดตัวลงเพราะสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำในปี ค.ศ.1980

การปรับปรุงอาคารมีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยจากโรงงานผลิตรถยนต์ให้กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ภายในอาคารมีร้านค้า สำนักงาน ร้านอาหาร พื้นที่บรรยายของมหาวิทยาลัย โรงภาพยนตร์ โถงแสดงสินค้า และโรงแรม ลิงออตโทออกแบบปรับปรุงอาคารโดยเรโนโซ เปียโน (Renzo Piano) สถาปนิกผู้ชนะการประกวดแบบนานาชาติ สำหรับการปรับปรุงอนุสรณ์แห่งอุตสาหกรรมที่ยิ่งใหญ่นี้

เรโนโซ เปียโน ใช้วิธีการเปลี่ยนโครงสร้างใหม่และออกแบบใหม่ (restructuring and redesign) ภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์ที่ต้องการนำโครงสร้างดั้งเดิมของอาคารเมื่อปี ค.ศ. 1920s กลับมาอีกครั้ง ด้วยการรื้อส่วนต่อเติม หากตำแหน่งเสาใดไม่สามารถรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ได้ก็จะเปลี่ยนเสาคอนกรีตและเพิ่มขนาดเสา รูปด้านอาคารยังคงเดิม ลานทดลองรถยนต์บนหลังคาที่เป็นลักษณะเฉพาะยังคงเดิม แต่ก็มีอาคารใหม่ที่ขึ้นหลังคาให้เป็นศูนย์แสดงศิลปะ³⁵

รูปที่ 2-9 ลิงออตโท (Lingotto) ก่อนและหลังปรับปรุงอาคาร

ที่มา: In detail: Building in existing fabric refurbishment, extensions, new design

³⁵ In detail: Building in existing fabric refurbishment, extensions, new design (Basel: Birkhauser, 2003), p. 144-155.

ความต้องการด้านสังคมและเศรษฐกิจในชุมชน

การปรับปรุงอาคารจะต้องพิจารณาว่าผลที่จะเกิดขึ้นสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างไร โดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เพราะมีชุมชนหลายแห่งถูกควบคุมการเปลี่ยนแปลงไว้อย่างเคร่งครัดจนเกือบจะเปลี่ยนสภาพเป็นพิพิธภัณฑ์หลังจากเกิดการอนุรักษ์ ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจไม่เหมาะสมและส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในอนาคตได้ ดังนั้นการพัฒนาจะต้องเป็นไปตามความต้องการของชุมชนด้วย และหากการปรับปรุงอาคารหรือการสร้างอาคารใหม่มีคุณภาพที่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้ก็ควรจะไปพร้อมกับอนุรักษ์

ตัวอย่างเช่น สนามกีฬาเมอร์เดกา (Stadium Merdeka) กัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย สร้างเมื่อปี ค.ศ. 1957 เป็นอาคารที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม เป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แห่งแรกและเป็นตัวแทนสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของมาลายาใหม่ (the new nation of Malaya) การอนุรักษ์ใช้วิธีการแบบบูรณะ (restoration) ซึ่งนอกจากการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแล้ว การอนุรักษ์ยังคาดหวังที่จะฟื้นฟูชุมชนโดยรอบสนามกีฬาที่เคยเป็นพื้นที่ที่มีพลังแห่งการกีฬาให้กลับมาอีกครั้งหลังจากที่ซบเซาไปเมื่อครั้งที่สนามกีฬาแห่งนี้ถูกขาย³⁶

รูปที่ 2-10 สนามกีฬาเมอร์เดกา (Stadium Merdeka) ปี 1960

ที่มา: <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=438753&page=7>

³⁶ UNESCO Bangkok, Stadium Merdeka [online], 10 January 2012. Available from: <http://www.unesco-bkk.org/culture/world-heritage-and-immovable-heritage/asia-pacific-heritage-awards-for-culture-heritage-conservation/previous-heritage-awards-2000-2010/2008/award-winners/stadium-merdeka/>

2.4 วิธีการปรับปรุงอาคาร

การศึกษาวิธีการปรับปรุงอาคารมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบการทำงานสำหรับการปรับปรุงอาคาร ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงอาคาร การวินิจฉัยสภาพอาคาร และวิธีการปรับปรุงกายภาพอาคาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 ความเป็นไปได้ในการปรับปรุงอาคาร

การปรับปรุงอาคารแต่ละครั้งมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาความเป็นไปได้ เช่นเดียวกับการทำโครงการประเภทอื่นเพื่อตรวจสอบความสามารถของโครงการว่าสามารถเกิดขึ้นได้หรือไม่ ถือเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของโครงการที่ควรปฏิบัติ ซึ่งในการศึกษาความเป็นไปได้ของงานปรับปรุงอาคารมี 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความเป็นไปได้ด้านการลงทุน (economic feasibility) ความเป็นไปได้ด้านศักยภาพอาคาร (physical feasibility) และความเป็นไปได้ด้านประโยชน์ใช้สอย (functional feasibility)³⁷ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ความเป็นไปได้ด้านการลงทุน

ความเป็นไปได้ด้านการลงทุนเป็นสิ่งสำคัญอันดับต้นในการตัดสินใจแต่ละครั้ง เพราะจำนวนเงินที่ต้องลงทุนเป็นเรื่องสำคัญและสามารถสร้างข้อจำกัดให้กับการปฏิบัติงานได้ เนื่องจากการทำงานทุกขั้นตอนจำเป็นต้องใช้เงินเป็นเครื่องผลักดัน ซึ่งค่าใช้จ่ายระหว่างการทำงานปรับปรุงอาคารขึ้นอยู่กับสภาพอาคารและความต้องการของเจ้าของอาคารในลักษณะแปรผันตาม สำหรับการพิจารณาความเป็นไปได้ด้านการลงทุนมักพิจารณาควบคู่ไปกับผลกำไรที่จะได้รับ โดยมีคุณค่าของสถาปัตยกรรมเป็นตัวกำหนดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติในการอนุรักษ์ แล้วกรอบการทำงานนี้ก็จะตีกลับมาเป็นจำนวนเงินที่จะต้องลงทุนในอนาคต

ความเป็นไปได้ด้านโครงสร้างและกายภาพอาคาร

ความเป็นไปได้ด้านโครงสร้างและกายภาพอาคารเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเข้าใจสภาพอาคารก่อนตัดสินใจปรับปรุงอาคาร เพราะอาคารต้องใช้งานในระยะยาวได้ดีทั้งโครงสร้างอาคารและสภาพอาคาร ซึ่งความยากง่ายในการปรับปรุงอาคารขึ้นอยู่กับสภาพอาคารที่เป็นอยู่ด้วยเหตุนี้ จึงต้องตรวจสอบสภาพอาคารอย่างละเอียดเพื่อให้มั่นใจได้ว่าอาคารสามารถใช้งานในระยะยาวได้จริง โดยการตรวจสอบใน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ตรวจสอบสภาพภายนอก ตรวจสอบ

³⁷ James Douglas, *Building adaptation* (Oxford: Butterworth-Heinemann, 2002), pp. 48-53.

สภาพภายใน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพภายในกับสภาพแวดล้อม³⁸ ถ้ามีส่วนที่ต้องเสริมความแข็งแรงหรือซ่อมแซมจะได้วางแผนหาวิธีการรองรับได้ถูกต้อง นอกจากนี้ การศึกษาความเป็นไปได้ต้องศึกษาสภาพที่ตั้งโครงการเพื่อให้สามารถวางแผนการทำงานได้อย่างเหมาะสม เช่น ลักษณะเส้นทางการขนส่งเข้าสู่ที่ตั้งโครงการที่จะส่งผลต่อวิธีการขนส่งและจัดเก็บอุปกรณ์และวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

ความเป็นไปได้ด้านประโยชน์ใช้สอย

ความเป็นไปได้ด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นการศึกษาลักษณะพื้นที่ภายในของอาคารว่าเป็นอย่างไร มีความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด อาคารที่มีลักษณะเป็นโถงกว้างขนาดใหญ่มีความเป็นไปได้ด้านประโยชน์ใช้สอยหลากหลายกว่าอาคารที่แบ่งเป็นห้องขนาดเล็กหลายห้อง นอกจากนี้ การศึกษาความเป็นไปได้จะต้องศึกษาความสามารถในการรับน้ำหนักบรรทุกของโครงสร้างอาคาร เพราะประโยชน์ใช้สอยแต่ละประเภทมีน้ำหนักที่กระทำต่อโครงสร้างอาคารแตกต่างกัน การติดตั้งสิ่งใหม่เข้าไปในพื้นที่เดิม ถ้าไม่ตรวจสอบการรับน้ำหนักของโครงสร้างก่อน อาจทำให้โครงสร้างอาคารเสียหายได้ ซึ่งสามารถศึกษาได้จากกฎหมายที่ควบคุมอาคารนั้นอยู่ เช่น พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร เป็นต้น

ความเป็นไปได้ทั้ง 3 ด้านนี้จะช่วยพิจารณาความเหมาะสมของอาคารว่าควรค่าแก่การลงทุนหรือไม่ สภาพอาคารสามารถนำมาปรับปรุงใช้งานได้จริงหรือเปล่า และสามารถปรับปรุงเป็นประโยชน์ใช้สอยอะไรได้บ้าง ซึ่งจะช่วยในการวางแผนการทำงานในขั้นตอนต่อไป

2.4.2 การวินิจฉัยสภาพอาคาร

การวินิจฉัยสภาพอาคารเป็นวิธีการทำงานเพื่อวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยจากธรรมชาติและปัจจัยจากฝีมือมนุษย์³⁹ ทั้งนี้ เซอร์ เบอร์นาร์ด เอ็ม. เฟลเดน ได้อธิบายว่า ปัจจัยจากธรรมชาติเป็นหนึ่งสาเหตุหลักที่ทำให้อาคารเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดความเสื่อมสภาพของวัสดุและส่งผลต่อไปยังโครงสร้างของอาคาร ซึ่งปัจจัยทางธรรมชาติ ได้แก่ รังสีแสงอาทิตย์ การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิแต่ละฤดูกาล ฝนตก พายุที่อาจก่อให้เกิดน้ำท่วม แรงลม และการแผ่ความร้อนจากพื้นดิน⁴⁰ รวมทั้ง ภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นใน

³⁸ Douglas, *Building adaptation*, p. 68.

³⁹ Feilden, *Conservation of historic buildings*, pp. 20-21.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 91.

บางพื้นที่ เช่น แผ่นดินไหว ซึนามิ คลื่นที่เกิดจากน้ำขึ้นน้ำลง แผ่นดินถล่มและแผ่นดินแยก ภูเขาไฟระเบิด พายุขนาดใหญ่ หิมะถล่ม เป็นต้น ภัยนี้แม้จะเกิดขึ้นไม่บ่อยแต่สามารถสร้างความเสียหายที่ร้ายแรงได้มากกว่าที่คาดคิด⁴¹

ส่วนปัจจัยจากฝีมือมนุษย์นั้นเป็นเรื่องยากและซับซ้อน เพราะเป็นปัญหาขนาดใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและระบบอุตสาหกรรม เนื่องจากระบบเศรษฐกิจเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการเจริญเติบโตและส่งเสริมระบบอุตสาหกรรมให้เร่งสร้างผลผลิต จนเป็นสาเหตุของการสร้างมลภาวะในบรรยากาศที่สามารถส่งผลกระทบต่ออาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งปริมาณรถในการจราจรที่สร้างความเสียหายได้จากแรงสั่นสะเทือน⁴² นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่เกิดจากจิตสำนึกของมนุษย์ในการดูแลรักษาความสะอาดและความสวยงามของเมืองร่วมกัน เกิดการขีดเขียนบนผนังอาคารโดยไม่จำเป็น

การวินิจฉัยสภาพอาคารจะสำรวจอาคารใน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ภายนอก ภายใน และความสัมพันธ์ระหว่างภายนอกกับสภาพแวดล้อม ซึ่งการสำรวจภายนอกมีเป้าหมายในการตรวจสอบองค์ประกอบหลักต่างๆ ของอาคารและบันทึกข้อบกพร่องหรือการเสื่อมสภาพที่สำคัญ ส่วนการสำรวจภายในจะสำรวจทุกห้องและบันทึกปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลต่อการใช้สอยและสภาพภายในอาคาร รวมทั้งหาตำแหน่งที่อาจได้รับผลกระทบความเสียหายจากภายนอก ซึ่งกรณีที่ไม่มีแบบต้นฉบับ การสำรวจอาคารอาจต้องทำการรังวัดเก็บข้อมูล⁴³ และหากเป็นไปได้ควรใช้ภาพถ่ายประกอบการสำรวจ โดยใช้ภาพถ่ายก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงสภาพต่างๆ อีกทั้ง ควรเป็นภาพถ่ายสีในเวลาที่แตกต่างกันในหนึ่งวันเพื่อให้ทราบลักษณะอารมณ์ของอาคาร และนอกจากการสำรวจอาคารแล้ว ควรจะสำรวจสภาพแวดล้อมและถนนด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยในการทำงานของนักออกแบบและการทำงานปรับปรุงอาคารต่อไป⁴⁴

ทั้งนี้ การนำอาคารเก่ามาปรับปรุงใช้งานจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้อาคารเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นความรู้ความเข้าใจเรื่องความมั่นคงแข็งแรงของอาคารจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อจะทำให้การปรับปรุงอาคารมีประสิทธิภาพ อเล็กซานเดอร์ นิวแมน (Alexander

⁴¹ Feilden, *Conservation of historic buildings*, p. 113.

⁴² Ibid., p. 153.

⁴³ Douglas, *Building adaptation*, p. 68.

⁴⁴ Lion, *Building renovation and recycling*, p. 9.

Newman) ได้อธิบายเหตุผลที่ผู้ทำงานปรับปรุงอาคารจะต้องตรวจสอบสภาพอาคารด้านโครงสร้างในหนังสือ Structural renovation of buildings: Methods, details, and design examples ว่า

การเริ่มต้นโครงการปรับปรุงอาคารจะต้องตรวจสอบสภาพอาคารก่อน โดยวิศวกรจะทำหน้าที่ตรวจสอบสภาพอาคารเหมือนกับแพทย์ที่ตรวจสอบสภาพร่างกายคนไข้ ซึ่งการตรวจสอบจากจุดที่สามารถมองเห็นได้จากภายนอก ไม่สามารถบอกสิ่งที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้างได้อย่างแท้จริง เนื่องจากอาคารแตกต่างจากคน เพราะอาคารไม่สามารถบอกสิ่งที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวของมันเองได้ ดังนั้น การคาดคะเนขั้นต้นคือสิ่งจำเป็นภายใต้พื้นฐานของสิ่งที่ปรากฏ ทั้งนี้ วิศวกรสามารถรู้ปัญหาของอาคารได้จากประสบการณ์ที่อาคารมักเสื่อมสภาพตามอายุการใช้งาน และรู้สิ่งที่น่าจะเป็นไปได้ในการยืดอายุอาคารอย่างระมัดระวัง

การตรวจสอบสภาพอาคารมีวิธีการคล้ายกับตรวจสอบสภาพร่างกายของคน กล่าวคือ ตรวจสอบสภาพจากสิ่งที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า ทดสอบข้อสงสัยบางอย่าง และตรวจสอบประวัติ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่อาคารไม่เหมือนกับคนคืออาคารไม่สามารถบอกอาการของมันเองได้ และนี่คือสิ่งที่เป็งานหนักสำหรับวิศวกรในการรวบรวมหาคำตอบจากอาการที่หลากหลาย ทั้งนี้ คำถามส่วนมากที่ใช้สำหรับการตรวจสอบสภาพอาคารจะมุ่งประเด็นไปที่สภาพโครงสร้างว่าสามารถรองรับน้ำหนักที่จะเกิดขึ้นได้อย่างปลอดภัยหรือไม่ ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลเรื่องการรับน้ำหนักจากแบบต้นฉบับนั้นยังไม่เพียงพอ เพราะแม้ว่าการออกแบบการรับน้ำหนักตั้งแต่แรกจะเพียงพอต่อประโยชน์ใช้สอยที่ได้ออกแบบไว้ แต่ปัญหาอาจเกิดขึ้นกับโครงสร้างของอาคารได้จากปัจจัยต่างๆ เช่น การรับน้ำหนักที่มากเกินไปอย่างกะทันหัน หรือความเสื่อมสภาพของข้อต่อของโครงสร้าง และการปรับปรุงอาคารอย่างไม่เหมาะสม อีกทั้ง อาคารบางหลังไม่ได้สร้างตามที่ได้ออกแบบไว้

การตรวจสอบสภาพอาคารสามารถทำได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับประเภทของโครงสร้าง สภาพอาคารที่ปรากฏ และแบบต้นฉบับว่ายังมีอยู่หรือไม่ ทั้งนี้ มาตรฐานของวิธีการประเมินโครงสร้างที่ อเล็กซานเดอร์ นิวแมน ได้อ้างถึงคือมาตรฐานของสหรัฐอเมริกาชื่อ Guideline for structural condition assessment of existing buildings⁴⁵ มีใจความว่า

⁴⁵ ASCE 11-90, Guideline for structural condition assessment of existing buildings (American Society of Civil Engineers, Reston, Va, 1990) Cited in Alexander Newman, Structural renovation of buildings: Methods, details, and design examples, p. 42.

มาตรฐานของวิธีการประเมินโครงสร้างอาคารมีหลายระดับ ระดับแรกเป็นการประเมินขั้นพื้นฐานที่รวมถึงการทบทวนเอกสารด้านการก่อสร้างที่มีอยู่ การตรวจสอบสถานที่ก่อสร้าง การวิเคราะห์โครงสร้างขั้นพื้นฐาน และการเขียนผลสรุปและข้อเสนอแนะเบื้องต้น ส่วนการตรวจสอบระดับที่สองอาจต้องการหรือไม่ต้องการก็ได้ เพราะเป็นการตรวจสอบในรายละเอียดที่ลึกลงไปของประเด็นเดิมที่ได้จากการตรวจสอบในระดับแรก อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบหลายระดับจะช่วยป้องกันการประเมินรายละเอียดในส่วนที่ไม่มีปัญหาในขั้นต้น⁴⁶

นอกจากนี้ เอียน ชานด์เลอร์ (Ian Chandler) ได้อธิบายถึงเรื่องโครงสร้างในการปรับปรุงอาคารในหนังสือ *Repair & renovation of modern buildings* ว่า การเข้าใจลักษณะทางธรรมชาติและการเสื่อมสภาพที่อาจเกิดขึ้นในอาคารเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งระดับความมั่นใจในสภาพอาคารจะแตกต่างกันไปตามประเภทของอาคาร การสำรวจอาคารที่ก่อสร้างด้วยวิธีการเดียวกันหลายๆ แห่งจะช่วยในการทำนายความเป็นไปได้สำหรับการเสื่อมสภาพที่อาจเกิดขึ้น และแม้การตรวจสอบภายนอกจะไม่พบตำแหน่งที่เสื่อมสภาพ แต่การตรวจสอบภายในด้วยการเปิดวัสดุตกแต่งผิวออกหรือนำตัวอย่างบางส่วนไปตรวจสอบก็จะช่วยให้ทราบการเสื่อมสภาพของอาคารได้

ทั้งนี้ ประเด็นที่ใช้สำหรับการประเมินอาคาร ได้แก่ ความมั่นคงแข็งแรงของอาคาร การควบคุมการเคลื่อนตัวของวัสดุและการรับน้ำหนัก การควบคุมสภาพอากาศ ความทนทานตามความคาดหมายของอายุอาคาร ความสามารถต่อการทนไฟ และความปลอดภัย ซึ่งข้อบกพร่องที่อาจพบ ได้แก่ ข้อบกพร่องในการออกแบบ ข้อบกพร่องในการก่อสร้าง การเสื่อมสภาพตั้งแต่การก่อสร้าง ความเสียหายโดยบังเอิญหรือจากความตั้งใจ การเปลี่ยนแปลงของดินหรือสภาพแวดล้อมภายนอก การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยหรือการเพิ่มน้ำหนักบรรทุก การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการใช้งานหรือสภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งสามารถค้นหาข้อมูลได้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ⁴⁷ ดังนี้

- ข้อมูลการออกแบบต้นฉบับที่รวมการออกแบบการรับน้ำหนักของพื้นและการตรวจสอบกายภาพอาคาร

⁴⁶ Alexander Newman, *Structural renovation of buildings: Methods, details, and design examples* (New York: McGraw-Hill, 2001), pp. 41-42.

⁴⁷ Ian Chandler, *Repair & renovation of modern buildings* (New York: McGraw-Hill, 1992), p. 34-36.

- แบบต้นฉบับของโครงสร้างที่รวมข้อมูลทั่วไป รูปด้านอาคาร รายละเอียดการเสริมแรง และรายละเอียดการเชื่อมต่อ
- บันทึกต่างๆ ของการก่อสร้าง
- รายละเอียดของการปรับปรุงต่างๆ ทั้งความแข็งแรง การต่อเติมหรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างตั้งแต่การก่อสร้าง
- ประวัติการดูแลรักษาอาคารที่รวมถึงผลการดูแลรักษาในครั้งก่อน
- รายงาน การสำรวจ และการสืบค้นต่างๆ ในช่วงก่อนหน้า

การวินิจฉัยสภาพอาคารมีความสำคัญมากในการปรับปรุงอาคาร เพราะเป็นขั้นตอนที่จะให้คำตอบว่าอาคารนี้สามารถใช้งานได้ในระยะยาว ปลอดภัย และคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่ ซึ่งผู้ให้คำตอบด้านโครงสร้างได้คือวิศวกรโครงสร้างผู้มีประสบการณ์

2.4.3 วิธีการปรับปรุงกายภาพอาคาร

สาระในส่วนนี้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงกายภาพในการปรับปรุงอาคารที่เกิดจากการต่อเติมหรือเพิ่มองค์ประกอบใหม่ในกายภาพเดิม ทั้งนี้ เจมส์ ดักลาส (James Douglas) ได้อธิบายถึงเรื่องการต่อเติมอาคารในหนังสือ Building adaptation ว่า การเพิ่มศักยภาพให้กับอาคารเป็นหนึ่งวิถีทางปฏิบัติโดยทั่วไปสำหรับการปรับปรุงอาคาร ซึ่งเหตุผลของการต่อเติมอาคารอาจมาจากความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ที่ไม่มีในอาคารเดิมจึงเกิดความจำเป็นที่ต้องเพิ่มศักยภาพพื้นที่ หรืออีกเหตุผลหนึ่งที่ต้องต่อเติมอาคารเพื่อปรับปรุงพื้นที่ภายในใหม่ให้เหมาะสมต่อการใช้งาน ตัวอย่างเช่น การวางผังของกายภาพเดิมอาจไม่สะดวกต่อการหนีไฟ ดังนั้น อาคารจึงต้องการการปรับปรุงพื้นที่ภายในใหม่ให้เหมาะสม

การต่อเติมอาคารโดยทั่วไปมักจะเข้มงวดต่อการเพิ่มองค์ประกอบใหม่ที่ด้านหน้าอาคาร เพราะสามารถมองเห็นส่วนต่อเติมได้อย่างชัดเจนและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะของอาคาร ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงด้านหน้าจึงทำได้เพียงเล็กน้อย ซึ่งสิ่งที่ส่งผลต่อการต่อเติมอาคาร ได้แก่ ความต้องการของเจ้าของ ปัจจัยที่มีนัยยะต่อโครงการ ข้อจำกัดของพื้นที่ ลักษณะช่องเปิด ความงาม ขนาดอาคาร รูปแบบหลังคา รูปทรงในการก่อสร้าง ราคาหรือค่าลงทุน ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่อเติมกับกายภาพเดิม งานพัฒนาอาคาร ปัจจัยด้านความยั่งยืนหรือสิ่งแวดล้อม (sustainability factors) ทั้งนี้ แนวคิดในการต่อเติมควรสร้างความกลมกลืนกับกายภาพเดิมของอาคาร และถึงแม้การต่อเติมจะสามารถแสดงออกอย่างชัดแจ้งได้ แต่ก็ต้อง

หลีกเลี่ยงสิ่งที่จะทำให้เกิดผลเสียต่อกายภาพเดิม โดยสร้างความกลมกลืนด้วยขนาด รูปทรง สี และผิวสัมผัส⁴⁸

ผลจากการศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม แนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ แนวคิดการปรับปรุงอาคาร และวิธีการปรับปรุงอาคาร ทำให้เห็นประเด็นสำคัญที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารของกรณีศึกษาต่อไป

⁴⁸ Douglas, Building adaptation, pp. 186-204.

บทที่ 3

ความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

การศึกษา “แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน: กรณีศึกษา อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์” ศึกษาตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรม โดยสาระในบทที่ 3 จะเป็นขั้นตอนการทำความเข้าใจกลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมสำคัญของกรณีศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งที่เป็นเอกสารและข้อมูลกายภาพ เพื่อให้เข้าใจภาพรวม การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งขั้นตอนการประเมินความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เพื่อให้เข้าใจความสำคัญและนำไปใช้ในการวิเคราะห์วิธีการปรับปรุงอาคารและการสื่อความหมายของกรณีศึกษาต่อไป จากขั้นตอนดังกล่าวจึงเกิดประเด็นศึกษา ดังนี้

- 3.1 ประวัติของกลุ่มอาคารราชดำเนิน
- 3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน
- 3.3 ความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน
- 3.4 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

3.1 ประวัติของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

กลุ่มอาคารราชดำเนิน ตั้งอยู่สองข้างถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นสมบัติของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เริ่มก่อสร้างพร้อมกับโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลาง เมื่อปี พ.ศ.2480 ตามดำริของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และออกแบบโดยนายจิตรเสน (หมิว) อภัยวงศ์ หัวหน้ากองช่างของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ณ เวลานั้น¹ ซึ่งโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางครั้งนั้นประกอบไปด้วยการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางจากสามช่องทางดังเช่นถนนราชดำเนินนอกมาเป็นสองช่องทาง มีการตัดต้นมะฮอกกานี*^{*} ทิ้ง และสร้างอาคารขึ้น 15 หลัง

¹ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” *ศิลปวัฒนธรรม* 13, 12 (ตุลาคม 2535): 144-152.

* ต้นมะฮอกกานีที่ปลูกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (ชาติรี ประภิตนันทการ:

รวมทั้งอาคารไทยนิยม* โรงแรมรัตนโกสินทร์ และศาลาเฉลิมไทยตามลำดับ จนกระทั่งโครงการเสร็จสิ้นทั้งหมดในปี พ.ศ.2491 โดยโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างศูนย์กลางการค้าให้มีความเจริญอย่างเมืองนอก มีอาคารร้านค้าอย่างตะวันตก ประกอบกับ ณ เวลานั้น ถนนราชดำเนินกลางอยู่กลางเมือง มีความกว้างขวางใหญ่โต อีกทั้ง สองข้างถนนยังว่างเปล่าอยู่ ไม่มีสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงเลือกสถานที่แห่งนี้สร้างตึก²

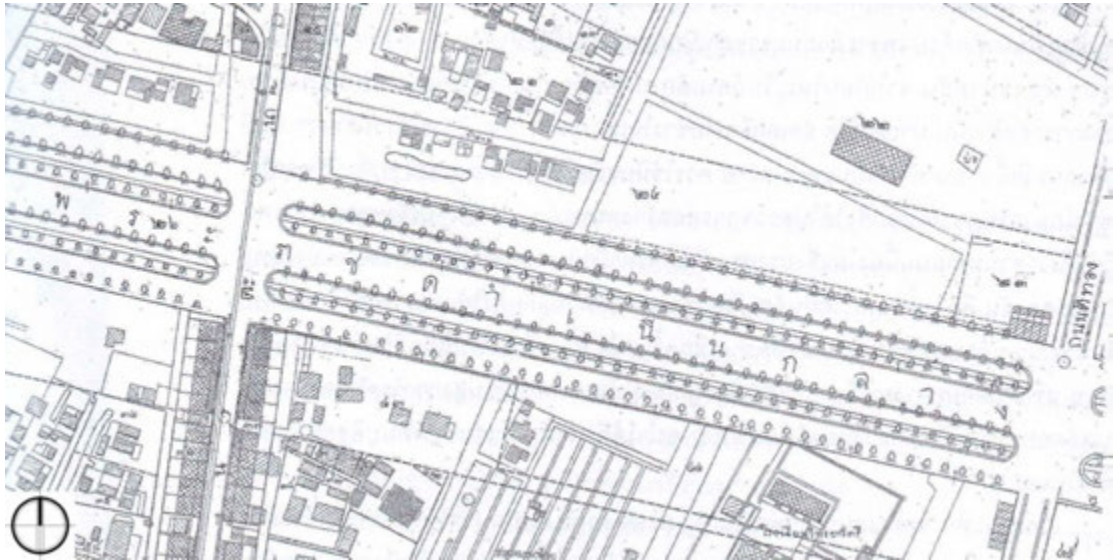
(1) ถนนราชดำเนินใน (2) ถนนราชดำเนินกลาง (3) ถนนราชดำเนินนอก

รูปที่ 3-1 แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2475: ตำแหน่งถนนราชดำเนิน และลักษณะถนนราชดำเนินกลางก่อนการปรับปรุง

ที่มา: ดัดแปลงแผนที่จากแผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2475 กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

* อาคารไทยนิยม เป็นชื่อเรียกอาคารบริเวณมุมถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนพระสุเมรุเมื่อครั้งอาคารเคยเป็นที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าชื่อดังของบริษัทไทยนิยม (ศิลปวัฒนธรรม 13, 12: 144-152) ซึ่งปัจจุบัน อาคารดังกล่าวเป็นสำนักงานของบริษัท เทเวศประกันภัย จำกัด

² “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” ศิลปวัฒนธรรม 13, 12: 144-152.

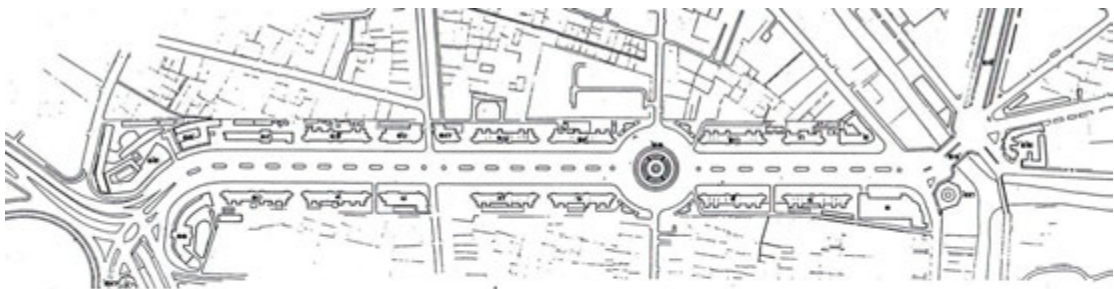
รูปที่ 3-2 แผนที่กรุงเทพฯ พ.ศ.2450: ลักษณะถนนราชดำเนินกลางก่อนการปรับปรุง
ที่มา: ตัดภาพบางส่วนมาจาก พีรศรี โกวาทอง, “ถนนราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง,” เมืองโบราณ 33, 4
(ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 47.

รูปที่ 3-3 ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: ลักษณะถนนราชดำเนินกลางหลังการปรับปรุง
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

รูปที่ 3-4 ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2517: กลุ่มอาคารราชดำเนิน
ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

๑. โรงเรียนวัดศาลาลอย	๑๑. โรงเรียนอัสสัมชัญ	๒๑. สุภาวดีกับราชดำเนิน
๒. สโมสรนิสิตอัสสัมชัญ	๑๒. กรมตำรวจนครบาล	๒๒. กรมตำรวจนครบาล
๓. โรงเรียนมาแตร์เดอี	๑๓. สำนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย	๒๓. นิคมสหกรณ์
๔. อาคาร ๑	๑๔. ร้านค้ากองช่าง	๒๔. ธนาคารพาณิชย์
๕. อาคาร ๒	๑๕. อาคาร ๗	๒๕. ธนาคารพาณิชย์
๖. อาคาร ๓	๑๖. ธนาคารเพื่อการสหกรณ์	๒๖. ธนาคารพาณิชย์
๗. อาคาร ๔	๑๗. สำนักงานกรมการช่าง	๒๗. ธนาคารพาณิชย์
๘. ธนาคารอัสสัมชัญ	๑๘. อาคาร ๘	
๙. อาคาร ๕	๑๙. อาคาร ๙	
๑๐. อาคาร ๖	๒๐. อาคาร ๑๐	

รูปที่ 3-5 ผังบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ปี พ.ศ.2528
ที่มา: ดัดแปลงจากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

รูปที่ 3-6 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังจากปี พ.ศ.2500
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ผู้ที่มีบทบาทต่อโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางครั้งนั้น ได้แก่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หลวงประดิษฐมนูธรรม ม.ล.ป๋ม มาลากุล ผู้ออกแบบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และนายจิตรเสน อภัยวงศ์ หัวหน้ากองช่างของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้ออกแบบกลุ่มอาคารราชดำเนิน ทั้งนี้ บุคคลดังกล่าวมีความเห็นตกลงกันต่อโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางว่าให้มีการสร้างแบบถนนของ เซลิเซ (Champs Elysees) กรุงปารีส ซึ่งเป็นถนนที่สวยงามของฝรั่งเศส สิ่งใดที่เป็นวัฒนธรรมฝรั่งเศสมากเกินไปก็จะตัดส่วนนั้นทิ้ง³

ทั้งนี้ เมื่อศึกษาประวัติการก่อสร้างถนนราชดำเนินก็จะพบว่า ถนนสายนี้สร้างตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ภายหลังเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2440 โดยตัดถนนราชดำเนินจากใจกลางพระนครออกไปเชื่อมพระราชวังดุสิตตามแบบของ เซลิเซ (Champs Elysees) ในปารีส เดอะ มอลล์ (The Mall) ในลอนดอน และดิ อันเทอร์เดน ลินเดน (The Unter den Linden) ในเบอร์ลิน โดยปลูกมะฮอกกานีเป็นแถว ที่ริมถนนมีรั้วพู่ระหงตลอดทาง⁴ จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่า ถนนของ เซลิเซ เป็นหนึ่งแนวคิดที่ส่งผลต่อรูปแบบถนนราชดำเนินมาตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว

รูปที่ 3-7 ของ เซลิเซ (Champs Elysees) ในปารีส

ที่มา: คัดลอกมาจาก พีรศรี โปวาทอง, “ถนนราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง,” วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550: 52.

³ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” ศิลปวัฒนธรรม 13, 12: 144-152.

⁴ “ก่อนจะมีถนนราชดำเนิน,” ศิลปวัฒนธรรม 13, 12 (ตุลาคม 2535): 114-118.

รูปที่ 3-8 เดอะ มอลล์ (The Mall)

ในลอนดอน

ที่มา: คัดลอกมาจาก พีรศรี โปวาทอง
, “ถนนราชดำเนิน: ประวัติการ
ก่อสร้าง,”: 46.

รูปที่ 3-9 ดี อันเทอ เดน ลินเดน

(The Unter den Linden) ใน
เบอร์ลิน

ที่มา: <http://www.flickr.com/photos/rescuedbyrover/4431016988/sizes/m/in/photostream/>

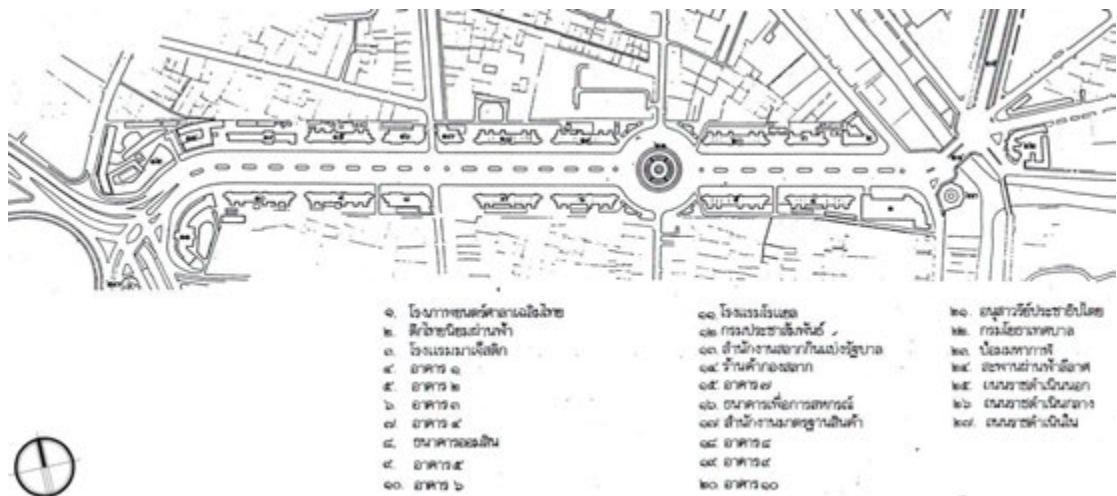
นอกจากนี้ เมื่อศึกษาการสร้างถนนราชดำเนินกลางจะพบว่า รัชกาลที่ 5 ทรงวางแผนในการสร้างตึกบนสองข้างถนนราชดำเนินกลางไว้อยู่แล้ว แต่การสร้างตึกในสมัยของพระองค์ก็ไม่ได้สร้างขึ้น ด้วยเหตุผลที่พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ความเหมาะสมในการก่อสร้างอาคารบนถนนราชดำเนินกลางในเวลานั้นยังไม่เหมาะสมแก่เวลา เพราะเป็นถนนสายใหม่ ไม่มีใครคิดที่จะมาอาศัยอยู่ หากลงทุนลงไป เห็นทีจะไม่ได้ผลประโยชน์เท่าที่ควร⁵ ดังนั้น ลักษณะถนนจึงมีลักษณะโล่งกว้างใหญ่ตามที่ได้ก่อสร้าง มาจนถึงสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่คิดเห็นว่าจะทำการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางใหม่เพื่อใช้ในการแสดงความทันสมัยของประเทศให้ทัดเทียมเสมอกับต่างชาติ⁶

⁵ พีรศรี โปวาทอง, “ถนนราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง,” เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 32-54.

⁶ พันย สิริเกียรติกุล, “ณ ที่นี้ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488,” หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6 (กันยายน 2552-สิงหาคม 2553): 8-51.

ประวัติของกลุ่มอาคารราชดำเนินทำให้เห็นความสัมพันธ์ของกลุ่มอาคารที่มีต่อถนนราชดำเนิน อีกทั้ง ถนนสายนี้มีแนวคิดตั้งแต่แรกสร้าง สมัยรัชกาลที่ 5 และครั้งที่ปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้เป็นไปในแนวทางของถนนของ เซลิเซ มาโดยตลอด ดังนั้น การปรับปรุงกลุ่มอาคารราชดำเนินก็ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาคารและถนนให้เกิดความสวยงามควบคู่กันไปเหมือนถนนของ เซลิเซ ด้วยเช่นกัน

ส่วนประวัติด้านประโยชน์ใช้สอย เมื่อศึกษาประวัติของกลุ่มอาคารราชดำเนินพบว่า กลุ่มอาคารมีวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการค้าของกรุงเทพมหานครในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มอาคารราชดำเนินจึงเกี่ยวข้องกับประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์กรรม และเมื่อศึกษาผังบริเวณถนนราชดำเนินกลางที่จัดทำในรายงานการสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)⁷ พบว่าประโยชน์ใช้สอยในกลุ่มอาคารราชดำเนินนั้นประกอบไปด้วยร้านค้า สำนักงาน ธนาคาร โรงแรม และโรงภาพยนตร์ ซึ่งเป็นลักษณะประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลายที่รวมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน

รูปที่ 3-10 ผังบริเวณถนนราชดำเนินกลาง ปี พ.ศ.2528

ที่มา: ดัดแปลงจากรายงานการสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

⁷ อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล และคณะ, "การสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-2488)," (รายงานการสำรวจและวิจัยสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528) หน้า 48.

ทั้งนี้ กลุ่มอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์ 10 หลัง มีผังพื้นลักษณะเดียวกัน เรียกชื่ออาคารเป็นอาคาร 1 อาคาร 2 ไปจนถึงอาคาร 10 นั้น เดิมที่พื้นที่ชั้น 1 และชั้น 2 ให้เช่าเป็นร้านค้า ส่วนชั้น 3 ให้เช่าเป็นอพาร์ทเมนต์ ซึ่งการใช้อาคารราชดำเนินกลางในช่วงแรกนั้น นายเฉลิม เทียวสกุล อดีตหัวหน้าแผนกบัญชี สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้อยู่ในเหตุการณ์การสร้างอาคารบนถนนราชดำเนินกลาง ได้กล่าวไว้ว่า⁸

“ช่วงแรกๆ เจียบเหงามาก ค่าเช่าร้านค้าช่วงแรก 60 บาท ต่อ 2 ชั้น ปรากฏว่าไม่มีคนมาเช่า ไม่มีชาวต่างชาติมาเช่าเลย เพราะขณะนั้นทางการออกกฎหมายห้ามไว้ อย่างเช่น คุณหมิว อภัยวงศ์ สถาปนิก ก็มาเช่าเปิดร้านอาหารและเหล้า ชื่อร้านห้องแดง ตอนนั้นชื่อดังมาก อย่างผมก็ถูกบังคับให้เช่า ตรงหัวมุมอนุสาวรีย์ เปิดร้านเหล้าร่วมกับเพื่อนอีก 7 คน ออกทุนคนละ 300 บาท ใช้การที่เรายังเด็กๆ ทำการค้าขายก็ไม่มีเงิน ตั้งได้ 6 เดือนก็เจ๊ง

... ช่วงนั้นเจียบเหงาม อพาร์ทเมนต์ก็ไม่มีคนเช่า ขณะนั้นคิดเดือนละ 20 บาท ก็ไม่มีคนมาเช่าเท่าไร ผมก็มาเช่าไว้เหมือนกัน แต่ไม่ได้เอาไว้นอน แต่ใช้หัดเดินรำ เพราะคนไทยตอนนั้นไม่นิยมและไม่ชินกับการอยู่ตึกสูง เขาถือว่าอยู่ไม่ติดดิน ไม่ดี ศาลาเฉลิมไทยก็ไม่มีคนมาขายหนัง ต้องไปขอร้องให้คุณชิว ตั้งสัจจา สามีของคุณนงนุช ตั้งสัจจา แห่งเครือเอเพ็กซ์ให้ช่วยจัดฉายหนังให้

... ก็มาตอนสมัยจอมพลสฤษดิ์นี่ละ ท่านก็พยายามทำให้ราชดำเนินคึกคักขึ้น ท่านสั่งให้มีร้านกาแฟตั้งบนฟุตบาทแบบฝรั่งเสส แต่คนก็ไม่นิยม แล้วก็มาเปิดสำนักงาน อ.ส.ท.ที่นั่น พอมาตอนปลายๆ สมัยจอมพลสฤษดิ์ เป็นต้นมา จึงเริ่มมีการค้าขายบนถนนราชดำเนินอย่างจริงจัง มีร้านรวงมากขึ้น อย่างเช่นธนาคารนครหลวงไทย ก็เป็นธนาคารแรกๆ ที่ไปเปิดทำการที่นั่น และเป็นสำนักงานใหญ่ด้วย สำนักงานนั้นก็เปิดมาจนถึงปัจจุบันและกลายเป็นสาขาหนึ่งไป ผู้คนก็คึกคักมากขึ้น เพราะส่วนหนึ่งโรงแรมรัตนโกสินทร์มีผู้มาพักมากขึ้นตามลำดับ มาจนกระทั่งปัจจุบัน ก็รอดูดอย่างเห็นๆ นั้นละ”

⁸ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” ศิลปวัฒนธรรม 13, 12: 144-152.

เมื่อศึกษาข้อมูลดังกล่าวพบว่า ประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มอาคารราชดำเนินมีความหลากหลาย โดยประโยชน์ใช้สอยแต่ละประเภทมีลักษณะเกื้อกูลกันและกัน ส่งผลต่อการมีชีวิตชีวาของพื้นที่ในลักษณะเชิงพาณิชย์กรรม อีกทั้ง การออกแบบอาคารมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยได้ตามต้องการของผู้เช่า

3.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน ศึกษาจากเอกสาร ตำรา แบบสถาปัตยกรรม ภาพถ่าย รวมทั้งการสำรวจกลุ่มอาคารราชดำเนิน ตามประเด็นที่สัมพันธ์กับแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ซึ่งได้แก่ เจตนาในการออกแบบ และรูปแบบสถาปัตยกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 เจตนาในการออกแบบ

กลุ่มอาคารราชดำเนินออกแบบโดยนายจิตรเสน อภัยวงศ์ สถาปนิกผู้หนึ่งที่มีบทบาทในวงการสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกในประเทศไทย นายจิตรเสน ศึกษาสถาปัตยกรรมที่สถาบันอีโคล เดอ โบซาร์ (E'cole Nationale Superieur des Beaux-Arts) ในกรุงปารีส ราวทศวรรษที่ 2470 สำเร็จการศึกษากลับมาเป็นสถาปนิกที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยมีผลงานที่สร้างชื่อเสียงขึ้นแรกคือตึกบัญชาการแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง หรือที่เรียกว่า “ตึกโดม” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลงานชิ้นนี้ส่งผลให้เขาได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลคณะราษฎร ในทศวรรษที่ 2480 ให้ออกแบบอาคารสำคัญๆ ที่เป็นตัวแทนของ “ความทันสมัย” เช่น กลุ่มอาคารราชดำเนิน สนามศุภชลาศัย และไปรษณีย์กลาง บางรัก เป็นต้น⁹

การศึกษาเจตนาในการออกแบบของนายจิตรเสน อภัยวงศ์ จำเป็นต้องศึกษาถึงพื้นฐานความคิดด้านสถาปัตยกรรมของเขา เพราะพื้นฐานทางความคิดที่ได้จากการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นฐานความคิดเวลาออกแบบสถาปัตยกรรม ทั้งนี้ สถาบันอีโคล เดอ โบซาร์ ที่เขาไปศึกษาเป็นสถาบันสอนสถาปัตยกรรมที่มีประวัติยาวนานและมีอิทธิพลที่สุดในยุโรป ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 และเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกในช่วงเวลา 170 ปี ตั้งแต่ ค.ศ.1789 ถึงทศวรรษที่ 1860 โดยมีแนวทางการสอนสถาปัตยกรรมแบบคลาสสิก ซึ่งมีลักษณะโดยรวมอยู่ที่ความสมมาตรของผังและ

⁹ สมชาติ จึงศิริอารักษ์, สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยาม สมัยรัชกาลที่ 4 - พ.ศ.2480 (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553), หน้า 513-514.

รูปทรง การวางผังตามแนวแกนตั้งและฉาก และมีการจัดพื้นที่ใช้งานเป็นลำดับ ลักษณะอาคาร เลียนแบบสถาปัตยกรรมโบราณและมักจะผสมผสานกันหลายยุค ซึ่งสถาปนิก อีโคล เดอ โบซาร์ ต้องเชี่ยวชาญในการออกแบบงานยุคต่างๆ ได้ตามความต้องการของผู้ว่าจ้างหรือตามโครงการ และต้องมีความแม่นยำในรายละเอียดตกแต่ง การเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสม มีการใช้สี หลากหลายได้อย่างน่าทึ่ง และผลสุดท้ายอาคารที่ออกแบบต้องมีคุณลักษณะ (character) ของตนเองที่มาจากหลักการสร้างสรรค์ดังกล่าวข้างต้น¹⁰ ดังนั้น พื้นฐานความคิดด้านสถาปัตยกรรม ของนายจิตรเสน จึงมีลักษณะการออกแบบตามสถาบันอีโคล เดอ โบซาร์ รวมอยู่ด้วยและมีโอกาส ที่ลักษณะดังกล่าวจะสอดแทรกอยู่ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมของเขาด้วยเช่นกัน

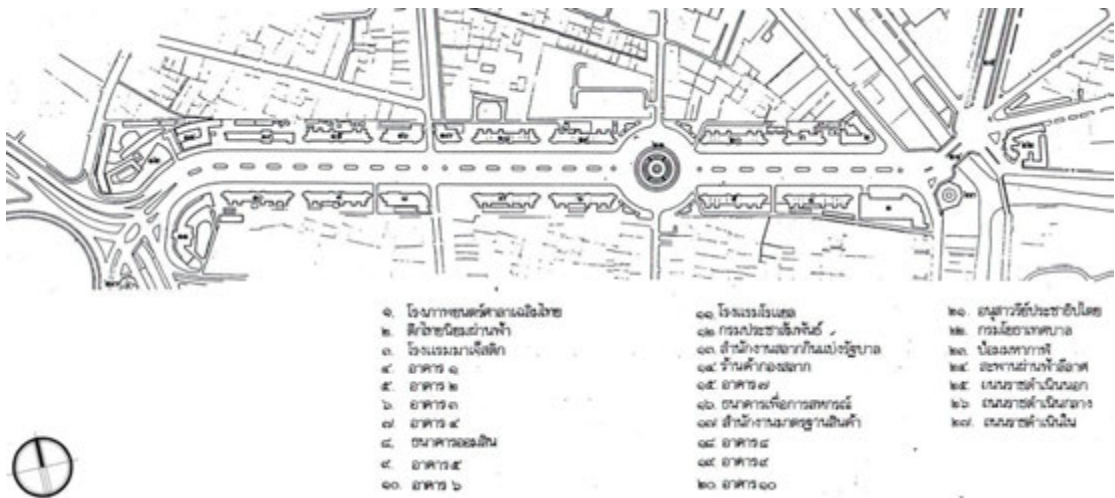
และเมื่อศึกษาการรับรู้ของกลุ่มอาคารราชดำเนินพบว่า กลุ่มอาคารมีความเป็น เอกภาพด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรม และมีความแตกต่างจากบริบทโดยรอบจึงทำให้เกิดลักษณะ พื้นที่ที่พิเศษ ไม่เหมือนกับที่ใดในประเทศไทย ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดลักษณะเช่นนี้ได้เป็นเพราะกลุ่ม อาคารราชดำเนินบนสองข้างถนนราชดำเนินกลางมีเจ้าของเพียงรายเดียวคือสำนักงานทรัพย์สิน ส่วนพระมหากษัตริย์ ดังนั้น การออกแบบกลุ่มอาคารจึงใช้ลักษณะความเป็นเอกภาพในการ ถ่ายทอดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมได้ ประกอบกับ ในกลุ่มอาคารมีอาคารที่มีผังพื้นแบบเดียวกัน 10 หลัง จึงทำให้องค์ประกอบของกลุ่มอาคารเกิดเป็นจังหวะซ้ำๆ กัน ดูเป็นเอกภาพที่ลงตัว

รูปที่ 3-11 กลุ่มอาคารราชดำเนิน: เอกภาพและความสมมาตร
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

¹⁰ สมชาติ จีงสิริอาร์ักษ์, สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยาม สมัยรัชกาลที่ 4 - พ.ศ.2480, หน้า 493-495.

ทั้งนี้ สิ่งที่ทำให้เกิดเอกภาพในกลุ่มอาคารราชดำเนินคือ รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารแต่ละหลังที่เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่เหมือนกัน รูปทรงของอาคารที่เน้นรูปทรงที่เป็นกล่องเหมือนกัน รูปแบบขององค์ประกอบอาคาร ได้แก่ ประตู หน้าต่าง บั้วหน้าต่าง บั้วปูนตกแต่ง กันสาดปูน มีรูปแบบเดียวกัน วัสดุก่อสร้างอาคารเหมือนกัน สีของอาคารเป็นสีเดียวกัน ผิวสัมผัสอาคารมีลักษณะเหมือนกัน ขนาดอาคารมีความใกล้เคียงกัน ระดับความสูงของอาคารเท่ากัน และถึงแม้อาคารไทยนิยมจะสูงกว่าอาคารอื่น และศาลาเฉลิมไทยจะมีขนาดใหญ่กว่าอาคารอื่น แต่ตำแหน่งที่ตั้งอาคารดังกล่าว อยู่ที่หัวแถวหรือปลายแถวของกลุ่มอาคาร ดังนั้นความแตกต่างดังกล่าวจึงไม่กระทบต่อกลุ่มอาคารตลอดแนวถนน

รูปที่ 3-12 กลุ่มอาคารราชดำเนิน: เอกภาพและความสมมาตร

ที่มา: ดัดแปลงจากการสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

นอกจากนี้ เมื่อศึกษาการวางผังกลุ่มอาคารราชดำเนินตามแนวยาวของถนนราชดำเนินกลางพบว่า นายจิตรเสน อภัยวงศ์ ใช้แนวคิดของความสมมาตรในการวางตำแหน่งอาคาร โดยมีแนวยาวของถนนเป็นแกนกลางความสมมาตร และเมื่อศึกษากลุ่มอาคารในเชิง 3 มิติ เห็นปริมาตรอาคารก็จะพบแนวคิดของความสมมาตร โดยมีถนนราชดำเนินกลางเป็นแกนกลางเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ เอกภาพและความสมมาตรของกลุ่มอาคารจึงเป็นเจตนาในการออกแบบของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

3.2.2 รูปแบบสถาปัตยกรรม

รูปที่ 3-13 กลุ่มอาคารราชดำเนิน 16 ธันวาคม พ.ศ.2485

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

รูปแบบสถาปัตยกรรม กลุ่มอาคารราชดำเนิน มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มีความเรียบง่าย เน้นรูปทรงอาคารที่เป็นกล่อง แม้อาคารมีหลังคาจั่ว แต่มีการออกแบบผนังก่ออิฐฉาบปูนขึ้นบังเพื่อให้ดูเสมือนเป็นหลังคาทรงตัด ตัวอาคารให้ความรู้สึกหนักแน่น องค์ประกอบอาคารมีลักษณะที่แสดงถึงเส้นตั้งเส้นนอนที่ชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จากแนวของประตู หน้าต่าง ผนังอาคาร บัวผนัง บัวหน้าต่าง และกันสาด อีกทั้ง สัดส่วนของช่องเปิดที่เป็นผนังอาคาร และช่องเปิดที่เป็นช่องแสงของประตูและหน้าต่าง (mass and void) ถูกออกแบบให้มีสัดส่วนในปริมาณอย่างละเท่าๆ กัน

รูปที่ 3-14 อาคารราชดำเนิน,
พ.ศ.2528

ที่มา: การสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2468-พ.ศ.2488)

รูปที่ 3-15 อาคารราชดำเนิน
ช่วงหัวมุมถนน สีแยกคอกวัว,
พ.ศ.2528

ที่มา: การสำรวจงาน
สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นใน
กรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

รูปที่ 3-16 ศาลาเฉลิมไทย,
พ.ศ.2528

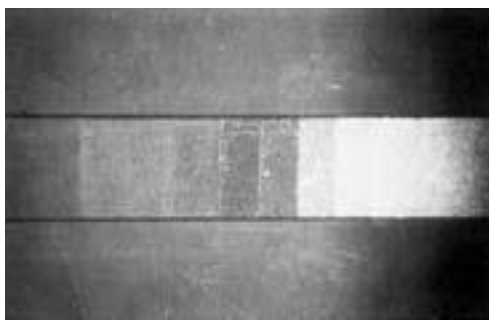
ที่มา: การสำรวจงาน
สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นใน
กรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

รูปที่ 3-17 อาคารไทยนิคม,
พ.ศ.2528

ที่มา: การสำรวจงาน
สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นใน
กรุงเทพฯ (พ.ศ.2468-พ.ศ.2488)

สี ของกลุ่มอาคารราชดำเนินศึกษาจากภาพถ่ายกลุ่มอาคารประกอบกับข้อมูล จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ก่อสร้างอาคารหรือผู้ใช้อาคารในระยะแรก ทั้งนี้ ภาพถ่ายกลุ่มอาคารราชดำเนินเมื่อครั้งที่ก่อสร้างเสร็จเป็นภาพถ่ายขาวดำ ดังนั้นการวิเคราะห์ ภาพถ่ายขาวดำจึงบอกได้เพียงระดับโทนสีของอาคาร ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กลุ่มอาคารราช ดำเนินทาสีเดียวกัน เป็นสีสว่าง โดยเฉดสีของบัวผนังและบัวหน้าต่างสว่างกว่าสีของผนังอาคาร สี วงกบหน้าต่างไม้และลูกฟักไม้เป็นสีสว่างสีเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์เรื่องสีอาคาร ต้องการมากกว่าข้อมูลของโทนสี การวิเคราะห์จึงต้องศึกษาจากแหล่งข้อมูลอื่นประกอบ ซึ่งนาย เฉลิม เชี่ยวสกุล อดีตหัวหน้าแผนกบัญชี สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้ให้สัมภาษณ์ กับวารสารศิลปวัฒนธรรมเกี่ยวกับกลุ่มอาคารราชดำเนินและได้กล่าวถึงสีของกลุ่มอาคารว่าทาสี ครีมน้ำไข่มุก¹¹ ข้อมูลนี้ทำให้ทราบชื่อสีที่ใช้ในการทาอาคาร แต่ทว่า ค่าระดับสีของสีครีมไข่มุกเป็น อย่างไร การตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์จะช่วยอธิบายรายละเอียดของสีได้ต่อไป

รูปที่ 3-18 ผลการวิเคราะห์จากห้องปฏิบัติการ แสดงชั้นของสีที่ทาทับกันตั้งแต่แรกสร้างจนถึงปัจจุบัน ที่มา: กำธร กุลชล, “การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราช ดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ,” หน้าจั่ว วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร 15 (2540): 47.

การเปลี่ยนแปลงสีภายนอกของกลุ่มอาคารราชดำเนินเกิดขึ้นหลายครั้ง ซึ่งตาม คำให้สัมภาษณ์ของนายเฉลิม เชี่ยวสกุล พบว่า เมื่อสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี สีของกลุ่มอาคารราชดำเนินถูกเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลเข้ม¹² นอกจากนี้ จากผลการ ตรวจสอบตัวอย่างผิวปูนฉาบที่เกาะเกาะจากผนังและกันสาดของอาคารราชดำเนิน เมื่อครั้งที่จัดทำ โครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง เมื่อ ปี พ.ศ.2538 ตามดำริของนาย ประเสริฐ สมะลาภา ปลัดกรุงเทพมหานคร ในเวลานั้น เพื่อเตรียมการเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษก ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปี พ.ศ.2539 พบว่า กลุ่มอาคารราชดำเนินมีการทาสีทับหลายครั้งหลายวาระตามความคิดของ คนในแต่ละยุค แต่ไม่ได้มีการบันทึกการเปลี่ยนแปลงไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งโครงการฟื้นฟู

¹¹ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” *ศิลปวัฒนธรรม* 13, 12: 144-152.

¹² เรื่องเดียวกัน

สภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง ดังกล่าว ได้เป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนเรื่องสีของกลุ่มอาคารราชดำเนิน จากสีน้ำตาลมาเป็นสีไข่ไก่ตามผลการนำเสนอหลักฐานการค้นคว้าทั้งด้านประวัติศาสตร์และด้านวิทยาศาสตร์¹³ และเมื่อพิจารณาข้อมูลดังกล่าวจึงพบว่า สาระสำคัญของเรื่องสีของกลุ่มอาคารราชดำเนินคือความเป็นเอกภาพของกลุ่มอาคารที่จะต้องเป็นสีเดียวกัน ดังนั้นหากมีการปรับปรุงหรือซ่อมแซมอาคารจึงควรคำนึงถึงเอกภาพของสีกลุ่มอาคารด้วย

วัสดุก่อสร้าง ของกลุ่มอาคารราชดำเนินศึกษาจากตำรา และแบบก่อนปรับปรุงอาคารที่ได้รับจากบริษัท ไรท์แมน จำกัด ประกอบกับการสำรวจกลุ่มอาคารราชดำเนิน ซึ่งพบว่า โครงสร้างอาคารเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาเป็นหลังคาหน้าจั่ว โครงสร้างไม้เนื้อแข็ง วัสดุผนังหลังคาเป็นกระเบื้องลูกฟูกลอนใหญ่ แต่ก่ออิฐฉาบปูนเป็นผนังขึ้นบัง ผนังอาคารเป็นก่ออิฐฉาบปูน โดยมีผิวสัมผัสทั้งผิวเรียบและขรุขระคล้ายหิน แตกต่างกันตามตำแหน่งที่สถาปนิกออกแบบไว้ หน้าต่างเป็นวงกบไม้ บัวผนังและบัวหน้าต่างเป็นบัวปูนสีเหลี่ยม กั้นสาดเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ตะแกรงระบายอากาศใต้ถุนเป็นหลัก

และเมื่อศึกษาประวัติของวัสดุจะพบว่า ประเทศไทยมีการผลิตปูนซีเมนต์ใช้เองครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2458 ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2456 ที่ว่า “ในอนาคตเมื่อประเทศชาติเริ่มพัฒนาอย่างอารยประเทศก็จะต้องเริ่มมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและถนนหนทางอย่างมาก และโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ควรจะเป็นกิจการของคนไทยที่ดำเนินงานขึ้นเองในประเทศ เพราะวัตถุดิบทั้งหลายที่จะต้องใช้ในการผลิตปูนซีเมนต์นั้น มีอยู่แล้วในประเทศของเรา” ซึ่งในระยะแรกปูนซีเมนต์ของไทยยังไม่ได้ได้รับความนิยมแต่เมื่อเกิดสงครามโลกขึ้นในปี พ.ศ.2482 จึงทำให้การขนส่งปูนซีเมนต์จากต่างประเทศมีความยากลำบาก และส่งผลต่อราคาที่สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้ ประชาชนจึงหันมาใช้ปูนซีเมนต์ของไทยและเชื่อมั่นในคุณภาพนับจากนั้นมา¹⁴ จากข้อมูลนี้จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากที่กลุ่มอาคารราชดำเนินจะใช้คอนกรีตที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ

¹³ กำธร กุลชล, “การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ,” หน้าจั่ววารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 15 (2540): 39-58.

¹⁴ ปูนซีเมนต์ไทย, ปูนซีเมนต์ไทย 2456-2526 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทมีเดียทรานสเอเชีย จำกัด, 2526), หน้า 18-19.

อีกทั้ง นายพินัย สิริเกียรติกุล ได้อธิบายการใช้คอนกรีตในการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินในบทความ ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488 ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการให้การก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินใช้วัสดุก่อสร้างที่ผลิตภายในประเทศไทย เพราะการนำเข้าวัสดุจากต่างประเทศนั้นเป็นการสิ้นเปลือง ประกอบกับนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ไม่ต้องการพึ่งพิงต่างชาติ¹⁵ ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เห็นความสำคัญของวัสดุก่อสร้างในเชิงนามธรรมที่คอนกรีตเป็นหนึ่งในตัวแทนที่แสดงเทคโนโลยีในการผลิตคอนกรีตขึ้นใช้ได้เองภายในประเทศ

ฝีมือช่าง ของกลุ่มอาคารราชดำเนินกลางสัมพันธ์กับสิ่งที่ปรากฏบนอาคาร ได้แก่ ผิวสัมผัส ความเรียบร้อยของฝีมือช่าง ร่องรอยของอุปกรณ์ก่อสร้าง ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่เกี่ยวกับประเด็นฝีมือช่างกับเจตนาในการออกแบบ พบว่า สถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ไม่มีการตกแต่งเหมือนกับสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ดังนั้น การก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินจึงไม่ต้องการช่างฝีมือที่มีความชำนาญมากเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม กลุ่มอาคารราชดำเนินมีผิวสัมผัสของผนังอาคารด้านหน้าและด้านข้างเป็นผิวขรุขระเลียนแบบคล้ายหิน ดังนั้น ช่างที่มีหน้าที่ทำผนังส่วนดังกล่าวจึงต้องมีฝีมือเพื่อให้ผลลัพธ์จากการก่อสร้างเป็นไปตามเจตนาของผู้ออกแบบ

รูปที่ 3-19 อาคารราชดำเนิน
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กรมศิลปากร

¹⁵ พินัย สิริเกียรติกุล, “ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488,” หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6: 8-51.

3.3 ความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

การพิจารณาความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินพิจารณาตามหลักการพิจารณาคคุณค่าและความแท้ที่ได้ทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 เพื่อให้เข้าใจความสำคัญที่จะเป็นกรอบสำหรับการปรับปรุงอาคารในขั้นต่อไป

3.3.1 คุณค่าของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

เมื่อนำหลักการพิจารณาคคุณค่าโดย เซอร์ เบอร์นาร์ด เอ็ม. เฟลเดน ที่จัดกลุ่มคุณค่าออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ คุณค่าด้านจิตใจ คุณค่าด้านวัฒนธรรม และคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย ไปพิจารณากลุ่มอาคารราชดำเนินพบว่า กลุ่มอาคารนี้มีคุณค่าทั้งสามด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

คุณค่าด้านจิตใจ

กลุ่มอาคารราชดำเนินมีรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมในยุคก่อนหน้าของประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มอาคารสองข้างทางและมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่กลมกลืนกันตลอดทั้งถนนราชดำเนินกลางจึงทำให้เกิดลักษณะพื้นที่ที่แตกต่างจากถนนสายอื่นในกรุงเทพมหานคร เมื่อคนได้เข้าไปอยู่ในพื้นที่บนถนนราชดำเนินกลางจะรู้สึกได้ถึงความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจากคำกล่าวของนายเฉลิม เชี่ยวสกุล อดีตหัวหน้าแผนกบัญชี สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ช่วยสนับสนุนคุณค่าทางด้านนี้ได้จากคำกล่าวที่ว่า “...ค่าก่อสร้างในครั้งนั้นเท่าที่ผมจำได้ใช้งบฯไปประมาณ 10 ล้านบาท พอสร้างเสร็จคนฮือฮามาก”¹⁶

รูปที่ 3-20 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังจากปี พ.ศ.2500 ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

¹⁶ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” *ศิลปวัฒนธรรม* 13, 12: 144-152.

รูปที่ 3-21 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามกลางวัน

ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

รูปที่ 3-22 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามแสงแดดตอนเย็นสาดส่อง

ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

รูปที่ 3-23 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยามโพล้เพล้

ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

กลุ่มอาคารราชดำเนินมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ หรือที่ชนชั้นนำไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเรียกว่าสถาปัตยกรรมแบบทันสมัย¹⁷ ถือเป็นจิตวิญญาณและสัญลักษณ์ของความทันสมัยที่เกิดขึ้นในระยยะเวลานั้นที่ถูกใช้เป็นตัวแทนความทันสมัยของประเทศไทยที่นำเสนอต่อต่างประเทศในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เพื่อเป็นการแสดงความศิวิไลซ์ของสยามและเพื่อไม่ให้ต่างชาติเข้ามาดูถูกดูแคลนได้¹⁸

คุณค่าด้านวัฒนธรรม

กลุ่มอาคารราชดำเนินเริ่มสร้างพร้อมกับโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางเมื่อปี พ.ศ.2480 เป็นอาคารเก่าที่มีอายุมากกว่า 70 ปี ที่ถือว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมของประเทศไทย เป็นกลุ่มอาคารที่มีความสัมพันธ์ควบคู่กับถนนราชดำเนินกลางมา

¹⁷ ชาตรี ประภิตนทการ, การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547), หน้า 294-295.

¹⁸ พันย สิริเกียรติกุล, “ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488,” หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6: 8-51.

อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่กลุ่มอาคารถูกก่อสร้างขึ้นจวบจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์นี้สร้างลักษณะพื้นที่ที่พิเศษ มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นมากมายในพื้นที่แห่งนี้ ทั้งราชพิธี รัฐพิธี การเฉลิมฉลองเนื่องในวันสำคัญ รวมทั้งกิจกรรมของประชาชนในด้านการเมืองระดับประเทศ

ถึงแม้เหตุการณ์เหล่านั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นภายในอาคารราชดำเนิน แต่ด้วยความสัมพันธ์นี้จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นฉากหลังของเหตุการณ์สำคัญเหล่านั้นตลอดมาและจะดำเนินเช่นนี้ต่อไปในอนาคตอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เสด็จตรวจพลสวนสนามถวายตัวของทหารสหประชาชาติเนื่องในงานฉลองสันติภาพที่ถนนราชดำเนินกลาง เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2489¹⁹ และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 การชุมนุมของนักเรียน นิสิต นักศึกษาบนถนนราชดำเนิน ในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2516²⁰ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ กลุ่มอาคารราชดำเนินจึงผ่านเรื่องราวประวัติศาสตร์มาแล้วมากมายที่ล้วนแล้วแต่เป็นประวัติศาสตร์ที่ได้รับการจารึกไว้ และถึงแม้ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นภายในอาคารราชดำเนินกลางก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มอาคารกับถนนสายสำคัญก็ได้สร้างมโนภาพแห่งความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เหล่านั้นควบคู่กันเสมอมา

รูปที่ 3-24 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เสด็จถนนราชดำเนินกลาง ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

¹⁹ “อานันทมหิดล, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว - พระราชกรณียกิจ,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ภ.003 กชช(อ) 2-19.

²⁰ “กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516,” หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ฉ/ส1/154 (234).

รูปที่ 3-25 เหตุการณ์

14 ตุลาคม 2516

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กรมศิลปากร

รูปที่ 3-26 เฉลิมฉลองวันพ่อ,

5 ธันวาคม 2552

ที่มา: ภัฏฐิติ อ่ำไพวรรณ

รูปที่ 3-27 เส้นทางจัด

กิจกรรมทางการเมือง,

14 มีนาคม 2549

ที่มา: ภัฏฐิติ อ่ำไพวรรณ

กลุ่มอาคารราชดำเนินออกแบบโดยนายจิตรเสน อภัยวงศ์ สถาปนิกผู้เป็นหนึ่งในกลุ่มสถาปนิกที่มีบทบาทในวงการสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกของประเทศไทย* รูปแบบสถาปัตยกรรมในเวลานั้นถือเป็นจุดเปลี่ยนของรูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับสถาปัตยกรรมในยุคก่อนหน้า** ด้วยรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกที่รู้จักโดยทั่วไปในนามของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (modern architecture) ที่เข้ามาพร้อมกับกลุ่มนักศึกษาไทยที่มีโอกาสไปศึกษาวิชาการด้านสถาปัตยกรรมในยุโรป²¹ ที่ในเวลาต่อมาคือกลุ่มสถาปนิกไทยที่มีบทบาทในวงการสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกของประเทศไทย คุณค่าด้านนี้เป็นคุณค่าที่จะทำให้ชนรุ่นหลังได้เข้าใจวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทย ซึ่งหากสถาปัตยกรรมในช่วงเวลานั้นไม่ได้รับการดูแลและปล่อยให้สูญหาย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมในประเทศไทยก็จะเกิดช่องว่าง

รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นตัวแทนของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกของประเทศไทย จึงมีความสำคัญในด้านสถาปัตยกรรมที่สามารถใช้ในการศึกษา รูปแบบและแนวคิดในการออกแบบของสถาปนิกที่เกิดจากการกลั่นกรองแนวคิดสร้างสรรค์ รวมเข้ากับวิวัฒนาการทางวิศวกรรม วัสดุก่อสร้าง ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมการออกแบบและการก่อสร้างอาคาร รวมทั้ง สภาพเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลานั้นออกมาเป็นรูปธรรมให้คนทั่วไปได้รับรู้และสัมผัส ถือเป็น การแสดงวิวัฒนาการในการก่อสร้างของประเทศไทยในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ยังมีความสำคัญต่อทิศทางของเมือง ด้วยการกำหนดที่ว่างด้านหน้าอาคารที่สัมพันธ์กับถนนราชดำเนินกลางตลอดความยาวของถนน ซึ่งตัวอาคารเปรียบเสมือนเป็นกรอบของลักษณะพื้นที่บนถนนราชดำเนินกลางที่ทำให้คนที่เข้าไปในพื้นที่ดังกล่าวรู้สึกได้ถึงขอบเขตของมัน

* สถาปนิกไทยที่มีบทบาทในวงการสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ยุคแรกของประเทศไทย ได้แก่ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร นายจิตรเสน อภัยวงศ์ นายนารถ โทธิประสาท พระสารโรรัตนนิมมานก์ และหม่อมเจ้าไวทยากร วรวรณ (ไจรัล จันทรสิน: 2)

** รูปแบบสถาปัตยกรรมในประเทศไทยก่อนที่จะเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่คือรูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนของค เป็นรูปแบบอาคารที่ประดับประดาด้วยลวดลายแบบโรมัน ปรากฏมากในช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6 (อนุชา ตั้งศรีวิริยะกุล และคณะ: 9)

²¹ ชาตรี ประภิตนทการ, “จาก สยามเก่า สู่ไทยใหม่: ความหมายทางสังคมและการเมืองในงานสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2394–2500,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 3.

คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

กลุ่มอาคารราชดำเนินมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ตลอด 70 กว่าปีที่ผ่านมา ด้วยวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินที่ต้องการให้สถานที่แห่งนี้เป็นศูนย์กลางการค้าของกรุงเทพมหานคร ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้น การออกแบบอาคารเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าวจึงส่งผลให้กลุ่มอาคารมีความยืดหยุ่นในด้านประโยชน์ใช้สอยที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้เช่า ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้กลุ่มอาคารราชดำเนินมีการใช้งานเสมอมา ทั้งผู้เช่ารายเล็กที่เปิดร้านค้าขนาดเล็ก และผู้เช่ารายใหญ่ที่ใช้พื้นที่เกือบทั้งอาคารเพื่อดำเนินธุรกิจขนาดใหญ่ อีกทั้งโครงสร้างอาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก และวัสดุก่อสร้างอาคารเป็นวัสดุที่มีความคงทน อาคารจึงสามารถใช้งานได้ในระยะยาว เป็นคุณสมบัติของอาคารที่ส่งผลให้อาคารมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยที่จะทำให้อาคารถูกใช้งานได้อย่างต่อเนื่องต่อไป ด้วยเหตุนี้ กลุ่มอาคารราชดำเนินจึงมีประโยชน์ในทางเศรษฐกิจต่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของอาคารตลอดมา

3.3.2 ความแท้ของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

กรอบในการพิจารณาความแท้จากที่ได้บททวนวรรณกรรมจากพิธีสารฮอยอันสำหรับการปฏิบัติการอนุรักษ์ที่ดีในเอเชีย (Hoi-An Protocols for Best Conservation Practice in Asia) พบว่า ความแท้ถูกจัดกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอย และความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม ทั้งนี้ เมื่อนำกลุ่มความแท้ทั้งสี่มาพิจารณาความแท้ของอาคารราชดำเนินจะพบรายละเอียด ดังนี้

ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง

ความแท้ของกลุ่มอาคารราชดำเนินด้านทำเลและที่ตั้งมีความสัมพันธ์กับถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งแนวคิดในการก่อสร้างถนนราชดำเนินกลางในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กับแนวคิดในการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีแนวคิดไปในทำนองเดียวกันคือ สร้างลักษณะทางกายภาพของถนนราชดำเนินกลางให้มีลักษณะเหมือนถนนของ เซลิเซ (Champs Elysees) ในปารีส ด้วยเหตุนี้ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้งที่มาจากความสัมพันธ์ระหว่างถนนกับกลุ่มอาคารคือเรื่องความสง่างามของถนนที่เกิดจากกลุ่มอาคารที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งคอยสนับสนุน

อีกทั้ง กลุ่มอาคารราชดำเนินมีความกลมกลืนกันตลอดแนวถนนด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ขนาดอาคาร วัสดุก่อสร้าง สี และผิวสัมผัสอาคารที่มีลักษณะเลียนแบบหิน ซึ่งความกลมกลืนนี้มีผลต่อลักษณะของพื้นที่และทัศนียภาพของเมืองที่มีผลต่อการรับรู้ของผู้มาเยือน อีกทั้ง แนวอาคารที่ตั้งขนานกับถนนราชดำเนินกลางที่ยาวไปตลอดแนวถนนเปรียบเสมือนกรอบของลักษณะพื้นที่และเป็นขอบของเส้นทางสัญจรสายสำคัญของเมือง ที่ตัวอาคารเป็นตัวกำหนดพื้นที่ว่างด้านหน้าอาคารให้มีความพิเศษ ถือเป็นความแท้ด้านทำเลและที่ตั้งที่ควรเก็บรักษาไว้

รูปที่ 3-28 กลุ่มอาคารราชดำเนิน

ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนาะ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน 2555

ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างถนนกับกลุ่มอาคารจึงเป็นความแท้ที่สำคัญสำหรับการพิจารณาการอนุรักษ์กลุ่มอาคารราชดำเนิน เพราะหากอนุรักษ์เพียงสถาปัตยกรรมแต่ไม่ได้คำนึงถึงที่ตั้ง แล้วย้ายที่ตั้งของกลุ่มอาคารราชดำเนินไปที่แห่งอื่น สิ่งที่แสดงความเป็นกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เกิดจากบริบทของทำเลและที่ตั้งก็จะสูญหายไป

ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ

การออกแบบของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เมื่อศึกษาเจตนาในการออกแบบของนายจิตรเสน อภัยวงศ์ สถาปนิกผู้ออกแบบกลุ่มอาคารราชดำเนินพบว่า ความเป็นเอกภาพในรูปแบบสถาปัตยกรรมและความสมมาตรในการวางผังทั้งตัวอาคารและผังบริเวณเป็นความแท้ที่แสดงความโดดเด่นของกลุ่มอาคารให้มีคุณค่าด้านจิตใจ และเมื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินพบว่า รูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความเรียบง่าย มีองค์ประกอบเป็นเส้นตั้งเส้นนอนที่ชัดเจน มีผิวสัมผัสขรุขระ และมีสีอาคารเดียวกันทั้งกลุ่มอาคาร เป็นความแท้ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมเชิงสถาปัตยกรรม

รูปที่ 3-29 กลุ่มอาคารราชดำเนิน ภายหลังปี พ.ศ.2500

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

รูปที่ 3-30 รูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์

ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ด้วยเหตุนี้ การรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบของกลุ่มอาคารราชดำเนินคือการรักษาความเป็นเอกภาพของกลุ่มอาคาร ความสมมาตรในการออกแบบ และรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีองค์ประกอบเหมือนกับเจตนาในการออกแบบดั้งเดิมของสถาปนิกที่แสดงออกในรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของตัวอาคาร

ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอย

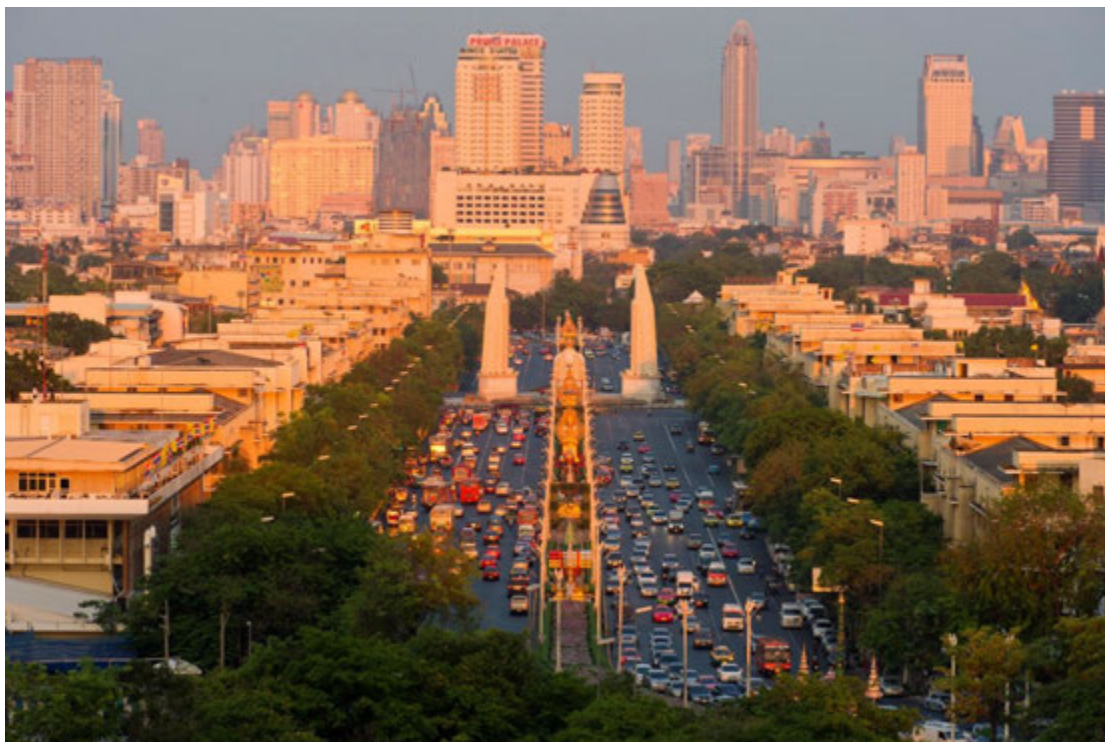
จุดประสงค์ในด้านประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่วางไว้เมื่อคราวก่อสร้างในโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลางตามคำริของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงทศวรรษที่ 2480 คือประโยชน์ใช้สอยในเชิงพาณิชย์กรรม โดยมีภาครัฐและภาคเอกชนเป็นผู้ใช้งานอาคาร ซึ่งมีทั้งสำนักงาน ธนาคาร ร้านค้า โชว์รูมรถยนต์ โรงแรม และโรงภาพยนตร์ ทั้งนี้ระยะเวลาในการเช่าเป็นรายปี²² จึงส่งผลให้ผู้เช่าอาคารมีการเปลี่ยนแปลงมาแล้วหลายครั้งตลอดระยะเวลาของอาคาร และส่งผลต่อพื้นที่ภายในอาคารกลุ่มอาคารราชดำเนินกลางแต่ละหลังให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการใช้งานของผู้เช่านั้นๆ

ลักษณะของผังพื้นที่อาคารที่มีลักษณะยืดหยุ่นตามลักษณะประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์กรรมทำให้การแบ่งพื้นที่ใช้สอยมีหลายขนาดตามความต้องการของผู้เช่าที่ได้ทำสัญญากับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และด้วยความหลากหลายของผู้เช่าและลักษณะประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์กรรมนี้ ส่งผลให้ลักษณะพื้นที่ภายในแต่ละหน่วยเช่ามีลักษณะพื้นที่ที่หลากหลายแตกต่างกัน ซึ่งประโยชน์ใช้สอยที่ตอบรับกับบริบททางประวัติศาสตร์ของกลุ่มอาคารคือประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์กรรม ดังนั้นการเก็บรักษาความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอยจะทำให้กลุ่มอาคารมีชีวิตชีวาเหมือนกับครั้งที่กลุ่มอาคารราชดำเนินมีความรุ่งเรืองในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าของกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุนี้ ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอยของกลุ่มอาคารราชดำเนินจึงเป็นความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอยภายใต้กรอบประโยชน์ใช้สอยเชิงพาณิชย์กรรม ที่มีความหลากหลายจากผู้เช่าหลายรายที่มาอยู่รวมกันในกลุ่มอาคารราชดำเนินแห่งนี้

²² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการจำแนกประเภทและกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ดินในความดูแลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, หน้า 2-19.

ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม

ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมเป็นความแท้ที่ไร้ตัวตนแต่สามารถรับรู้ได้ ทั้งนี้คุณภาพเชิงนามธรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินคือความเป็นเอกภาพของกลุ่มอาคารที่ส่งผลให้กลุ่มอาคารราชดำเนินมีความโดดเด่นในคุณค่าด้านจิตใจที่เกิดจากความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ที่ปรากฏอยู่ตลอดสองข้างถนนราชดำเนินกลาง

รูปที่ 3-31 เอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นคุณภาพเชิงนามธรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

ที่มา: National Geographic Thailand, คัมภีร์ ชาติเสนอ, ถ่ายเมื่อ 12 เมษายน พ.ศ.2555

นอกจากนี้ ความมีชีวิตชีวาจากความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอยที่อยู่ในกลุ่มอาคารราชดำเนินก็เป็นหนึ่งคุณภาพเชิงนามธรรมที่เคยเกิดขึ้นในกลุ่มอาคารราชดำเนินเมื่อครั้งที่กลุ่มอาคารเคยเป็นจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยวหรือพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมในเชิงพาณิชย์ที่มีอยู่ในกลุ่มอาคารราชดำเนินแห่งนี้

ผลจากการพิจารณาคุณค่าและความแท้ดังกล่าวจะนำไปพิจารณาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารของกรณีศึกษาเพื่อพิจารณาว่าการปรับปรุงอาคารมีการคำนึงถึงคุณค่าและความแท้ที่เป็นสิ่งแสดงความสำคัญของอาคารอย่างไร

3.4 การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน นอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แตกต่างไปจากกลุ่มอาคารราชดำเนิน ที่ก่อสร้างขึ้นใหม่ หลังจากเกิดเหตุเผาทำลายอาคารกรมประชาสัมพันธ์ อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และอาคารสำนักงานกองติดตามผลการปฏิบัติราชการ ในเหตุการณ์ทางการเมือง เมื่อ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 รวมทั้งการรื้อศาลาเฉลิมไทยแล้วสร้างลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์เพื่อเปิดมุมมองให้กับโลหะปราสาท เมื่อ พ.ศ.2532²³

รูปที่ 3-32 อาคารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลที่สร้างใหม่หลังจากถูกเผาทำลาย
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 3-33 ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ที่สร้างหลังจากรื้อศาลาเฉลิมไทย
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

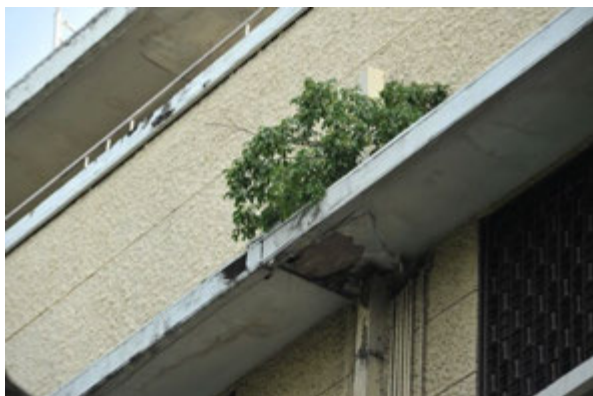
²³ กักร กุลชล, "การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ," หน้าจั่ววารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 15 (2540): 39-58.

และการเปลี่ยนสีของกลุ่มอาคารราชดำเนินมาแล้วหลายครั้ง เช่น ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่เปลี่ยนสีอาคารจากสีครีมไข่มุกให้เป็นสีน้ำตาลเข้ม²⁴ และเมื่อครั้งโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง เมื่อ ปี พ.ศ.2538 ตามดำริของนายประเสริฐ สมะลาภา ปลัดกรุงเทพมหานคร ในเวลานั้น เพื่อเตรียมการเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษกในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปี พ.ศ.2539 โดยเปลี่ยนสีน้ำตาลเข้มให้กลับมาเป็นสีครีมไข่มุกอีกครั้ง²⁵

การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนินยังมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาการใช้งาน และการต่อเติมอาคารของผู้เช่า ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและการสำรวจด้วยวิธีการสังเกตพบว่า กายภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินเสื่อมสภาพตามอายุการใช้งาน ซึ่งเป็นปัจจัยทางธรรมชาติ และเสื่อมสภาพจากการใช้งานของผู้เช่าซึ่งเป็นปัจจัยที่เกิดจากมนุษย์

3.4.1 การเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เกิดจากธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เกิดจากธรรมชาติคือปัญหาที่เกิดจากความชื้น ซึ่งส่งผลให้สภาพวัสดุก่อสร้างเกิดการชำรุด ผนังอาคารเกิดรอยคราบ อีกทั้งมีต้นไม้เกิดบนอาคารเองตามธรรมชาติ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อกายภาพของอาคารที่อาจส่งผลต่อไปยังโครงสร้างของอาคารให้เกิดการเสื่อมสภาพได้

รูปที่ 3-34 วัสดุก่อสร้างชำรุดจากความชื้น และมีต้นไม้เกิดขึ้นบนอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

²⁴ “อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน,” ศิลปวัฒนธรรม 13, 12: 144-152.

²⁵ กักร กุลชล, “การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ,” หน้าจั่ววารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 15 (2540): 39-58.

รูปที่ 3-35 รอยคราบจากน้ำฝน
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

3.6.2 การเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เกิดจากมนุษย์

การเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เกิดจากมนุษย์ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้งาน จากความต้องการแสดงตัวตนของผู้เช่าด้วยการเปลี่ยนวัสดุอาคาร การขีดเขียนอาคาร การต่อเติมอาคาร และการติดตั้งเครื่องปรับอากาศอย่างไม่เป็นระเบียบ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลต่อสภาพอากาศของกลุ่มอาคารราชดำเนิน ที่ไม่ส่งเสริมให้กลุ่มอาคารดูสวยงามตามวัตถุประสงค์ของการสร้างถนนราชดำเนิน อีกทั้ง การเปลี่ยนแปลงยังส่งผลต่อความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบของอาคาร เพราะเป็นองค์ประกอบใหม่ที่เพิ่มเข้าไปในพื้นที่ดั้งเดิมของอาคารโดยไม่สร้างความกลมกลืน นอกจากนี้ การจราจรของ รถบัสนำเที่ยวขนาดใหญ่จำนวนมากที่สัญจรผ่านถนนราชดำเนินกลางเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปสู่พระบรมมหาราชวัง และวัดสำคัญต่างๆ ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว อาจสร้างแรงสั่นสะเทือนและส่งผลต่อโครงสร้างอาคารได้

รูปที่ 3-36 ความต้องการแสดงตัวตนของ
ผู้เช่าที่ส่งผลต่อเอกภาพของกลุ่มอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 3-37 การขีดเขียนอาคารที่ส่งผลต่อ
ความสวยงามของกลุ่มอาคารและถนน
ราชดำเนินกลาง
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 3-38 การต่อเติมอาคารที่ส่งผลต่อความ
แท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 3-39 การติดตั้งเครื่องปรับอากาศที่ไม่
เรียบร้อย ส่งผลต่อความสวยงามของกลุ่ม
อาคารและถนนราชดำเนินกลาง
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 3-40 การจราจรของรถขนาดใหญ่
จำนวนมากที่อาจสร้างแรงสั่นสะเทือนที่
ส่งผลต่อโครงสร้างอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ผลจากการเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินจึงเกิด
แผนพัฒนาถนนราชดำเนินกลางที่นำมาซึ่งโครงการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็น
อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ และถือเป็นอาคารแม่บทในการปรับปรุงอาคารให้กับอาคารหลังอื่น
ในกลุ่มอาคารราชดำเนินต่อไป

บทที่ 4

การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

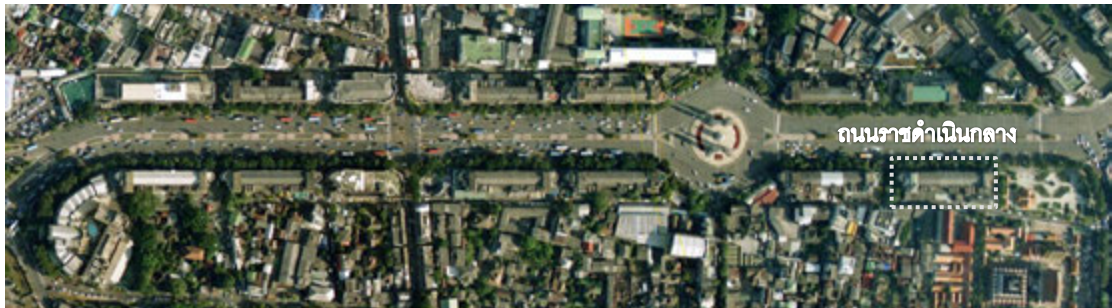
เนื้อหาบทนี้เป็นการศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามกรอบทฤษฎีและแนวคิดการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่พบทวนวรรณกรรมไปในบทที่ 2 โดยมีเนื้อหา ดังนี้ ประวัติการปรับปรุงอาคาร ศักยภาพในการปรับปรุงอาคาร แนวคิดการปรับปรุงอาคาร วิธีการปรับปรุงอาคาร การสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร และคุณค่าและความแท้ที่ยังคงอยู่หลังการปรับปรุงอาคาร

4.1 ประวัติการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ประวัติการปรับปรุงอาคารประกอบด้วยข้อมูลด้านที่ตั้งอาคาร ปีที่ปรับปรุงอาคาร เจ้าของโครงการ ผู้ออกแบบและปรับปรุงอาคาร ประโยชน์ใช้สอยหลังการปรับปรุงอาคาร กฎหมายที่เกี่ยวข้องและมาตรฐานอาคารปัจจุบันที่ใช้สำหรับการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของโครงการปรับปรุงอาคารครั้งนี้

4.1.1 ที่ตั้งของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

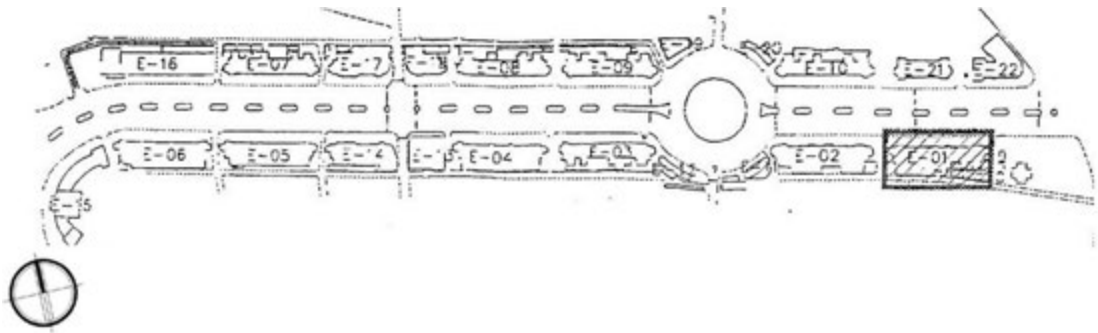
อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตั้งอยู่ที่อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ติดกับลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ที่เคยเป็นที่ตั้งของศาลาเฉลิมไทยที่ถูกรื้อไปเมื่อปี พ.ศ.2532¹ บริเวณถนนราชดำเนินกลางตัดกับถนนมหาไชย

รูปที่ 4-1 ภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ.2545 แสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย

¹ ชาตรี ประภิตนันทการ, “ความทรงจำ และอำนาจ บนถนนราชดำเนิน,” เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 67-86.

รูปที่ 4-2 ผังแสดงตำแหน่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1(อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์)
ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีอาคารโดยรอบตามข้อมูลปี พ.ศ.2555 ดังนี้

ทิศเหนือ	อาคารเทเวศประกันภัย อาคาร 2
ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ	อาคารเทเวศประกันภัย (สำนักงานใหญ่)
ทิศตะวันออก	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	วัดราชนัสดารามวรวิหาร
ทิศใต้	โรงเรียนวัดราชนัสดา
ทิศตะวันตก	อาคารราชดำเนิน อาคาร 2
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	อาคารราชดำเนิน อาคาร 10

(1) อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์	(5) วัดราชนัสดารามวรวิหาร
(2) อาคารเทเวศประกันภัย อาคาร 2	(6) โรงเรียนวัดราชนัสดา
(3) อาคารเทเวศประกันภัย (สำนักงานใหญ่)	(7) อาคารราชดำเนิน อาคาร 2
(4) ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	(8) อาคารราชดำเนิน อาคาร 10

รูปที่ 4-3 ภาพถ่ายทางอากาศ ปี พ.ศ.2555 แสดงอาคารโดยรอบของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: ดัดแปลงภาพถ่ายทางอากาศจาก Google Earth

รูปที่ 4-4 ทศนียภาพภายนอกอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

4.1.2 ปีที่ปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เริ่มเมื่อปี พ.ศ.2551² โดยแบ่งการปรับปรุงอาคารออกเป็น 2 ส่วน เนื่องจากการขอคืนพื้นที่จากผู้เช่าหมดระยะสัญญาเช่าไม่พร้อมกัน³จึงทำให้การเปิดพื้นที่ให้บริการของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ต้องเปิดให้บริการในส่วนที่ 1 ก่อน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2553 และเปิดให้บริการอย่างเต็มรูปแบบในส่วนที่ 2 เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2554⁴

4.1.3 เจ้าของโครงการอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าของโครงการและดูแลโดยกองโครงการธุรกิจ⁵ ซึ่งเมื่อศึกษาสารจากผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในหนังสือนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อัญมณีแห่งมหานคร ที่ระบุว่า “สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ยึดถือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นธงในการดำเนินงาน ซึ่งรวมถึงการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อประโยชน์ของชุมชน

² จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 29.

³ สัมภาษณ์ สุภาพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

⁴ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์, หน้า 29.

⁵ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

ประชาชน และสังคม โดยยึดหลักความพอประมาณ ความสมเหตุสมผล และการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลต่อไป”⁶ จากสารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยมีแนวทางในการอนุรักษ์ไปพร้อมกับการพัฒนา ซึ่งแนวคิดนี้จะส่งผลดีต่อการรักษากลุ่มอาคารราชดำเนินรวมทั้งอาคารเก่าอีกหลายแห่งที่เป็นของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ให้คงอยู่ต่อไป และจะทำให้การพัฒนาต้องอยู่ในกรอบของการอนุรักษ์ ดังนั้น การปรับปรุงอาคารราชดำเนินอาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์จึงเป็นหนึ่งคำตอบของการแสดงออกถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาตามแนวคิดของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

4.1.4 ผู้ออกแบบและปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ออกแบบและปรับปรุงอาคารโดยบริษัท ไรท์แมน จำกัด เป็นผู้ดำเนินงานทั้งหมดตั้งแต่วางแนวคิดของโครงการ ออกแบบนิทรรศการ เทคนิคการนำเสนองานจัดแสดง การใช้ประโยชน์และการปรับปรุงอาคาร งานตกแต่งภายใน รวมทั้งงานบริหารจัดการด้านการบริการหลังอาคารปรับปรุงแล้วเสร็จ⁷ โดยมีผู้ร่วมทำงานปรับปรุงอาคารหลายฝ่าย ได้แก่ นักออกแบบ สถาปนิก วิศวกรโครงสร้าง วิศวกรไฟฟ้า⁸ ซึ่งนอกจากทีมงานจากบริษัท ไรท์แมน จำกัด และทีมงานจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์แล้วยังมีคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ รวมทั้งที่ปรึกษาด้านต่างๆ ที่มาจากหน่วยงานด้านวัฒนธรรม เช่น กรมศิลปากร คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ และผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จัดแสดง ร่วมทำงานเป็นที่ปรึกษา*

⁶ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อัญมณี แห่งมหานคร (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2555), หน้า 4.

⁷ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์, หน้า 204.

⁸ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, “แบบปรับปรุงอาคาร คสล. 3 ชั้น ชั้นลอยคาดฟ้า อาคารหมายเลข 1 บนที่ดินและอาคารหมายเลข 1 ตำบล ที่ดินและอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสองฝั่ง ในที่ดินเลขที่ 46 โฉนดเลขที่ 443 เขตพระนคร กทม. ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,” 2551. (อัดสำเนา)

* รายชื่อทีมงานออกแบบ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ รวมทั้งที่ปรึกษาด้านต่างๆ คู่มือภาคผนวก ก

4.1.5 ประโยชน์ใช้สอยของอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 หลังเปลี่ยนเป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เปลี่ยนจากอาคารพาณิชย์ที่มีผู้เช่าหลายรายทั้งในนามส่วนบุคคลและบริษัท⁹ เป็นศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์ที่ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับจัดนิทรรศการถาวร พื้นที่สำหรับจัดนิทรรศการหมุนเวียน ห้องสมุด ร้านค้าสนับสนุนโครงการ* สำนักงาน และพื้นที่งานระบบที่รองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่¹⁰ ซึ่งหลังจากเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยใหม่จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในและเปลี่ยนลักษณะการถือครองพื้นที่จากผู้เช่าหลายรายเป็นสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เพียงรายเดียว

ที่มาของประโยชน์ใช้สอยใหม่สำหรับอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 มาจากโจทย์ที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้มอบให้กับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นบริษัทออกแบบ 3 แห่งให้คิดหาประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมตามแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน ซึ่งจากการสัมภาษณ์คุณธนา คชาไพโร หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้มีบทบาทในการดูแลโครงการปรับปรุงอาคารราชดำเนินกลาง อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“แนวความคิดเกิดจากแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนินที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาล ในสมัยตั้งแต่ พ.ศ.2547 โดยมีแผนที่จะปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนินให้เป็นพื้นที่ที่มีความสง่างามสมกับชื่อถนน และพยายามจะดำรงรักษาไว้ซึ่งถนนแห่งราชพิธี รัฐพิธี และรวมถึงเรื่องความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีความสมบูรณ์และมีความยั่งยืนควบคู่กับวิถีชีวิตชุมชนในนั้น กล่าวคือให้เป็นถนนประวัติศาสตร์ และถ้าเปรียบเทียบกับให้เข้าใจ เมื่อไปต่างประเทศ หากไปที่ประเทศฝรั่งเศสก็จะมีถนนของเซลิเซ่ (Champs Elysees) ที่อยากให้ถนนนี้(ถนนราชดำเนิน)เป็นเหมือนกับถนนนั้น(ถนนของอาลิเซ่) นั่นคือให้เป็นถนนที่ไม่่ว่าใครหรือนักท่องเที่ยว ถ้ามาเมืองไทยก็ต้องมาที่นี่เช่นเดียวกับเมื่อเราไปฝรั่งเศสก็จะไปที่ถนนนั้น หรือหากไปประเทศอื่นๆ ก็จะมีถนนสายสำคัญ แต่

⁹ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, “จดหมายอนุเคราะห์ข้อมูล ที่ กคธ./00343 เรื่อง ข้อมูลอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์,” 27 ธันวาคม 2555.

* ร้านค้าสนับสนุนโครงการ ได้แก่ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม(กาแฟ)

¹⁰ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อนุรักษ์ คุ้มเกล้า แห่งมหานคร (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2555), หน้า 344.

ในมุมมองของเรา(สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อยากให้ราชดำเนิน เป็นราชดำเนินที่ใครๆ ก็นึกถึง และนี่คือที่มาของแผนแม่บทที่จะปรับปรุงพื้นที่ถนน ราชดำเนิน ...และด้วยตัวถนนเองที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน และตัว สถาปัตยกรรมที่สำคัญ ด้วยรูปลักษณะต่างๆ จึงควรแก่การอนุรักษ์ไว้ จึงมีแผน แม่บทนี้ขึ้นมา”¹¹

ข้อเสนอจาก 3 บริษัทต่อโจทย์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์คือ พิพิธภัณฑสถาน และมีเนื้อหาที่จะจัดแสดงเกี่ยวกับกรุงรัตนโกสินทร์เช่นเดียวกันแต่แตกต่างกันที่ รายละเอียดของเนื้อหาและขอบเขตของพื้นที่ที่จะใช้จัดแสดง ซึ่งหลังจากสำนักงานทรัพย์สินส่วน พระมหากษัตริย์ได้พิจารณาความเป็นไปได้แล้วจึงเลือกข้อเสนอและมอบหมายให้บริษัท ไรท์แมน จำกัด ดำเนินการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์¹²

ประโยชน์ใช้สอยใหม่ภายใต้ชื่ออาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีการพัฒนาและ ปรับปรุงแนวคิดร่วมกันกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งบริษัท ไรท์แมน จำกัด เคย เสนอให้ภายในโครงการปรับปรุงอาคารครั้งนี้มีพื้นที่ให้บริการเป็นโรงแรมและศูนย์การค้าด้วย เพราะต้องการให้โครงการสามารถอยู่รอดได้ด้วยตัวของโครงการเอง โดยใช้เงินที่จะได้รับจากส่วน โรงแรมและศูนย์การค้ามาสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ แต่สำนักงาน ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ เพราะต้องการรักษาวัตถุประสงค์ของ โครงการปรับปรุงอาคารครั้งนี้เอาไว้¹³ให้เป็นสถานที่ที่ให้ประโยชน์แก่สังคม โดยไม่หวังผลกำไร ตอบแทน¹⁴

¹¹ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

¹² เรื่องเดียวกัน

¹³ สัมภาษณ์ สุภาพรชน ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

¹⁴ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

4.1.6 กฎหมายที่เกี่ยวข้องและมาตรฐานอาคารปัจจุบันที่ใช้สำหรับการปรับปรุงอาคาร ราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

บริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ถึงประเด็นกฎหมายและมาตรฐานอาคารปัจจุบันที่ใช้ในการปรับปรุงอาคารครั้งนี้ว่า “ใช้กฎหมาย พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร เช่นเดียวกับการออกแบบอาคารใหม่ ส่วนการออกแบบให้เป็นไปตามมาตรฐานอาคารปัจจุบันก็ปรับปรุงอาคารให้สามารถรองรับได้เหมือนอาคารอื่นที่เป็นสากล”¹⁵

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาบทสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลปีปรับปรุงอาคารพบว่า อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ปรับปรุงเป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เมื่อปี พ.ศ.2551 ดังนั้นกฎหมายที่ใช้ควบคุมการปรับปรุงอาคารครั้งนี้คือ ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมอาคาร พ.ศ.2544 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติควบคุมอาคารที่เพิ่มเติมรายละเอียดจากพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

และเมื่อพิจารณาบทสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลจากการสำรวจอาคารพบว่า อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีการติดตั้งอุปกรณ์และสัญลักษณ์ในการป้องกันอัคคีภัย เพิ่มทางลาด ราวจับที่บันได และระบบลิฟต์ เพื่อให้การเข้าถึงเป็นไปอย่างสะดวก ดังนั้น มาตรฐานอาคารปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงอาคารครั้งนี้คือ มาตรฐานการป้องกันอัคคีภัย โดยวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และกฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548

รูปที่ 4-5 อุปกรณ์และสัญลักษณ์ในการป้องกันอัคคีภัย

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

¹⁵ สัมภาษณ์ สุภาพรพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

รูปที่ 4-6 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

4.2 ศักยภาพในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ศึกษาศักยภาพในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามกรอบการศึกษาความเป็นไปได้ 3 ด้าน ได้แก่ ความเป็นไปได้ด้านการลงทุน ความเป็นไปได้ด้านโครงสร้างและกายภาพอาคาร และความเป็นไปได้ด้านประโยชน์ใช้สอย ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 มีศักยภาพในการปรับปรุงอาคาร ดังนี้

4.2.1 ศักยภาพด้านการลงทุน

ความสัมพันธ์ของถนนราชดำเนินกลางกับกลุ่มอาคารราชดำเนินสร้างศักยภาพด้านการลงทุนให้กับการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ เพราะความสำคัญของถนนราชดำเนินกลางส่งผลให้อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 มีความสำคัญในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของถนนสายสำคัญนี้ ดังนั้นการลงทุนปรับปรุงอาคารอย่างเป็นระบบตามกระบวนการอนุรักษ์ที่อาคารสำคัญควรจะได้รับจึงเป็นวิธีการหนึ่งในการดูแลรักษากลุ่มอาคารนี้ให้อยู่คู่กับถนนราชดำเนินกลางต่อไป

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เล็งเห็นถึงความสำคัญของถนนสายนี้ ควบคู่กับกลุ่มอาคารราชดำเนิน และตั้งใจสร้างโครงการที่มีประโยชน์ให้กับสังคมคนไทย ถือเป็น การลงทุนเพื่อคุณค่าด้านจิตใจมากกว่าจำนวนเงินที่จะได้รับกลับคืนมา ดังนั้นการลงทุนจึงมีความ เป็นไปได้สูงเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีคุณภาพสูงตามวัตถุประสงค์ และนอกจากการสร้างคุณภาพการ ให้กับสังคมแล้ว การลงทุนปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ยังเป็นการลงทุนเพื่อทดลองสร้าง ต้นแบบให้กับ การปรับปรุงอาคารราชดำเนินซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการดูแลอาคารหลังอื่นใน อนาคตต่อไป

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาที่ตั้งของอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 พบว่าอาคารตั้งอยู่ ในทำเลที่สามารถสร้างผลประโยชน์ได้ดี อยู่บนเส้นทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ การคมนาคมขนส่งมีความสะดวกและสามารถเข้าถึงได้ง่าย เรื่องราวที่จัดแสดงมีความสัมพันธ์กับ ที่ตั้ง ประกอบกับมีบริบทที่มีคุณค่าที่สามารถสร้างการเชื่อมต่อได้จากการมองเห็นจึงช่วย สนับสนุนโครงการให้มีความน่าสนใจและดึงดูดให้คนเข้ามาใช้งาน อีกทั้ง เมื่อพิจารณาศักยภาพ ของโครงสร้างและกายภาพอาคารที่จะแสดงรายละเอียดในส่วนต่อไปพบว่า อาคารมีความ แข็งแรงที่สามารถใช้งานได้ในระยะยาวและมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามลักษณะ ของอาคารพาณิชย์จึงมีศักยภาพต่อการลงทุนให้เกิดประโยชน์ได้ในระยะยาว

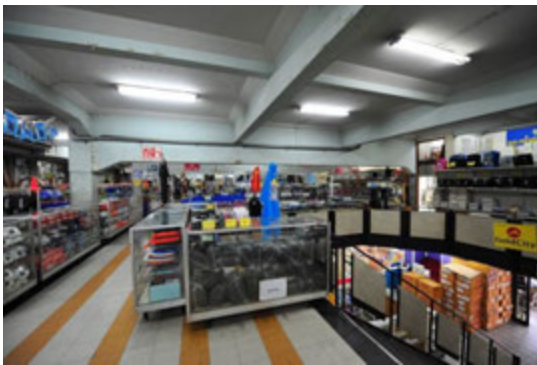
4.2.2 ศักยภาพด้านโครงสร้างและกายภาพอาคาร

ศักยภาพด้านโครงสร้างศึกษาจากภาพถ่ายภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคารประกอบด้วยสำรวจพื้นที่ภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 9 ที่มีรูปแบบ สถาปัตยกรรมเดียวกันและภายในไม่มีการตกแต่งเพื่อซ่อนโครงสร้างอาคารจึงทำให้เห็นโครงสร้าง อาคารได้อย่างชัดเจนพบว่า โครงสร้างอาคารเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโครงข้อแข็ง (rigid frame) ผสมกับแบบเสาและคานาธรรมดาบางส่วน ซึ่งโครงข้อแข็งเป็นโครงสร้างที่มีความ แข็งแรงมากกว่าเสาและคานาในการต้านทั้งน้ำหนักในแนวตั้งและแนวนอน เป็นโครงสร้างที่มีความ แข็งแรงและมีศักยภาพต่อการปรับปรุงอาคารมาก¹⁶

¹⁶ สัมภาษณ์ ชลธิ์ อิมอุตม, อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 7 กันยายน 2555.

รูปที่ 4-7 ภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1: โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโครงข้อแข็ง (rigid frame) ผสมกับแบบเสาและคานธรรมดาบางส่วน
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-8 ภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 9: โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโครงข้อแข็ง (rigid frame) ผสมกับแบบเสาและคานธรรมดาบางส่วน
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

อีกทั้ง เมื่อพิจารณาช่วงปีที่ก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินจากประวัติอาคาร พบว่าอยู่ในช่วงของพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2479 และเทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2483 โดยมีรายละเอียดดังนี้

พระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2479 นิยามคำว่าอาคารพาณิชย์ ว่า “อาคารพาณิชย์ หมายความว่า ห้างร้าน คลังสินค้า หรือโรงงานที่ไม่ใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่”¹⁷ โดยมี “น้ำหนักบรรทุกบนพื้นที่จะใช้ในการคำนวณ

¹⁷ เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์, ผู้รวบรวม, พระราชบัญญัติ ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2479 พร้อมด้วย พระราชบัญญัติและประกาศของคณะปฏิวัติแก้ไขเพิ่มเติม กฎกระทรวง และ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ (กรุงเทพมหานคร: นิติเวช, มปป.), หน้า 12.

ออกแบบอาคารต้องไม่ต่ำกว่าอัตราที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้ ... คลังสินค้า ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ โรงกีฬา 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร”¹⁸

เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พ.ศ.2483 นิยามคำว่าอาคารพาณิชย์ว่า “อาคารพาณิชย์ หมายความว่า อาคารที่ใช้เพื่อประโยชน์แห่งการค้าหรือโรงงานที่ใช้เครื่องจักรซึ่งเทียบได้ไม่เกิน 5 แรงม้า หรืออาคารที่ก่อสร้างห่างแนวทางสาธารณะ หรือทางซึ่งมีสภาพเป็นสาธารณะไม่เกิน 14 เมตร ซึ่งอาจใช้เป็นอาคารเพื่อประโยชน์แห่งการค้าได้”¹⁹ โดยมี “น้ำหนักบรรทุกของอาคาร นอกจากน้ำหนักของตัวอาคารหรือส่วนเครื่องจักร และอุปกรณ์ อย่างอื่นที่แนบชัด ให้คำนวณเป็นประมาณเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าอัตรา ดังต่อไปนี้ ... คลังสินค้า ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ โรงกีฬา 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร”²⁰

กฎหมายควบคุมอาคารทั้งสองแสดงศักยภาพการรับน้ำหนักของโครงสร้างอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์ว่าสามารถรับน้ำหนักได้ 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร ซึ่งเป็นค่าการรับน้ำหนักที่มากจึงเอื้อประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนการใช้งานตามวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างอาคาร อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงอาคารจะต้องให้วิศวกรเป็นผู้ตรวจสอบเรื่องความมั่นคงแข็งแรงของอาคารก่อนการปรับปรุงอาคารทุกครั้ง เพื่อให้การปรับปรุงอาคารและการใช้งานอาคารเป็นไปอย่างปลอดภัย เพราะวัสดุก่อสร้างอาคารมีโอกาสเกิดการเสื่อมสภาพได้

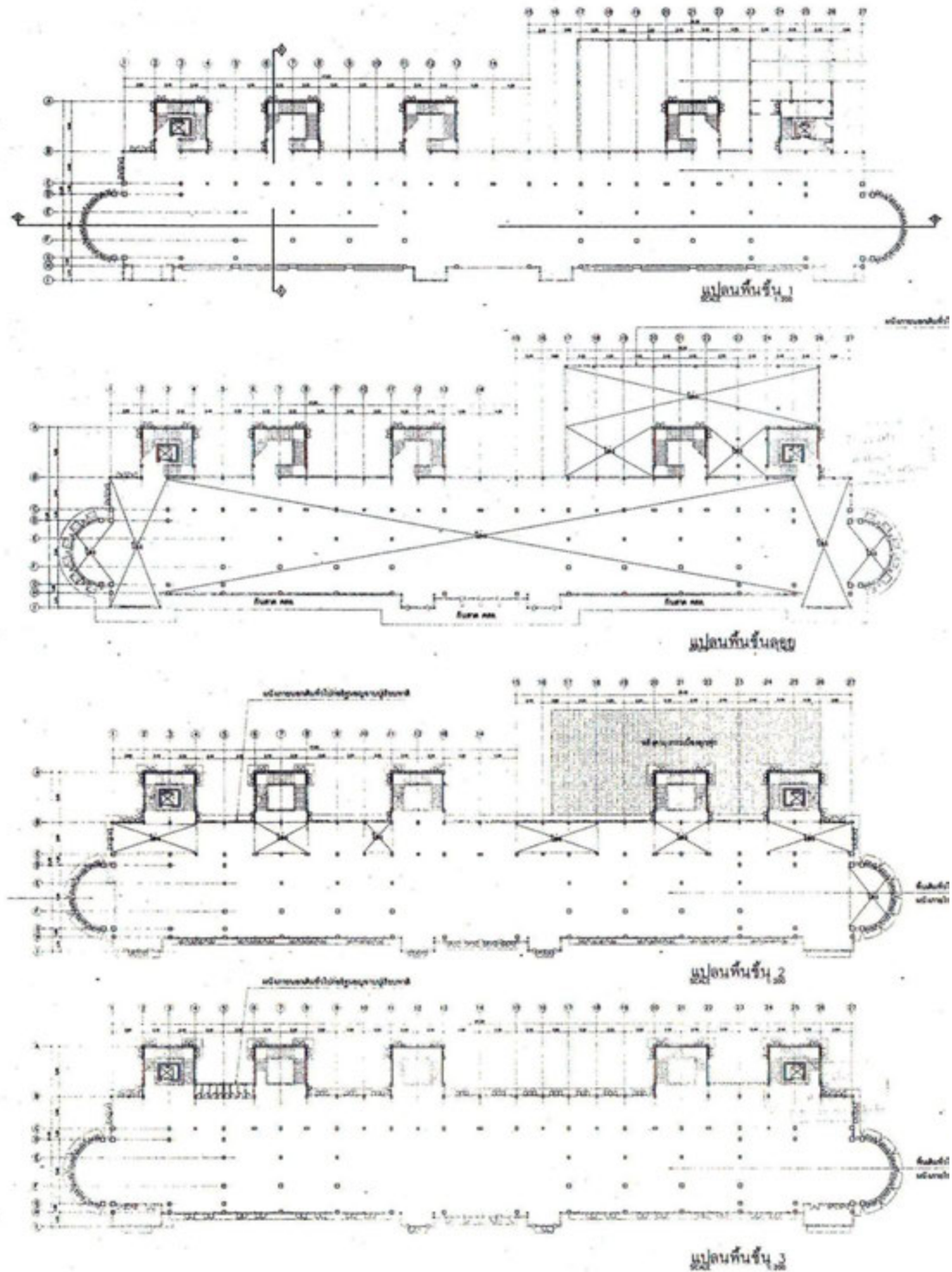
สำหรับศักยภาพด้านกายภาพศึกษาจากแบบก่อนปรับปรุงอาคารและภาพถ่ายระหว่างการปรับปรุงอาคารที่ได้รับความอนุเคราะห์จากบริษัท ไรท์แมน จำกัด ประกอบกับการสำรวจอาคารราชดำเนิน อาคาร 3 และอาคาร 9 ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมเดียวกันพบว่า อาคารราชดำเนินมีความกว้างของช่องเสาที่สามารถแบ่งเป็นคานาได้อยู่ในช่วง 6.50-6.80 เมตร มีลักษณะพื้นที่ภายในที่พิเศษอยู่ที่โถงกลางและโถงปลายอาคารทั้งสองด้าน โดยโถงกลางอาคารเป็นโถงขนาดใหญ่ กว้าง 20.90 เมตร ไม่มีเสาตั้งอยู่กลางพื้นที่ ใช้คานแบบโครงข้อแข็งรับน้ำหนัก

¹⁸ เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์, ผู้รวบรวม, พระราชบัญญัติ ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2479 พร้อมด้วย พระราชบัญญัติและประกาศของคณะปฏิวัติแก้ไขเพิ่มเติม กฎกระทรวง และ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้, หน้า 32.

¹⁹ เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์, ผู้รวบรวม, เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2483 พร้อมด้วย เทศบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม และเทศบัญญัติเรื่องกำหนดบริเวณซึ่งอาคารบางชนิดจะปลูกสร้างขึ้นมิได้ (กรุงเทพมหานคร: นิติวอร์ช, มปป.), หน้า 2.

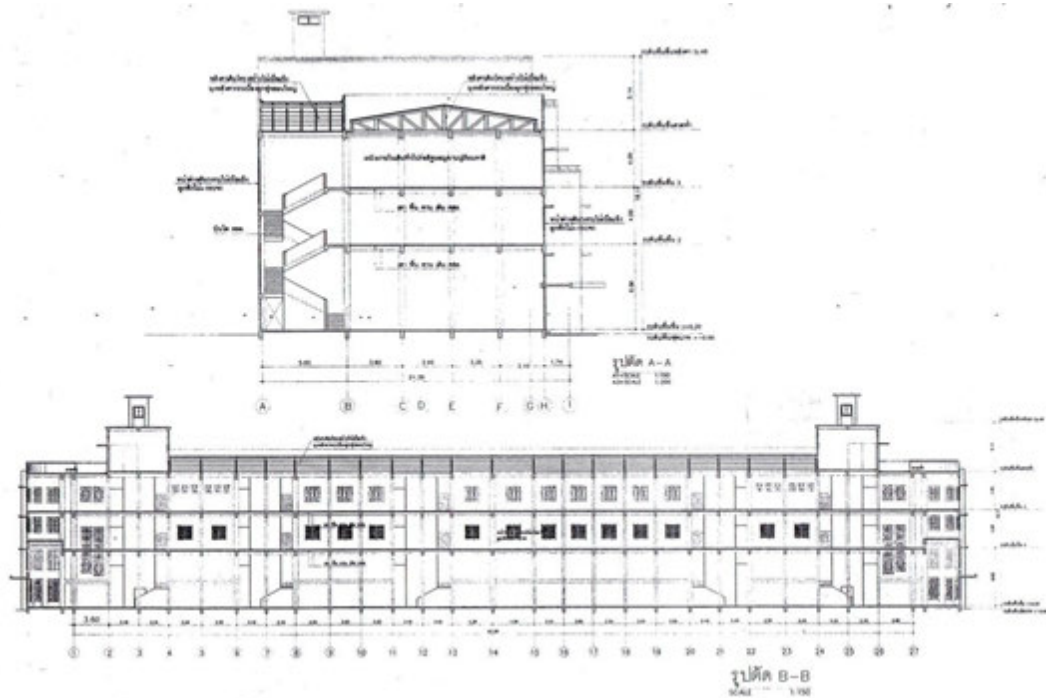
²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

ช่วงพาดยาว 9.90 เมตร ส่วนโถงปลายอาคารทั้งสองมีลักษณะปลายโค้งรูปครึ่งวงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 7.60 เมตร ความสูงของชั้นหนึ่งถึงชั้นสองจากพื้นถึงพื้นสูง 6.00 เมตร ชั้นสองถึงชั้นสามและชั้นสามถึงชั้นดาดฟ้าจากพื้นถึงพื้นสูง 4.00 เมตร บันไดมีความกว้าง 1.20 เมตร ตรงกลางโถงบันไดมีขนาดกว้าง 3.00 เมตร และมีตำแหน่งบันไดตั้งอยู่กระจายตลอดแนวยาวอาคาร

รูปที่ 4-9 แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-10 รูปตัด A-A และ B-B, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

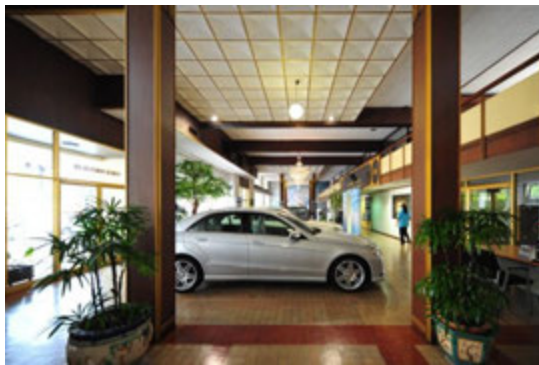
รูปที่ 4-11 โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 1
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-12 โถงปลายอาคารราชดำเนิน อาคาร 1
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

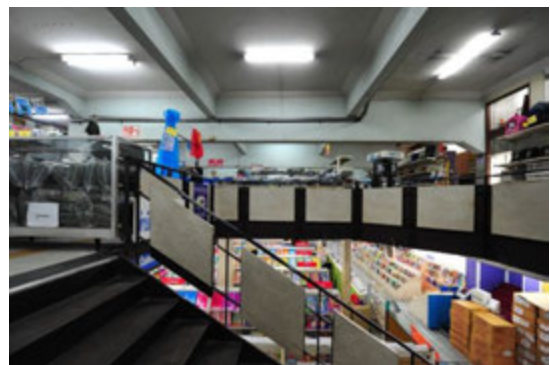
รูปที่ 4-13 โถงบันไดอาคารราชดำเนิน อาคาร 1
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-14 โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 3
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รูปที่ 4-15 โถงกลางอาคารราชดำเนิน อาคาร 9
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ข้อมูลดังกล่าวแสดงศักยภาพด้านโครงสร้างและกายภาพของอาคารราชดำเนินว่ามีศักยภาพในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ค่อนข้างมากเนื่องจากมีโครงสร้างอาคารที่แข็งแรงและมีลักษณะพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงตามประโยชน์ใช้สอยที่จะเกิดขึ้น อีกทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาอาคารให้สามารถรองรับการพัฒนาอาคารให้เป็นไปตามมาตรฐานอาคารในปัจจุบันได้

4.2.3 ศักยภาพด้านประโยชน์ใช้สอย

ศักยภาพด้านประโยชน์ใช้สอยสัมพันธ์กับที่ตั้งอาคาร และศักยภาพของโครงสร้างและกายภาพอาคาร ซึ่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ตั้งอยู่ในเกาะรัตนโกสินทร์ มีบริบทที่มีเรื่องราวมากมายและผ่านกาลเวลามาอย่างยาวนาน จากตำแหน่งที่ตั้งอาคารสามารถมองเห็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศไทยได้ ได้แก่ โลหะปราสาท ภูเขาทอง พิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และอาคารเทศประกันภัย (สำนักงานใหญ่) ด้วยเหตุนี้ อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 จึงมีศักยภาพต่อประโยชน์ใช้สอยด้านวัฒนธรรม

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะประโยชน์ใช้สอยของอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์พบว่า ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเป็นศักยภาพสำคัญที่ทำให้การปรับปรุงอาคารราชดำเนินสามารถเลือกประโยชน์ใช้สอยได้หลากหลาย และหากพิจารณาตามศักยภาพของโครงสร้างอาคารพบว่า ประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่สามารถทำได้ตามพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2479²¹ โดยพิจารณาตามน้ำหนักบรรทุกที่จะต้องน้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร ได้แก่

- คลังสินค้า ห้องสมุด พิพิธภัณฑสถาน โรงกีฬา 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- โรงงาน โรงพิมพ์ ร้านขายของ โรงแรมหอประชุม ภัตตาคาร 400 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- โรงเรียนชั้นเตรียมอุดมขึ้นไป โรงพยาบาล โรงแรม อาคารสำนักงาน 300 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- โรงเรียนชั้นประถมและมัธยม 200 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- อาคารที่พักอาศัย 150 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร

และเทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2483²² ได้แก่

- คลังสินค้า ห้องสมุด พิพิธภัณฑสถาน โรงกีฬา 500 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร

²¹ เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์, ผู้รวบรวม, พระราชบัญญัติ ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2479 พร้อมด้วย พระราชบัญญัติและประกาศของคณะปฏิวัติแก้ไขเพิ่มเติม กฎกระทรวง และ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้, หน้า 32.

²² เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงศ์ วิชัยลักษณ์, ผู้รวบรวม, เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2483 พร้อมด้วย เทศบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม และเทศบัญญัติเรื่องกำหนดบริเวณซึ่งอาคารบางชนิด จะปลูกสร้างขึ้นมิได้, หน้า 19.

- โรงเรียน โรงงาน โรงพิมพ์ ร้านขายของ โรงแรม หอประชุม ภัตตาคาร 400 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- โรงพยาบาล โรงแรม สำนักงาน 300 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร
- อาคารที่พักอาศัย 150 กิโลกรัมต่อ 1 ตารางเมตร

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนิน พบว่าลักษณะของความเป็นศูนย์กลางการค้าคือความหลากหลายของประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวพันกันและกันภายในกลุ่มอาคาร และสร้างความมีชีวิตชีวาด้วยการดึงคนให้เข้ามาใช้งาน ดังนั้นศักยภาพด้านประโยชน์ใช้สอยของอาคารราชดำเนินจึงปรับเปลี่ยนได้มากและหลากหลายภายใต้การส่งเสริมความมีชีวิตชีวาของกลุ่มอาคาร

4.3 แนวคิดการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

แนวคิดการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงอาคารครั้งนี้จากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และบริษัท ไรท์แมน จำกัด เพื่อให้เห็นกรอบในการปรับปรุงอาคารว่าคำนึงถึงเรื่องใดบ้างและมีแนวคิดต่อการอนุรักษ์อย่างไร

4.3.1 แนวคิดการปรับปรุงอาคารจากเจ้าของโครงการ

แนวคิดการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ จากเจ้าของโครงการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์คุณธนา คชาไพโร หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“การที่เราตัดสินใจไม่ตัดอาคารออก (ตามแผนแรก) นั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเราต้องการจะคงอนุรักษ์สัดส่วนหรือว่ารูปแบบตึกเดิมเอาไว้ทั้งหมด แต่มันก็ไม่ใช่ว่า 100 เปอร์เซ็นต์ เพราะถ้าเข้าไปภายในอาคารจะพบว่า การใช้ประโยชน์มันไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการอนุรักษ์เลย เป็นโรงเรียนสอนภาษา เป็นธนาคาร เป็นอะไรต่อมิอะไร ซึ่งมันไม่มีอะไรที่บ่งบอกว่าเขาอนุรักษ์อาคารเอาไว้ การกันห้องและการต่อเติมสะเปะสะปะ เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราจะอนุรักษ์ไว้ได้คือรูปลักษณะภายนอก ซึ่งนี่เป็นโจทย์ตั้งแต่ต้นที่เราได้ให้แกผู้ปรับปรุงอาคารว่าเราต้องการที่จะคงรูปลักษณะภายนอกไว้ ไม่ว่าจะสีไม่ว่าอะไร เราจะกำหนดบอกว่า มันจะมีสีที่เป็นเบอร์ของมัน ตรงนี้จะเป็นเบอร์สีอะไร เขาจะต้องไปทำการบ้านไปหาข้อมูลมา ... หากเราจะเก็บ

สภาพปัจจุบันมันก็ไม่มีคุณค่าอะไรที่ควรจะทำอนุรักษ์ เพราะมันเป็นอะไรที่
ระเกะระกะไปหมด

...(อีกทั้ง) มันไม่เคยมีแบบเดิมปรากฏเลย ว่าแบบเดิม จริงๆ แล้วอาคารตั้งแต่
แรกเริ่มสร้าง แบ่งพื้นที่ยังไง กันคูลาแบบไหน ไม่มีอาคารไหนที่เป็นตัวอย่างให้เรา
ดูได้เลยว่า อาคารไหนอนุรักษ์ของดั้งเดิมไว้ ถ้าหากไปดูที่อาคาร 3 ที่เป็นเบนซ์ ก็
เปิดโล่งทั้งหมด แต่ถามว่ามีหลักฐานอะไรชี้ชัดใหม่ว่า มันคือของเดิมตั้งแต่ต้นหรือ
เปล่า ก็บอกไม่ได้ เพราะแบบเดิมมันไม่เคยมี เพราะเป็นอาคารที่สร้างมานานมาก
หลายๆ หน่วยงานพยายามจะขอและพยายามจะค้นหา ก็ไม่สามารถรู้ได้ว่าแบบ
ดั้งเดิมมันเป็นยังไง”²³

บทสัมภาษณ์ส่วนนี้แสดงแนวความคิดการปรับปรุงอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วน
พระมหากษัตริย์ว่าต้องการเก็บรักษาสัดส่วนและรูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกอาคารให้ตรงตาม
เจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร ซึ่งแนวคิดนี้ส่งผลให้การปรับปรุงอาคารจะต้องมีส่วนที่ไม่
เกี่ยวข้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมออกและต้องคำนึงถึงความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ
เป็นสิ่งสำคัญ เป็นแนวคิดที่ต้องการคืนความสมบูรณ์ให้กับอาคาร และในขณะเดียวกัน แนวคิดนี้
ได้สะท้อนถึงการรักษาพื้นที่ภายในว่า ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ภายในของผู้เช่ารายก่อน
ประกอบกับไม่มีแบบอาคารดั้งเดิมที่แสดงลักษณะพื้นที่ภายในที่ชัดเจน สำนักงานทรัพย์สินส่วน
พระมหากษัตริย์จึงให้ความยืดหยุ่นต่อการปรับปรุงพื้นที่ภายใน นอกจากนี้ คุณธนา ได้เพิ่มเติม
รายละเอียดถึงคณะกรรมการที่ดูแลการปรับปรุงอาคารว่า

“ในคณะกรรมการที่ดูแลการปรับปรุงอาคารมีผู้แทนของคณะกรรมการกรุง* ซึ่ง
เป็นคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นหน่วยงานที่กำกับดูแล
ภาพรวมของการอนุรักษ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นบนเกาะรัตนโกสินทร์ เขาก็อยู่ใน
กรรมการชุดนี้ด้วย เพราะฉะนั้น สิ่งต่างๆ ที่เป็นนโยบาย เขาก็จะรับรู้และรับทราบ
มาโดยตลอดว่ามันจะถูกทำไปในแนวทางที่ไม่เอนเอียงไปจากแนวทางอนุรักษ์ที่
คณะกรรมการเกาะจะต้องรับผิดชอบ ดูแล”²⁴

²³ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

* คณะกรรมการกรุง ในบทสัมภาษณ์นี้หมายถึง คณะกรรมการกรุงรัตนโกสินทร์

²⁴ สัมภาษณ์ ธนา คชาไพโร, หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 4 พฤษภาคม 2555.

ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 จึงต้องคำนึงถึงเอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เป็นบริบทและเป็นความท้าทายด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญด้วยการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกอาคารให้กลมกลืนและเป็นเอกภาพเดียวกันกับอาคารราชดำเนินหลังอื่น

4.3.2 แนวคิดการปรับปรุงอาคารจากผู้ออกแบบปรับปรุงอาคาร

แนวคิดการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์จากผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารศึกษาด้วยการสัมภาษณ์คุณสุภาพรรณ ชื่นพิมล ผู้จัดการโครงการ (Project Manager) บริษัท ไรท์แมน จำกัด โดยให้สัมภาษณ์ว่า

“แนวคิดเป็นไทยโมเดิร์น แสดงให้เห็นเหมือนกับว่าไม่ใช่ไทยโบราณ ให้คนมามองว่าไทยเป็นสากล ให้ดูแล้วเข้ามาแล้วรู้สึกว่าเป็นแหละคือความเป็นไทย แล้วก็มีความเป็นสากล มีความเป็นอินเตอร์ เข้ามาแล้วรู้สึกเหมือนเข้ามาในโรงแรมหรืออะไรสักที่หนึ่งเหมือนไม่ใช่พิพิธภัณฑ์ บางคนเข้ามาก็ยังเข้าใจผิดว่านี่คือโรงแรมหรือเปล่า แต่จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ มันคือพิพิธภัณฑ์ แต่จริงๆ จะบอกว่าเป็นพิพิธภัณฑ์ไม่ได้จริงๆ ต้องพูดว่าเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพราะพิพิธภัณฑ์ต้องมีของเก่ามารวบรวมมาจัดแสดง แต่ว่าที่นี่เป็นศูนย์การเรียนรู้”²⁵

บทสัมภาษณ์ส่วนนี้แสดงแนวคิดการปรับปรุงอาคารของผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารในประเด็นการสื่อความหมายที่ต้องการแสดงถึงความ “โมเดิร์น” หรือ “สมัยใหม่” แต่เมื่อพิจารณาผลการปรับปรุงอาคารพบว่า “โมเดิร์น” หรือ “สมัยใหม่” ในความหมายของผู้ออกแบบไม่ใช่ “สมัยใหม่” ที่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนิน แต่เป็น “สมัยใหม่” ที่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงอาคารจึงต้องคำนึงถึงจุดร่วมระหว่าง “สมัยใหม่” ของช่วงเวลาก่อสร้างอาคารกับ “สมัยใหม่” ของช่วงเวลาปรับปรุงอาคารเพื่อให้องค์ประกอบใหม่ไม่ไปลดความสำคัญหรือลดความเด่นชัดของกายภาพเดิมตามหลักการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม ซึ่งแนวคิดนี้จะส่งผลต่อการเลือกรูปทรง วัสดุ สี และผิวสัมผัสขององค์ประกอบใหม่ที่จะเพิ่มเข้าไปในกายภาพเดิม

²⁵ สัมภาษณ์ สุภาพรรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

4.4 วิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

เมื่อพิจารณารูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินจากภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ.2516 พบว่า ประเด็นความต่อเนื่องในการมองเห็นระหว่างภายในกับภายนอกอาคารผ่านกระจกไม่ใช่เจตนาดั้งเดิมในการออกแบบของอาคาร เพราะเมื่อมองไปที่หน้าต่างกระจกจากภายนอกไม่สามารถมองเห็นภายในอาคารได้ อีกทั้งเมื่อศึกษาภาพถ่ายของ ปี พ.ศ.2489 พบว่า ผู้ใช้อาคารต้องเปิดหน้าต่างออกจึงจะมองเห็นภายนอกได้ จากคุณลักษณะนี้จึงทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินเกิดการแบ่งความต่อเนื่องในการมองเห็นระหว่างภายในกับภายนอกออกจากกันเช่นเดียวกับสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ซึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ประเภทที่ใช้กระจกใสเป็นผนังอาคารที่ทำให้เกิดการมองเห็นระหว่างภายในและภายนอกอาคารอย่างชัดเจน

รูปที่ 4-16 ไม่สามารถมองเห็นภายในผ่านกระจกได้, อาคารราชดำเนิน พ.ศ.2516
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

รูปที่ 4-17 ผู้ใช้อาคารต้องเปิดหน้าต่างออกจึงจะเห็นภายนอก, อาคารราชดำเนิน พ.ศ.2489
ที่มา: หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์จึงแบ่งพิจารณาการปรับปรุงอาคารออกเป็น 2 ส่วนคือการปรับปรุงภายนอกอาคารและการปรับปรุงภายในอาคาร โดยพิจารณาวิธีการปรับปรุงอาคารตามกรอบทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากภาพถ่ายและแบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนและหลังปรับปรุงอาคาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คุณสุภาพรรณ ชื่นพิมล ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด

4.4.1 การปรับปรุงภายนอกอาคาร

เมื่อพิจารณาการปรับปรุงภายนอกอาคารพบว่ามีการรีโนเวตและส่วนต่อเติมที่ไม่ใช่รูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมออก ซ่อมแซมผนังอาคารในส่วนที่เสื่อมสภาพ เปลี่ยนวัสดุโครงสร้างหลังคาและวัสดุคุมหลังคา ทาน้ำยากันซึมบนกันสาด เปลี่ยนหน้าต่างให้เหมือนรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม ต่อเติมชั้นดาดฟ้าและด้านหลังอาคาร เพิ่มกล่องครอบที่ระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร จัดการงานระบบปรับอากาศใหม่ และทาสีภายนอกอาคารใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปที่ 4-18 อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร

ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

รูปที่ 4-19 แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-20 แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 หลังปรับปรุงอาคารเป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: บริษัท ไวท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-21 อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

รีอัสตุดและส่วนต่อเติมที่ไม่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมออก

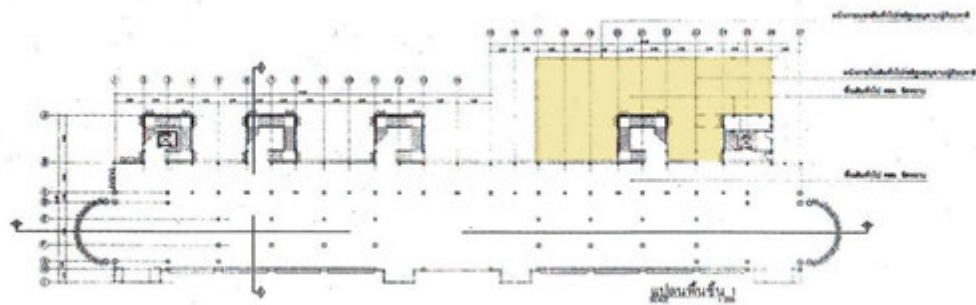
แนวทางการปรับปรุงอาคารตามแนวคิดของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ต้องการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกให้ตรงกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมของอาคารให้มากที่สุด จึงทำให้เกิดการรีอัสตุดที่บุผนังด้านหน้าอาคาร ชั้น 1 ที่เป็นกระเบื้องแผ่นไม้ แผ่นโลหะ และส่วนต่อเติมจากผู้เช่ารายก่อนออก แล้วเตรียมพื้นที่สำหรับขั้นตอนการซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมสภาพต่อไป ซึ่งวิธีการนี้เป็นแนวทางการคืนสภาพอาคารให้กลับไปสู่รูปแบบสถาปัตยกรรมตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบที่จะส่งผลต่อการรักษาความสำคัญด้านสถาปัตยกรรม แต่ทว่า การรีอัสตุดและส่วนต่อเติมก็มีการพิจารณาเก็บอาคารต่อเติมด้านหลังที่อยู่ฝั่งอาคารราชดำเนิน อาคาร 2 ไว้เพื่อปรับปรุงใช้งานสำหรับการเปลี่ยนแปลงตามประโยชน์ใช้สอยใหม่ ได้แก่ พื้นที่งานระบบ พื้นที่สำนักงาน และพื้นที่ห้องสมุดบางส่วน ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งของการอนุรักษ์ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนา

รูปที่ 4-22 สภาพภายนอกอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร
ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

รูปที่ 4-23 ตัวอย่างส่วนที่หรือวัสดุที่ไม่ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมออก
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-24 ส่วนต่อเติมด้านหลังที่เก็บไว้ปรับปรุงสำหรับการเปลี่ยนแปลงตามประโยชน์ใช้สอยใหม่
ที่มา: ดัดแปลงจากแบบก่อนปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ซ่อมแซมผนังอาคารในส่วนที่เสื่อมสภาพ

ผนังอาคารมีการเสื่อมสภาพจากความชื้นจนเกิดการร่อนของผิวปูนและเกิดคราบสกปรก อีกทั้ง มีการเสื่อมสภาพจากการต่อเติมและการใช้งานของผู้เช่ารายก่อน ผลของการเสื่อมสภาพประกอบกับแนวคิดการปรับปรุงอาคารที่ต้องการคืนความสมบูรณ์ให้อาคารจึงทำให้เกิดการซ่อมแซมผนังส่วนที่เสื่อมสภาพด้วยการสกัดปูนฉาบเดิมออกแล้วฉาบปูนใหม่เข้าไปแทนที่ โดยคงลักษณะพื้นผิวของผนังให้มีลักษณะดั้งเดิมตามรูปแบบสถาปัตยกรรม หากตำแหน่งเสื่อมสภาพอยู่ที่ด้านหน้าและด้านข้างอาคารก็จะทำผิวขรุขระแต่หากตำแหน่งเสื่อมสภาพอยู่ที่ด้านหลังอาคารก็จะฉาบผิวเรียบ ส่วนผนังอาคารที่เกิดคราบสกปรกก็จะขัดทำความสะอาดเพื่อเตรียมผนังสำหรับขั้นตอนต่อไป ซึ่งวิธีการนี้เป็นการคืนความสมบูรณ์ให้กับอาคารตามรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม เป็นวิธีการเลือกรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบมากกว่าความแท้ของวัสดุหรือเก็บรักษาร่องรอยของกาลเวลา (patina of age)

รูปที่ 4-25 ตัวอย่างการเสื่อมสภาพของผนังอาคารราชดำเนิน อาคาร 1

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-26 การซ่อมแซมผิวผนังอาคารตามตำแหน่งที่เสื่อมสภาพ

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

เปลี่ยนวัสดุโครงสร้างหลังคาและวัสดุผนังหลังคา

หลังคาอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคารมีลูกหมุนระบายอากาศติดตั้งอยู่และสามารถมองเห็นได้จากมุมสูง ซึ่งผู้ออกแบบพิจารณาแล้วว่าไม่สวยงาม อีกทั้งหลังคามีปัญหาน้ำรั่วซึม ดังนั้น การปรับปรุงอาคารจึงพิจารณาหรือหลังคาเดิมแล้วเปลี่ยนหลังคาใหม่พร้อมทั้งแก้ปัญหาน้ำรั่วซึม โดยเปลี่ยนวัสดุโครงสร้างไม้เนื้อแข็งชิ้นใหม่ให้แข็งแรงขึ้นพร้อมทั้งเปลี่ยนวัสดุผนังหลังคาใหม่ แต่พบว่า ปัจจุบันไม่มีการผลิตกระเบื้องลูกฟูกลอนใหญ่ที่เป็นวัสดุผนังหลังคาเดิมแล้ว การปรับปรุงอาคารจึงเลือกวัสดุที่ใกล้เคียงกับของเดิมทดแทน และยังคงรักษาองศาของหลังคาไว้ดังเดิม²⁶ จึงทำให้การรับรู้อาคารยังดูเหมือนเป็นหลังทรงตัดเช่นเดิม ซึ่งวิธีการนี้เป็นการซ่อมแซมอาคารให้สมบูรณ์และช่วยยืดอายุอาคาร เพราะหากปล่อยให้เสื่อมสภาพและเกิดปัญหาน้ำรั่วซึมต่อไปอาจสร้างความเสียหายให้โครงสร้างอาคารได้ในอนาคต

²⁶ สัมภาษณ์ สุภาพรพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

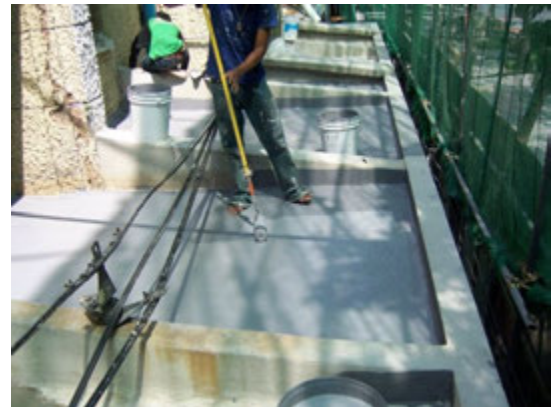

รูปที่ 4-27 เปลี่ยนวัสดุโครงสร้างหลังคาและวัสดุผนังหลังคาใหม่
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ทาน้ำยากันซึมบนกันสาดและหลังคา

บริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ว่าอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคารมีปัญหาน้ำรั่วซึมจากหลังคา ดังนั้น หลังจากพิจารณาเปลี่ยนหลังคาแล้ว สิ่งที่ทำควบคู่กับการซ่อมแซมหลังคาคือการป้องกันปัญหาน้ำรั่วซึม ทั้งนี้ เมื่อศึกษาภาพถ่ายการปรับปรุงอาคารพบว่า การปรับปรุงอาคารใช้น้ำยากันซึม Water based acrylic Waterproofing Coating ของ PENTENS CONSTRUCTION CHEMICAL รหัส T201-GY ทาลงบนผิวปูนเดิมที่ทำความสะอาดเตรียมพื้นผิวเรียบร้อยแล้ว ทิ้งให้แห้ง จากนั้นจึงผสมปูนฉาบทับและแต่งผิว* เมื่อพิจารณาการปรับปรุงอาคารพบว่าวิธีการนี้เป็นการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับอาคารในอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้อาคารสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

* ดูรายละเอียดผลิตภัณฑ์ Water based acrylic Waterproofing Coating รหัส T201-GY ในภาคผนวก ข

รูปที่ 4-28 ทาน้ำยากันซึมบนกันสาด
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

เปลี่ยนหน้าต่างให้เหมือนรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม

แนวความคิดการปรับปรุงอาคารที่ต้องการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมตามเจตนาตั้งเดิมในการออกแบบทำให้การปรับปรุงอาคารพิจารณาเปลี่ยนหน้าต่างให้มีรูปแบบเหมือนกับข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมที่ได้ค้นคว้ามา เพราะการใช้งานโดยผู้เช่ารายก่อนมีการเปลี่ยนแปลงหน้าต่างบางส่วน²⁷ อีกทั้ง ผลการสำรวจอาคารราชดำเนิน อาคาร 2 ก่อนปรับปรุงอาคารที่สามารถเทียบปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 พบว่าวัสดุของหน้าต่างเกิดการเสื่อมสภาพกรอบไม้ผุพังจากความชื้น บานกระจกแตกเสียหาย ดังนั้น การปรับปรุงอาคารจึงเปลี่ยนหน้าต่างโดยใช้กรอบไม้และกระจกใสเช่นเดิม ซึ่งวิธีการนี้เป็นการซ่อมแซมทำให้อาคารสามารถใช้งานต่อไปได้และเลือกรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบมากกว่าความแท้ของวัสดุ

รูปที่ 4-29 เปลี่ยนหน้าต่างให้เหมือนรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิม

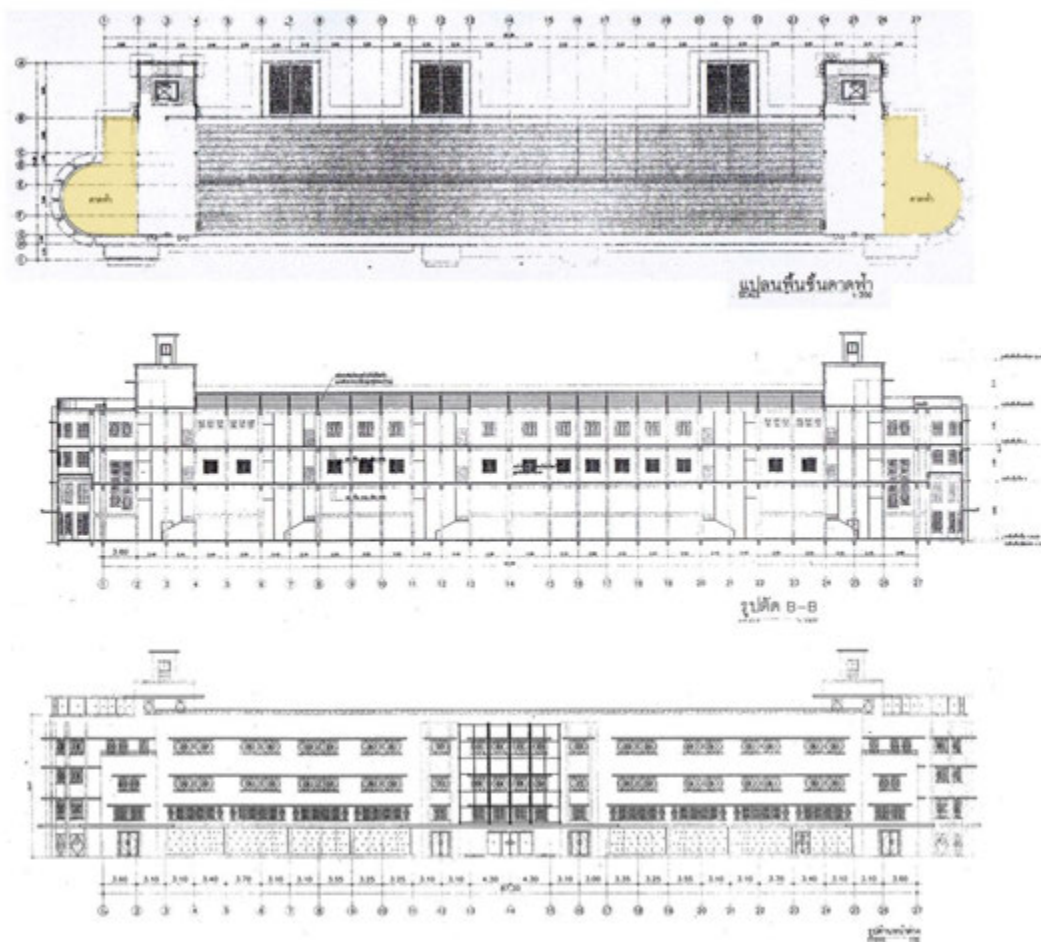
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ต่อเติมชั้นดาดฟ้า

การต่อเติมชั้นดาดฟ้ามีการต่อเติมทั้งสองด้าน โดยดาดฟ้าด้านที่ติดกับลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ทำเพื่อใช้เป็นจุดชมวิวของโครงการที่สามารถเชื่อมต่อทางสายตากับมรดกอื่นโดยรอบ ซึ่งจากจุดชมวิวสามารถมองเห็นโลหะปราสาท ภูเขาทอง พิพิธภัณฑน์พระบาทสมเด็จพระ

²⁷ สัมภาษณ์ สุภาพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และอาคารเทศประกันภัย (สำนักงานใหญ่) ได้ ส่วนการต่อเติมชั้นดาดฟ้า ด้านที่ติดกับอาคารราชดำเนิน อาคาร 2 เป็นการขยายพื้นที่ทำห้องรับรองผู้มาเยือนที่สำคัญและ พิเศษ (ห้อง VIP) และขยายพื้นที่ทางตั้งเพื่อติดตั้งงานระบบสำหรับห้องจัดแสดงฉายภาพยนตร์ เกี่ยวกับพระราชประวัติของรัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9 ที่มีการใช้ระบบน้ำแสดงเหมือนฝนเทียม เป็นเทคนิคพิเศษในการนำเสนอ

รูปที่ 4-30 การต่อเติมชั้นดาดฟ้าทั้งสองด้าน

ที่มา: แปลนพื้นที่ชั้นดาดฟ้าก่อนปรับปรุงอาคาร รูปตัด B-B ก่อนปรับปรุงอาคาร และรูปด้านหน้าหลังปรับปรุง อาคาร (เรียงจากบนลงล่าง) ดัดแปลงจากแบบก่อนและหลังปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

การต่อเติมชั้นดาดฟ้าใช้วิธีการร้อยผนังห้องที่อยู่ชั้นดาดฟ้าส่วนที่เชื่อมต่อกับ ดาดฟ้าออกเพื่อเตรียมการขยายพื้นที่ แล้วใช้เหล็กกล่องขนาด 4"x4" ทำเสาและยึดกับอาคารเดิม ด้วยเพลทเหล็ก ใช้เหล็กทำโครงสร้างหลังคาและมุงหลังคาด้วยเมทัลชีท ด้านใต้หลังคาพ่นฉนวน กันความร้อนด้วยโฟม ผนังอาคารใช้วิธีก่ออิฐฉาบปูนเรียบโดยก่อภายในให้ความสูงเท่ากับผนัง

คาดฟ้าเดิม ส่วนผนังที่สูงกว่าผนังคาดฟ้าเดิมติดตั้งกระจกติดตายและหน้าต่างบานเลื่อน²⁸ เมื่อพิจารณาวิธีการต่อเติมพบว่าโครงสร้างเป็นวัสดุที่มีน้ำหนักเบาซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการเพิ่มน้ำหนักให้อาคารเดิมและสามารถรื้อถอนได้หากจะต้องมีการคืนสภาพอาคารในอนาคต

การออกแบบต่อเติมแม้จะเป็นวัสดุใหม่แต่ก็ออกแบบให้กลมกลืนโดยอ้างอิงรูปทรงจากอาคารเดิม ออกแบบให้มีความเรียบง่าย ควบคุมสีโดยใช้สีเดียวกับส่วนอื่นของอาคาร ควบคุมความสูงของส่วนต่อเติมไม่ให้สูงกว่าอาคารเดิม ออกแบบหลังคาให้มีส่วนบังทำให้รับรู้ว่าเป็นหลังคาทรงตัดเหมือนกับอาคารเดิม อีกทั้งกระจกที่เป็นผนังของส่วนต่อเติมทำให้เห็นขอบของอาคารเดิมได้อย่างชัดเจน ถือเป็นวิธีการต่อเติมอาคารที่รักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบด้วยรูปทรง สี ความสมมาตรของรูปด้าน และองค์ประกอบใหม่ไม่ลดความเด่นชัดของกายภาพเดิม

รูปที่ 4-31 ต่อเติมชั้นคาดฟ้า

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

²⁸ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, “แบบปรับปรุงอาคาร คสล. 3 ชั้น ชั้นลอยคาดฟ้า อาคารหมายเลข 1 บนที่ดินและอาคารหมายเลข 1 ตำบล ที่ดินและอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสองฝั่ง ในที่ดินเลขที่ 46 โฉนดเลขที่ 443 เขตพระนคร กทม. ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,” 2551. (อัดสำเนา)

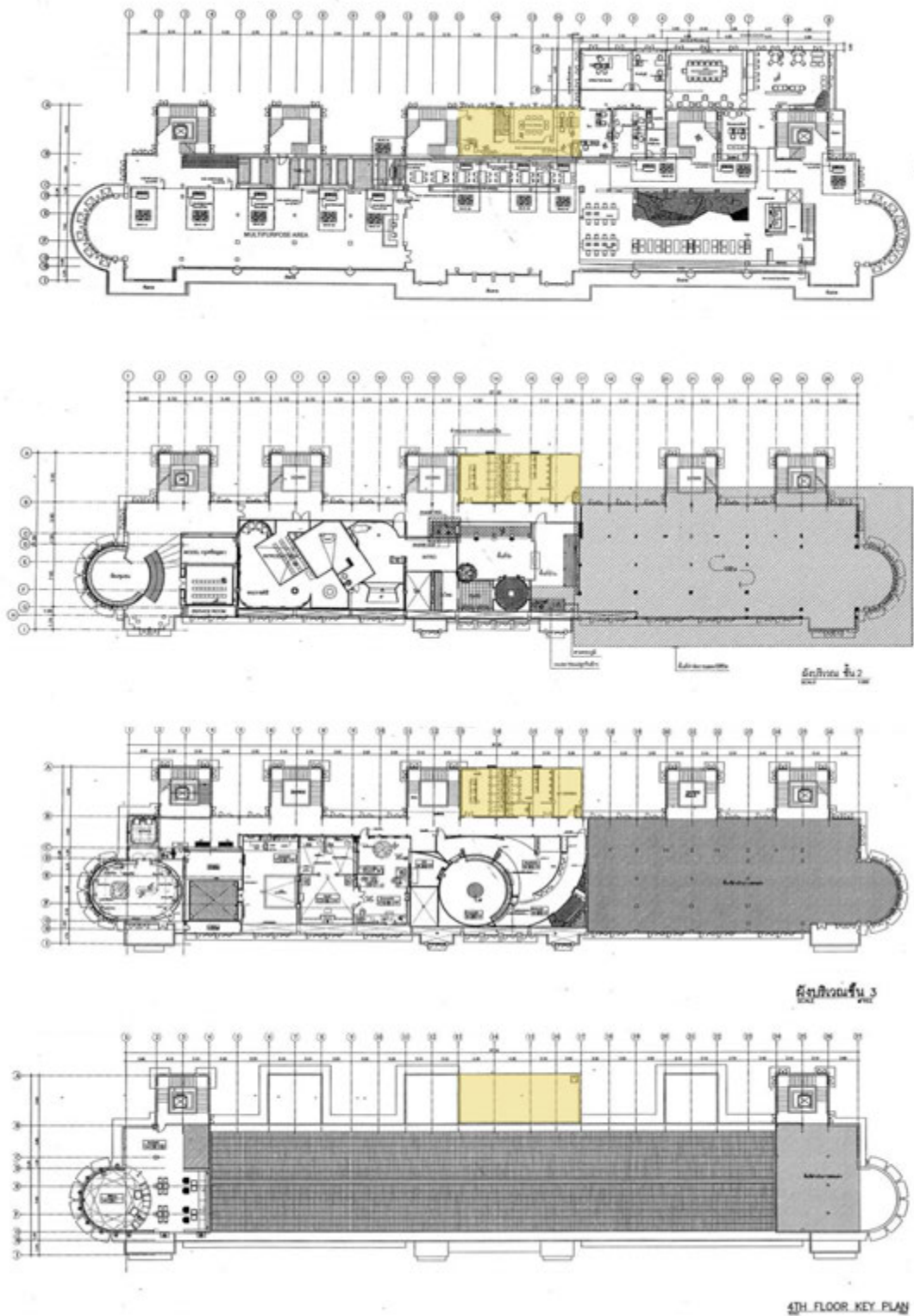
รูปที่ 4-32 ต่อเติมชั้นดาดฟ้า

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ต่อเติมด้านหลังอาคาร

การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ส่งผลให้อาคารต้องการห้องน้ำเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับผู้ใช้งานอาคารได้อย่างเพียงพอ การปรับปรุงอาคารจึงพิจารณาต่อเติมอาคารด้านหลัง และเมื่อศึกษาแบบการปรับปรุงอาคารพบที่มีการสร้างอาคารขึ้นใหม่ในตำแหน่งตรงกลางอาคาร ติดกับโถงบันไดกลาง เพื่อใช้เป็นห้องน้ำและห้องควบคุมระบบปรับอากาศ ซึ่งบริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ว่าอาคารใหม่ที่ก่อสร้างมีการเจาะเสาเข็มและก่อสร้างตามระบบการก่อสร้างอาคารในปัจจุบัน²⁹ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการต่อเติมอาคารด้านหลังพบที่มีการออกแบบให้กลมกลืนกับอาคารเดิมด้วยรูปทรงความเรียบง่าย ผิวสัมผัส และสี แต่ทว่า มีการสร้างความแตกต่างด้วยรูปแบบของรูปด้านซึ่งทำให้สามารถแยกอาคารเดิมและอาคารใหม่ได้ ซึ่งวิธีการนี้ถือเป็นการป้องกันความสับสนของรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมในอนาคต

²⁹ สัมภาษณ์ สุภาพรพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

รูปที่ 4-33 แผนผังแสดงตำแหน่งการต่อเติมอาคารด้านหลัง
ที่มา: ดัดแปลงจากแบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-34 ก่อสร้างอาคารต่อเติมด้านหลัง

ที่มา: บริษัท ไวท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-35 อาคารต่อเติมด้านหลัง

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

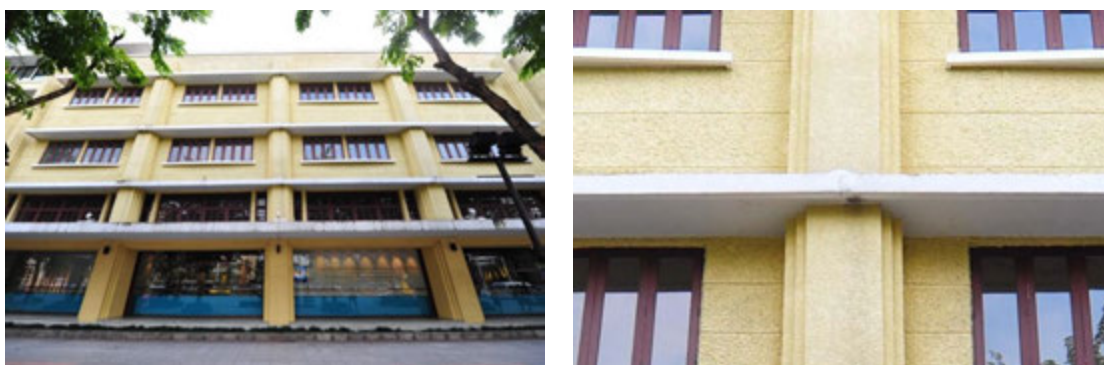

เพิ่มกล่องครอบที่ระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร

การปรับปรุงอาคารมีการเพิ่มกล่องครอบที่ระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร เมื่อศึกษาภาพถ่ายระหว่างการปรับปรุงอาคารพบว่ากล่องครอบที่น้ำฝนทำจากไม้ฝาแฉะร่า (shera board) ประกอบเป็นโครงตามทีออกแบบไว้ แล้วประกอบเข้ากับโครงเหล็กที่ตำแหน่งเสาด้านหน้า หลังจากนั้นจึงแต่งผิวขรุขระให้มีความกลมกลืนกับผิวสัมผัสของผนังอาคารด้านหน้า แต่ทว่า มีการสร้างความแตกต่างด้วยลักษณะผิวสัมผัสที่มีความขรุขระแตกต่างกันและไม่สะอาดเหมือนผนังอาคารเดิม เมื่อพิจารณาการเพิ่มองค์ประกอบใหม่นี้พบว่า กล่องครอบที่น้ำฝนออกแบบให้กลมกลืนด้วยรูปทรง ความเรียบง่าย ผิวสัมผัส และใช้สีเดียวกับผนังอาคาร ซึ่งวิธีการนี้เป็นการเพิ่มองค์ประกอบใหม่ให้กับอาคารเดิมโดยรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ

รูปที่ 4-36 กล่องครอบท่อระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-37 กล่องครอบท่อระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

จัดการงานระบบปรับอากาศใหม่

การติดตั้งระบบปรับอากาศของผู้เช่ารายก่อนมีลักษณะที่ไม่เป็นระเบียบและติดตั้งที่ด้านหน้าอาคาร เป็นลักษณะที่ไม่ส่งเสริมความสวยงามให้อาคารและถนนราชดำเนินกลาง ดังนั้น การปรับปรุงอาคารจึงจัดการงานระบบปรับอากาศใหม่โดยติดตั้งเครื่องระบายอากาศของระบบปรับอากาศไว้บนหลังคาและด้านหลังกอาคาร อีกทั้ง ติดตั้งระแนงบังสายตาในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นเครื่องระบายอากาศได้ ทั้งนี้ ระแนงที่ติดตั้งเพื่อบังสายตานี้ ออกแบบให้กลมกลืนกับอาคารด้วยสีและความเรียบง่ายของเส้นตั้งและเส้นนอนที่เป็นลักษณะขององค์ประกอบที่ใช้ออกแบบอาคารราชดำเนิน วิธีการนี้เป็นการเพิ่มองค์ประกอบใหม่ให้อาคารเดิมโดยรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ รวมทั้งสร้างความเป็นระเบียบให้อาคาร

รูปที่ 4-38 แพลนพื้นแสดงตำแหน่งเครื่องระบายอากาศ

ที่มา: แพลนพื้นชั้น 2 และชั้นดาดฟ้า (เรียงจากบนลงล่าง) แบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-39 ติดตั้งเครื่องระบายอากาศด้านหลังอาคาร และติดตั้งระแนงบัง

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ทาสีภายนอกอาคารใหม่

การปรับปรุงอาคารพิจารณาทาสีภายนอกอาคารใหม่โดยใช้สีตามกลุ่มอาคารราชดำเนินเพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับอาคาร ซึ่งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ให้ข้อมูลรหัสสีที่ใช้ทาอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ (ข้อมูล ณ ปี 2552) ว่าประกอบด้วยสีต่างๆ ดังนี้³⁰

- 1) สีครีมไข่ไก่ รหัสเดิม XTS3F-1413 เปลี่ยนเป็น Supershield (Sheen) รหัส S222
- 2) สีขาวครีม รหัสเดิม XTS3-CO14 เปลี่ยนเป็น Supershield (Sheen) รหัส S504
- 3) สีน้ำตาลเข้ม รหัสเดิม XTGIC-0321 (บริษัท ทีโอเอฯ ยังไม่กำหนดรหัส)

โดยทาสีครีมไข่ไก่ที่ผนังอาคารทุกด้าน ทาสีขาวครีมที่บัวปูนและกันสาด และทาสีน้ำตาลเข้มที่วงกบหน้าต่าง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาสีที่ใช้ทาอาคารพบว่าเป็นวิธีการรักษาเอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

รูปที่ 4-40 ทาสีภายนอกอาคารใหม่
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

³⁰ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, “จดหมายอนุเคราะห์ข้อมูล ที่ กคธ./00343 เรื่อง ข้อมูลอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์,” 27 ธันวาคม 2555.

รูปที่ 4-41 สีภายนอกอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

4.4.2 การปรับปรุงภายในอาคาร

เมื่อพิจารณาการปรับปรุงภายในอาคารพบว่าการรื้อผนังภายในและฝ้าเพดาน ตัดพื้นและคาน เทพื้นให้เต็ม ซ่อมแซมผนังและพื้น ต่อเติมชั้นลอยเพื่อใช้เป็นห้องสมุด ต่อเติมพื้นที่ภายในตามเนื้อหาที่จัดแสดง ติดตั้งฝ้าเพดาน เพิ่มระบบลิฟต์และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา ใส่องานระบบเพื่อรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ และทาสีภายในอาคารใหม่ เมื่อพิจารณาการปรับปรุงอาคารตามกรอบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมถือว่าแต่ละอาคารมากพอสมควร แต่ถ้าพิจารณาตามความท้าทายด้านประโยชน์และการใช้สอยของอาคารพาณิชย์ที่มีความยืดหยุ่นในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของประโยชน์ใช้สอย อีกทั้ง การปรับปรุงอาคารมีแนวทางเพื่อพัฒนาอาคารให้สามารถใช้งานต่อไปได้และรองรับมาตรฐานอาคารในปัจจุบัน จึงถือเป็นแนวทางที่ยอมรับได้ โดยมีรายละเอียดการปรับปรุงภายใน ดังนี้

รื้อผนังภายในและฝ้าเพดาน

เมื่อศึกษาประวัติการใช้อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคารเป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่า มีผู้เช่าหลายรายจึงทำให้เกิดการแบ่งพื้นที่ตามขนาดที่ผู้เช่าทำสัญญา และเมื่อศึกษาภาพถ่ายก่อนปรับปรุงอาคารประกอบด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์พบว่า อาคารมีการต่อเติมพื้นที่ภายในใหม่ด้วยวัสดุที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละส่วน ซึ่งผลจากความทรุดโทรมและการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ภายในของผู้เช่ารายก่อนประกอบกับไม่มีแบบอาคารดั้งเดิมที่แสดงลักษณะพื้นที่ภายในที่ชัดเจนจึงทำให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์พิจารณาห้องนั่งภายในและฝ้าเพดานออก เหลือเพียงโครงสร้างและผนังอาคารภายนอก ด้วยเหตุนี้ ลักษณะพื้นที่ภายในอาคารจึงรวมกันเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ยาวตลอดทั้งอาคาร เป็นวิธีการสร้างศักยภาพพื้นที่ภายในให้มากขึ้น และเป็นการเตรียมพื้นที่ภายในเพื่อรองรับการปรับปรุงอาคาร

รูปที่ 4-42 สภาพภายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร

ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

รูปที่ 4-43 ห้องนั่งภายใน

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-44 พื้นที่ภายในเพื่อรองรับการปรับปรุงที่จะเกิดขึ้น

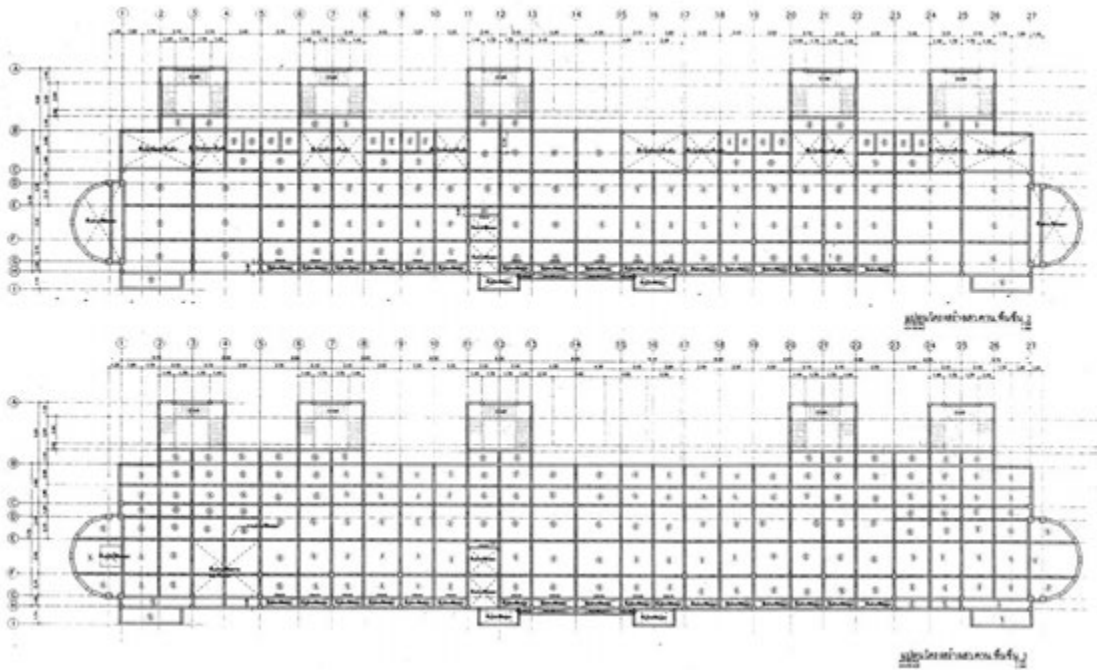
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ตัดพื้นและคาน

เมื่อพิจารณาแบบปรับปรุงอาคารพบว่าส่วนที่ตัดพื้นและตัดคานอยู่ที่โถงต้อนรับ โถงปลายทั้งสองด้าน และห้องจัดแสดงนิทรรศการถาวรบางส่วน ได้แก่ ห้องรัตนโกสินทร์เรือโจรสลัด ห้องเยี่ยมยลถิ่นกรุง และพื้นที่ชั้นดาดฟ้าด้านที่ติดกับอาคารราชดำเนิน อาคาร 2 ตรงส่วนที่ต่อเติม อาคารเหนือห้องจัดแสดงฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับพระราชประวัติของรัชกาลที่ 8 และรัชกาลที่ 9 ซึ่งวิธีการนี้เป็นผลจากความต้องการสร้างลักษณะพื้นที่ภายในใหม่ให้มีความน่าสนใจ เกิดการเชื่อมต่อของพื้นที่ทางแนวตั้ง และรองรับงานระบบในเทคนิคการจัดแสดง

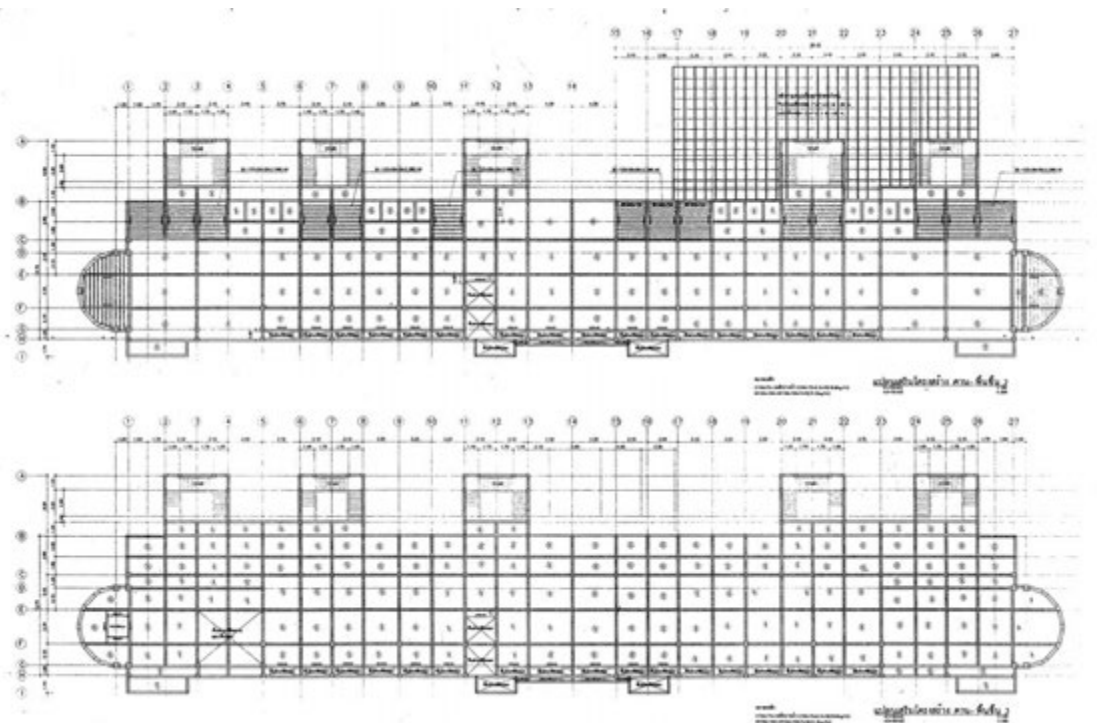
ทั้งนี้ บริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ว่าตำแหน่งที่ตัดพื้นและคานจะมีวิศวกรคอยดูแลตรวจสอบว่าตำแหน่งใดสามารถตัดพื้นและคานได้ เพื่อไม่ให้กระทบกับความแข็งแรงของอาคารและเพื่อความปลอดภัยสำหรับการใช้งานในอนาคต³¹ และเมื่อศึกษาแบบแปลนโครงสร้างเสา คาน พื้น ชั้น 2-3 พบว่าการตัดพื้นมี 2 ลักษณะคือตัดพื้นทั้งหมดตามกรอบของคานและตัดพื้นเพียงบางส่วน ซึ่งการตัดพื้นเพียงบางส่วนมีการเสริมโครงสร้างตามที่แสดงในแบบแปลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น ชั้น 2-3 ด้วยการติดตั้งคานเหล็ก WF150 เข้ากับคานปูนและได้พื้นเพื่อรับน้ำหนักพื้นและถ่ายแรงไปยังคานปูนเดิมของอาคาร โดยมีรายละเอียดการติดตั้งแสดงในแบบขยายการติดตั้งคานเหล็ก

³¹ สัมภาษณ์ สุภาพรพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

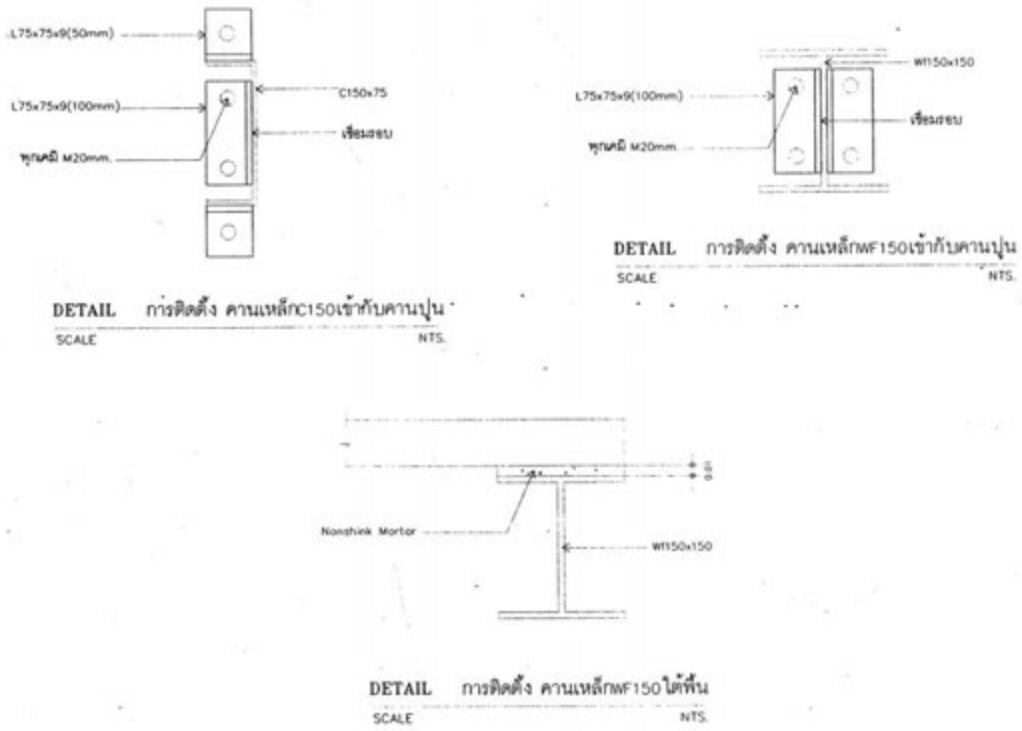
รูปที่ 4-45 แปลนโครงสร้างเสา คาน พื้น ชั้น 2-3

ที่มา: ดัดแปลงจากแบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

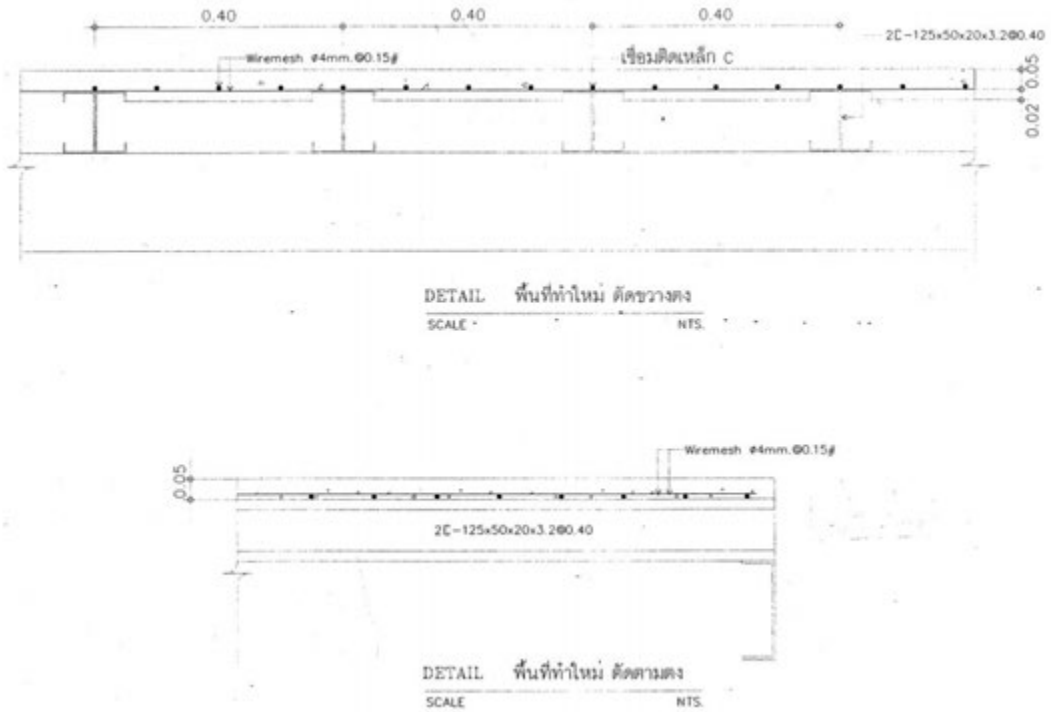

รูปที่ 4-46 แปลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น ชั้น 2-3

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-47 แบบขยายการติดตั้งคานเหล็ก
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-48 แบบขยายเหล็กเสริมพื้น
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-49 ตัดพื้นและคาน
ที่มา: บริษัท ไวท์แมน จำกัด

เทพื้นให้เต็ม

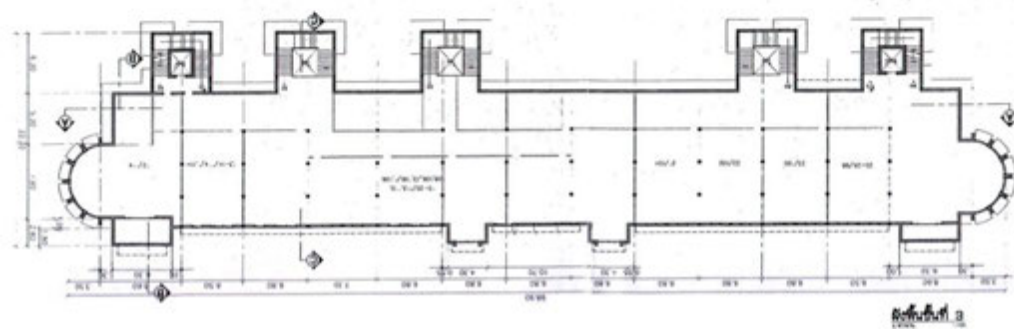
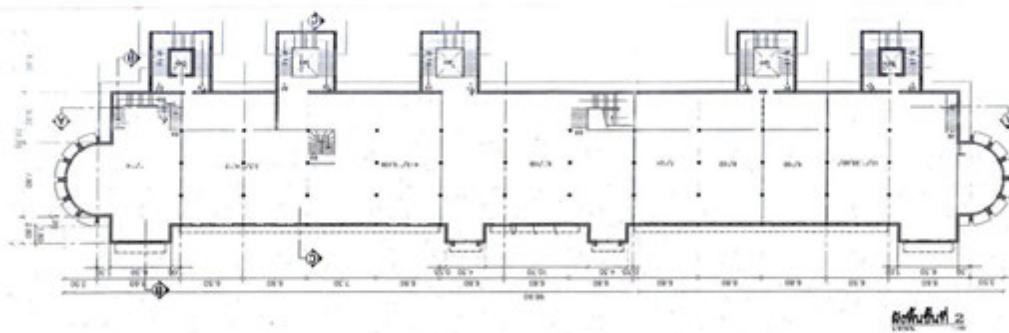
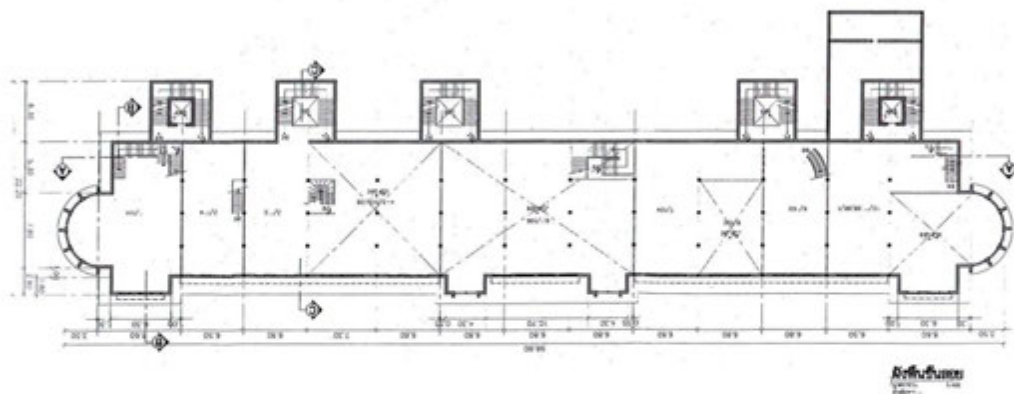
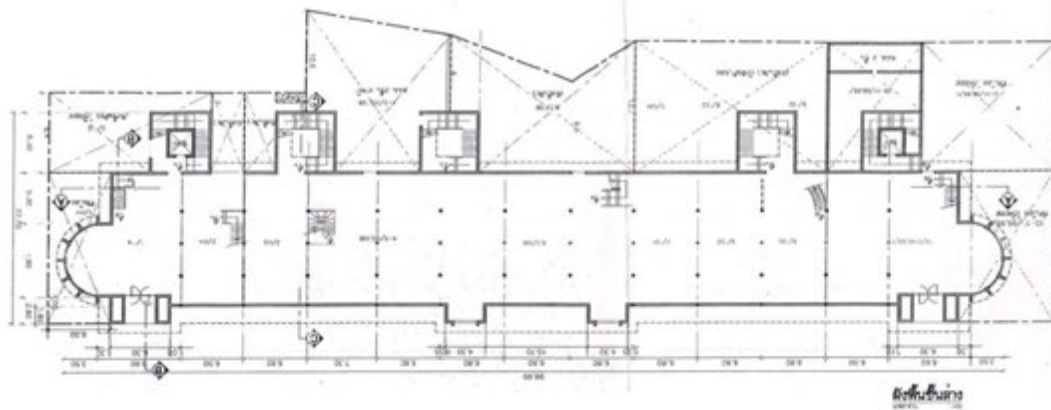
เมื่อพิจารณาแบบก่อนปรับปรุงอาคารที่ได้รับจากบริษัท ไรท์แมน จำกัด พบว่า แปลนพื้นที่ 2 มีพื้นที่โล่งจึงศึกษาแบบก่อนปรับปรุงอาคารที่ได้รับจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นแบบที่มาจากแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่องที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อทำความเข้าใจว่าที่โล่งนี้เกิดจากสาเหตุใด ซึ่งผลการศึกษาพบว่าในแบบก่อนปรับปรุงอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์มีบันไดที่ชั้น 1 ตำแหน่งเดียวกับพื้นที่โล่งของพื้นที่ชั้น 2 ในแบบก่อนปรับปรุงของบริษัท ไรท์แมน จำกัด จึงพิจารณาได้ว่าพื้นที่โล่งเกิดจากการเชื่อมต่อพื้นที่ทางแนวตั้งที่น่าจะเป็นผลจากการแบ่งพื้นที่ให้เช่าสำหรับผู้เช่าหลายรายในอาคารราชดำเนิน อาคาร 1

การปรับปรุงอาคารพิจารณาเทพื้นให้เต็มเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้งาน ทั้งนี้ เมื่อศึกษาแบบแปลนโครงสร้าง เสา คาน พื้น และแบบแปลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น รวมทั้งแบบขยายการติดตั้งคานเหล็กและแบบขยายเหล็กเสริมพื้น พบว่ามีการเทพื้นให้เต็มในตำแหน่งที่โล่งของชั้น 2 ทั้งหมด โดยติดตั้งคานเหล็ก C150 เข้ากับคานปูน และติดตั้งคานเหล็ก WF 300x150 เสริมความแข็งแรงให้คานเดิมในบางตำแหน่ง ทำพื้นใหม่โดยวางตงเหล็ก 2C-125x50x20x3.2 ทุกระยะ 0.40 เมตร เชื่อมตะแกรงเหล็ก Wiremesh $\phi 4\text{mm}@0.15\#$ ติดเหล็ก C แล้วเทคอนกรีตหนา 0.05 เมตร

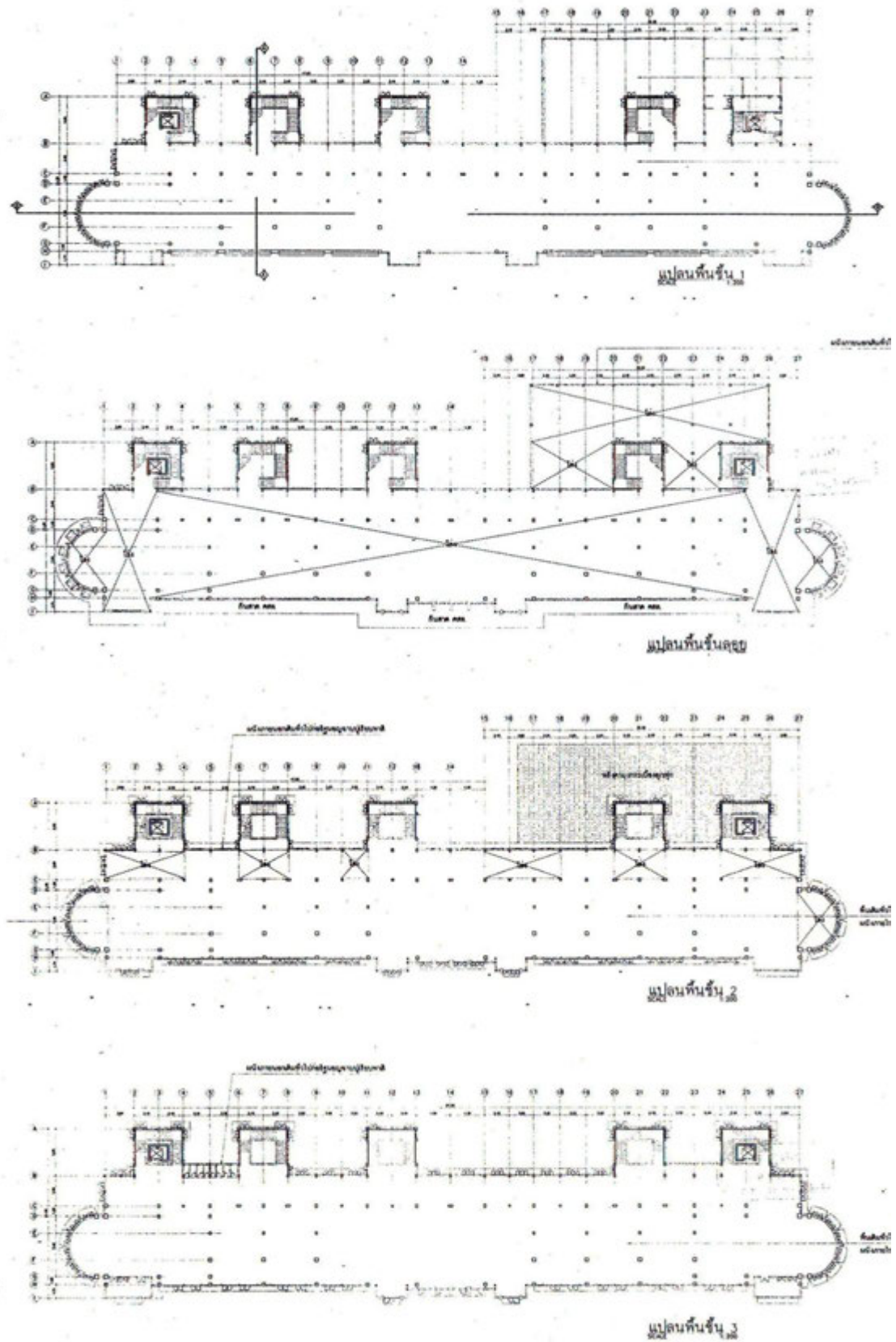

รูปที่ 4-50 เทพื้นให้เต็ม

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-51 แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร
ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

รูปที่ 4-52 แปลนพื้น, แบบอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคาร
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ซ่อมแซมผนังและพื้น

บริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ว่า สภาพผนังและพื้นภายในก่อนปรับปรุงอาคารมีลักษณะที่ทรุดโทรมมาก ผิวปูนร่อน ดังนั้นการปรับปรุงอาคารจึงพิจารณาซ่อมแซมผนังและพื้นให้กลับไปมีสภาพที่สมบูรณ์ โดยการสกัดปูนที่เสื่อมสภาพออกแล้วฉาบปูนใหม่ สกัดผิวพื้นออกแล้วตกแต่งพื้นใหม่³² ทั้งนี้ ผลจากการสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่าผนังภายในได้รับการซ่อมแซมทั้งหมดด้วยการฉาบปูนเรียบทาสี ไม่เหลือร่องรอยของกาลเวลาให้เห็น ส่วนพื้นมีการเลือกใช้วัสดุที่แตกต่างกันไปแต่ละพื้นที่ ซึ่งหากอยู่ภายในห้องจัดแสดงจะขึ้นอยู่กับแนวคิดของเนื้อเรื่องที่จัดแสดง

เมื่อศึกษาสัญลักษณ์ประกอบแบบพื้นในการปรับปรุงอาคารพบว่า มีพื้นคอนกรีตพิมพ์ลาย (stamp concreat) ผิวดิน พื้นไม้จริง 1"x6" พื้นไม้จริง 1"x8" พื้นไม้ปาเก้ พื้นปูกระเบื้องโบราณ (ลายลูกศร) 20x20 ซม. พื้นปูกระเบื้องโบราณ (ลายบัวพื้นน้ำตาล) 20x20 ซม. พื้นปูกระเบื้องโบราณ (ลายบัวพื้นดำ) 20x20 ซม. พื้นคอนกรีตหยาบผิวถนน พื้นคอนกรีตทาสีดำ พื้นคอนกรีตทาสีดำ ปูมุ้งจาลองพื้นน้ำ พื้นเรซิน จาลองพื้นน้ำ พื้นคอนกรีตปูกระเบื้องยาง และพื้นคอนกรีตปูพรมกระเบื้อง

วิธีการนี้เป็นการคืนความสมบูรณ์และพัฒนาให้อาคารสามารถใช้งานต่อไปได้ ควบคู่กับแนวคิด "ไทยโมเดิร์น" ที่เป็นแนวคิดการออกแบบของบริษัท ไรท์แมน จำกัด ที่ต้องการแสดงออกถึงความเป็นไทยที่เป็นสากล โดยแสดงออกผ่านการเลือกใช้วัสดุที่เป็นวัสดุใหม่และร่วมสมัยกับเวลาปรับปรุงอาคาร แต่ทว่า บางส่วนก็แสดงออกด้วยลวดลายโบราณเพื่อให้สอดคล้องกับอาคารที่ผ่านกาลเวลามานาน

รูปที่ 4-53 ผนังภายในที่เสื่อมสภาพ

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

³² สัมภาษณ์ สุภาพรพรณ ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

รูปที่ 4-54 ซ่อมแซมผนัง
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-55 ซ่อมแซมและตกแต่งพื้นใหม่
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-56 ผนังและพื้นหลังปรับปรุงอาคาร
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

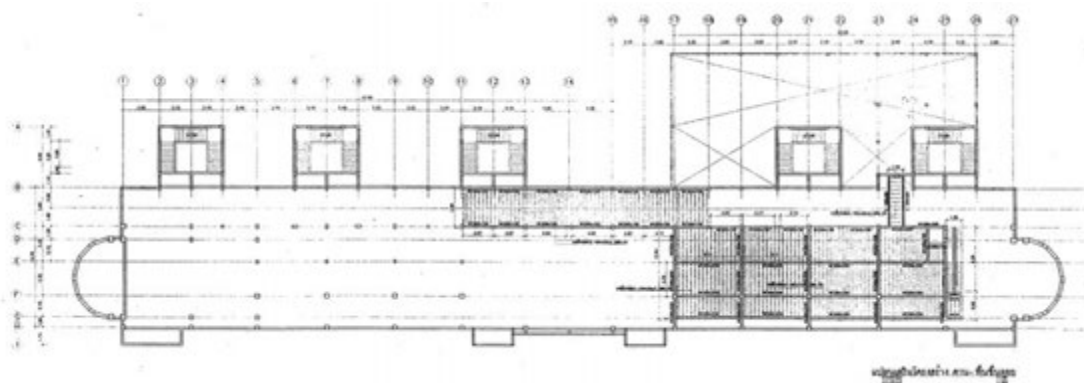

ต่อเติมชั้นลอยเพื่อใช้เป็นห้องสมุด

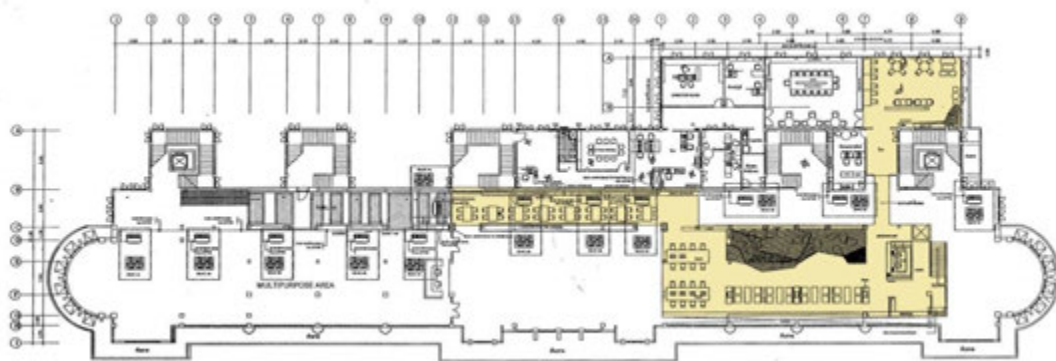
อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งให้บริการห้องสมุดโดยต่อเติมพื้นที่ชั้น 1 ที่มีความสูงของชั้นหนึ่งถึงชั้นสองจากพื้นถึงพื้นสูง 6.00 เมตร ให้เป็นชั้นลอยและมีพื้นที่เชื่อมต่อไปยังห้องสมุดที่อยู่อาคารด้านหลังที่เก็บไว้หลังจากพิจารณาข้อส่วนต่อเติมออก ทั้งนี้ เมื่อศึกษาแบบปรับปรุงอาคารประกอบกับภาพถ่ายระหว่างปรับปรุงอาคาร

พบว่า การต่อเติมชั้นลอยใช้เหล็ก WF 300x150 เป็นคาน ยึดกับเสาของอาคารเดิมด้วยน๊อต และใช้เหล็กกล่อง 100x50x2.3 ทำตงวางทุกระยะ 0.40 เมตร ปูพื้นด้วยไม้อัดหนา 20 มม. และปูทับด้วยไม้ลามิเนต 9 มม.

ลักษณะห้องสมุดของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เป็นห้องสมุดขนาดเล็ก มีจำนวนหนังสือไม่มาก และบริการอินเทอร์เน็ต ด้วยเหตุนี้ น้ำหนักที่จะกระทำกับโครงสร้างจึงไม่สูงเท่ากับห้องสมุดทั่วไป ส่วนการออกแบบต่อเติมชั้นลอยแสดงออกอย่างกลมกลืน องค์ประกอบมีความเรียบง่าย แต่ดูแตกต่างจากกายภาพเดิมอย่างชัดเจนด้วยสีและวัสดุใหม่ จึงส่งผลให้การรับรู้สามารถแยกแยะระหว่างส่วนเดิมกับส่วนต่อเติมได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นหนึ่งแนวทางในการป้องกันความสับสนของกายภาพเดิมกับองค์ประกอบใหม่ในอนาคตได้

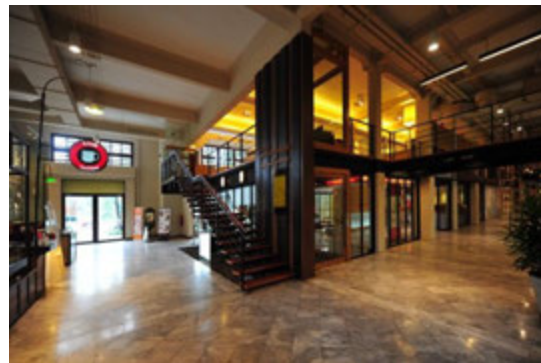
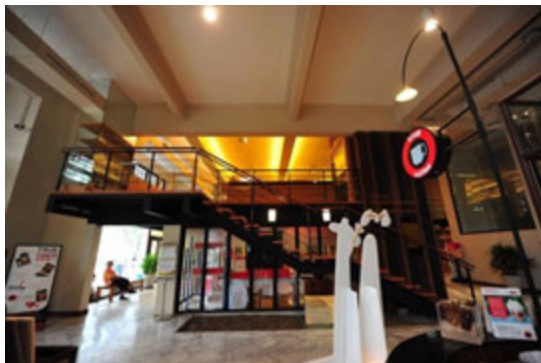
รูปที่ 4-57 แพลนเสริมโครงสร้าง คาน พื้น ชั้นลอย, ห้องสมุด
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-58 แพลนพื้นแสดงตำแหน่งห้องสมุด
ที่มา: ดัดแปลงจากแบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-59 ห้องสมุดอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-60 ห้องสมุดอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์
ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ต่อเติมพื้นที่ภายในตามเนื้อหาที่จัดแสดง

เมื่อสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่า การจัดแสดงเน้นการนำเสนอด้วยสื่อมัลติมีเดียที่มีการโต้ตอบกับผู้ชมจึงทำให้น้ำหนักของวัตถุจัดแสดงไม่มากเท่ากับพิพิธภัณฑ์ทั่วไป อีกทั้ง เมื่อสัมภาษณ์คุณสุรัตน์ กล่าวถึง เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ บ.1 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่รับผิดชอบเรื่องการจอร์อบ ดูแลคณะผู้เข้าชมของอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่า การเข้าชมนิทรรศการแบ่งเป็น 2 เส้นทาง แต่ละรอบจะแตกต่างกัน 20 นาที จำกัดจำนวนผู้ชม เส้นทางที่ 1* และ 2** ครั้งละ 16 คน แต่หากผู้ชมเป็นเด็กระดับอนุบาล เส้นทางที่ 1 จะอนุโลมให้เข้าชมได้ครั้งละ 20 คน เส้นทางที่ 2 จะอนุโลมให้เข้าชมได้ครั้งละ 18 คน ซึ่งสาเหตุที่ต้องควบคุมจำนวนผู้เข้าชม เพราะต้องการควบคุมน้ำหนักที่จะเกิดขึ้นและเพื่อความปลอดภัย เนื่องจากในเส้นทางที่ 1 จะมีลิฟต์ยกจากชั้น 2 ขึ้นไปชั้น 3 ที่ห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์ และในเส้นทางที่ 2 จะมีการนั่งเรือจำลองและรถรางเคลื่อนที่ไปตามรางที่ห้องเรือรุ่งวิถีไทย³³ ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อมูลดังกล่าวพบว่า วิธีการนี้ช่วยควบคุมน้ำหนักที่จะเกิดขึ้นบนอาคารได้ ดังนั้น น้ำหนักที่จะเกิดขึ้นในการปรับปรุงอาคารจึงมาจากโครงสร้างของห้องจัดแสดง

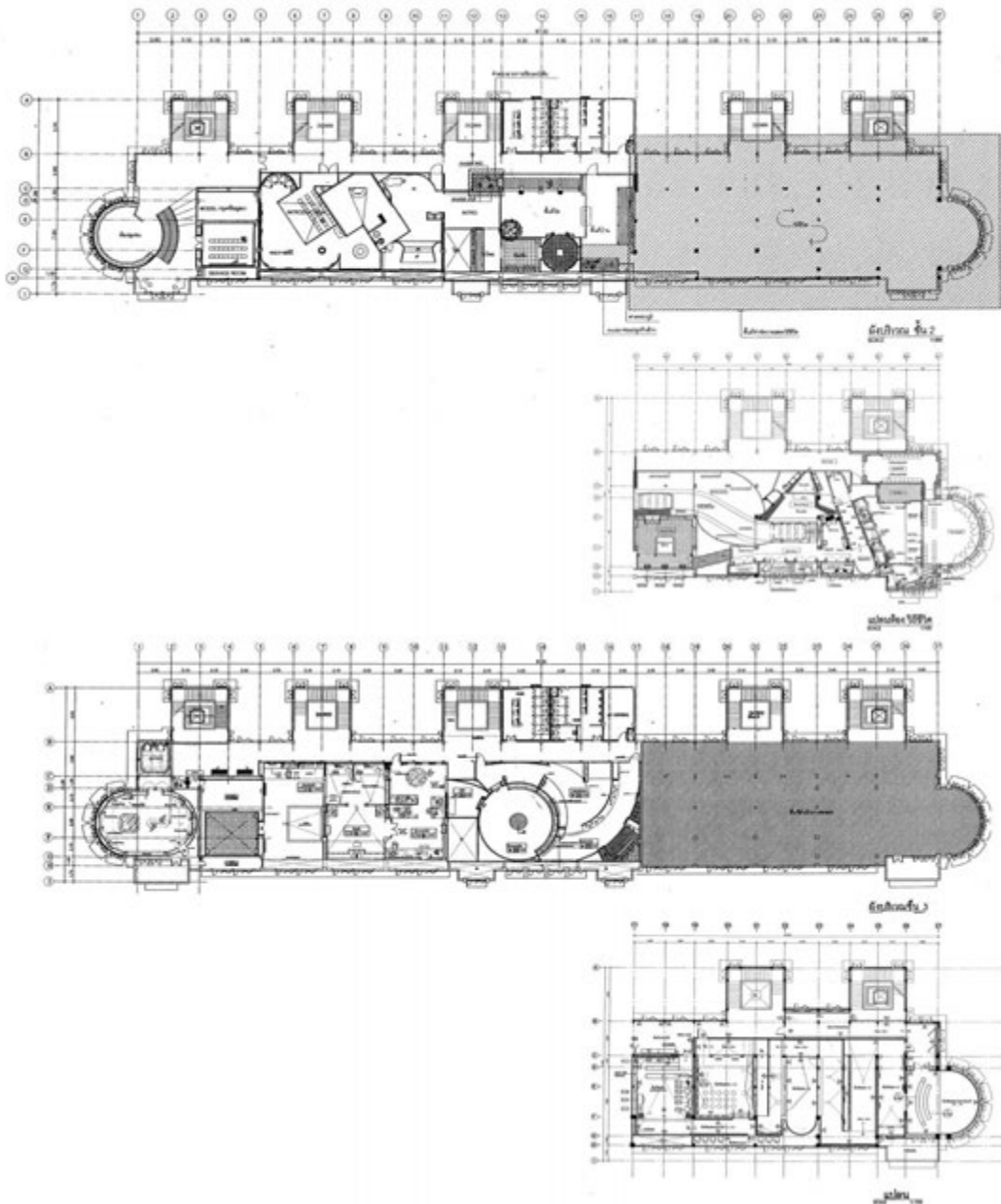
เมื่อศึกษาแบบปรับปรุงอาคารประกอบด้วยภาพถ่ายระหว่างปรับปรุงอาคารพบว่า วัสดุที่ใช้ทำโครงสร้างห้องจัดแสดงเป็นวัสดุประเภทที่มีน้ำหนักเบา (drywall) ได้แก่ ผนังโครงไม้เนื้อแข็ง ทากันปลวก ขนาด 1½"x3"@0.40 ม. กรูไม้อัดยางหนา 6 มม. ผนังโครงสังกะสี กรูยิปซัม

* เส้นทางที่ 1 ได้แก่ อุโมงค์เวลา ห้องดื่มดำย่านชุมชน ห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์ ห้องเกียรติยศแผ่นดินสยาม ห้องเรือนามมหรสพศิลป์ ห้องเยี่ยมมรดกถิ่นกรุง รัตนโกสินทร์สกายวิว ห้องลือระบิลพระราชพิธี ห้องสง่าศรีสถาปัตยกรรม

** เส้นทางที่ 2 ได้แก่ ห้องเรือรุ่งวิถีไทย ห้องดวงใจปวงประชา

³³ สัมภาษณ์ สุรัตน์ กล่าวถึง, เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ บ.1 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 9 พฤศจิกายน 2555.

บอร์ดิหน้า 12 มม. ผนังกระจกใสเทมเปอร์หน้า 10 มม. สูง 0.90 ม. โครงสร้างสแตนเลสด้านหน้า 1.2 มม. ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยหลีกเลี่ยงการเพิ่มน้ำหนักให้กับโครงสร้างเดิม ส่วนการออกแบบต่อเติม แสดงออกด้วยลักษณะพื้นที่ใหม่ ใช้รูปทรงและวัสดุใหม่ที่แตกต่างกันไปตามเนื้อหาเพื่อสร้างความ น่าสนใจ ทั้งนี้ หากพิจารณาตามหลักการสื่อความหมายในการอนุรักษ์ การปรับปรุงอาคารครั้งนี้ เลือกสื่อความหมายถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ของพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ที่เป็นประวัติศาสตร์หนึ่ง ของกลุ่มอาคารราชดำเนินมากกว่าการสื่อความหมายถึงจิตวิญญาณของพื้นที่ภายในอาคาร จึง ทำให้ผู้ชมให้ความสนใจกับเนื้อหามากกว่าลักษณะพื้นที่เดิมของอาคาร

รูปที่ 4-61 แปลนพื้นที่ชั้น 2 และ 3 แสดงการจัดพื้นที่ภายใน
ที่มา: แบบเหมือนสร้างจริง (as-built drawing), บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-62 ต่อเติมห้องนิทรรศการ
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-63 ตัวอย่างห้องนิทรรศการ

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-64 ตัวอย่างห้องนิทรรศการ

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ติดตั้งฝ้าเพดาน

เมื่อสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ประกอบกับศึกษาแบบปรับปรุงอาคารพบว่า ฝ้าเพดานในการปรับปรุงอาคารมี 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ไม่ติดตั้งฝ้าเพดาน (2) กรุฝ้ายิปซัมบอร์ดหนา 9 มม. โครงโครงเหล็กชุบสังกะสี และ (3) กรุฝ้าชนิดพิเศษ ตามกำหนดในแบบ ซึ่งชั้น 1 พื้นที่โดยรวมไม่มีการติดตั้งฝ้าเพดาน แสดงให้เห็นโครงสร้างอาคารและงานระบบอาคารอย่างชัดเจน แต่ก็มีมีการติดตั้งฝ้าเพดานที่โถงกลางบางส่วนและโถงปลายอาคารทั้งสอง ส่วนชั้น 2 และ ชั้น 3 ในห้องนิทรรศการมีทั้งไม่ติดตั้งฝ้าเพดานและติดตั้งฝ้าเพดานตามแนวคิดของเนื้อหาที่จัดแสดง เมื่อพิจารณาการติดตั้งฝ้าเพดานพบว่า การปรับปรุงอาคารมีการแสดงออกอย่างผสมผสานระหว่างการแสดงให้เห็นโครงสร้างที่เป็นกายภาพเดิมของอาคารอย่างชัดเจนและการปิดซ่อนโครงสร้าง ซึ่งเป็นวิธีการปรับปรุงลักษณะพื้นที่ภายในโดยพิจารณากายภาพเดิมควบคู่กับการปรับปรุงอาคารตามแนวคิด ทั้งนี้ ในส่วนที่ไม่มีการติดตั้งฝ้าเพดานจะควบคุมความกลมกลืนระหว่างงานระบบกับกายภาพอาคารด้วยสี

รูปที่ 4-65 ติดตั้งฝ้าเพดาน
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-66 ไม่ติดตั้งฝ้าเพดาน
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

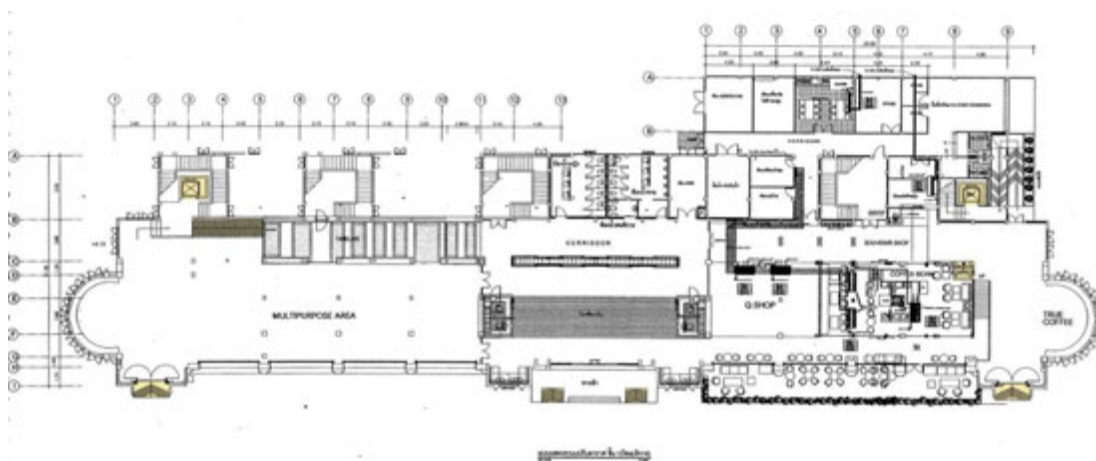
เพิ่มระบบลิฟต์และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

มาตรฐานอาคารปัจจุบันส่งผลให้การปรับปรุงอาคารเก่าจะต้องพัฒนาศักยภาพอาคารให้รองรับมาตรฐานใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากก่อสร้างอาคารแล้วให้ได้ ซึ่งมาตรฐานใหม่ที่ใช้สำหรับการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ที่ส่งผลต่อการปรับปรุงกายภาพเดิมคือกฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548 ที่กำหนดให้อาคารจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับ

การใช้งานของคนทุกเพศทุกวัย รวมทั้งผู้พิการ และคนชรา ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงอาคารจึงเพิ่มระบบลิฟต์เพื่อช่วยในการขนส่งทางตั้งให้สะดวกสบายมากขึ้น และปรับปรุงพื้นที่เป็นทางลาดที่สามารถขึ้นรถผู้พิการได้อย่างสะดวก รวมทั้งติดตั้งราวจับที่ราวบันไดเพื่อช่วยในการใช้งานให้สะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

ลิฟต์ในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีทั้งหมด 3 ตำแหน่ง ได้แก่ โถงบันไดที่ติดกับลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ โถงบันไดที่ติดกับอาคารราชดำเนิน อาคาร 2 และห้องสมุด ซึ่งบริษัท ไรท์แมน จำกัด ให้สัมภาษณ์ว่า อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 ก่อนปรับปรุงอาคารมีห้องลิฟต์ที่ทำไว้จากผู้เช่าเดิมอยู่แล้ว³⁴ การปรับปรุงอาคารจึงพิจารณาปรับปรุงห้องลิฟต์นั้นไว้ใช้ในโครงการ และเมื่อศึกษาภาพถ่ายระหว่างการปรับปรุงอาคารพบว่า มีการสร้างห้องลิฟต์ขึ้นใหม่โดยต่อเติมตรงกลางโถงบันได ผนังด้านหน้าก่ออิฐฉาบปูน ใช้เหล็กทำโครงสร้าง ต่อเติมขึ้นไปถึงชั้นดาดฟ้า ส่วนลิฟต์ที่อยู่บริเวณห้องสมุดเป็นลิฟต์ขนาดเล็ก ผนังห้องลิฟต์เป็นกระจกใสมองเห็นได้รอบด้าน จึงทำให้กลมกลืนกับพื้นที่ข้างเคียง

สำหรับทางลาดในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เริ่มมีตั้งแต่ทางเข้าอาคาร และบริเวณที่มีระดับพื้นต่างกัน การทำทางลาดที่ชั้น 1 ใช้วิธีก่ออิฐทำขอบ ปรับระดับพื้น ปูเหล็ก ตะแกรง เทปูนทับ และแต่งผิวปูน ส่วนทางลาดที่อยู่ชั้น 2 ใช้วิธีเสริมโครงสร้างเหล็กตามระดับความชันที่ออกแบบ ปูทับด้วยพื้นไม้ และแต่งผิว ทั้งนี้ การปรับปรุงอาคารออกแบบทางลาดให้เป็นส่วนหนึ่งของทางสัญจร มีความกลมกลืน

รูปที่ 4-67 ตำแหน่งลิฟต์และทางลาดในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ที่มา: ดัดแปลงจากแบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

³⁴ สัมภาษณ์ สุภาพรชน ชื่นพิมล, ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, 18 พฤษภาคม 2555.

รูปที่ 4-68 ปรับปรุงห้องลิฟต์เดิมใช้
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-69 ต่อเติมห้องลิฟต์ใหม่
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-70 ติดตั้งลิฟต์บริเวณห้องสมุด
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-71 ทำทางลาดทางเข้าอาคาร
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-72 ทำทางลาดที่ชั้น 1
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-73 ทำทางลาดที่ชั้น 2
ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

ใส่งานระบบเพื่อรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่

งานระบบที่เพิ่มขึ้นมาหลังจากปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ได้แก่ ระบบลิฟต์ในห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์ ระบบเรือจำลองและรถรางในห้องเรือรุ่งวิถีไทย ระบบมัลติมีเดียในห้องนิทรรศการ ระบบปรับอากาศ และระบบไฟฟ้าสำรอง ซึ่งระบบเหล่านี้เกิดจากความต้องการของประโยชน์ใช้สอยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความน่าสนใจ ความสะดวกสบาย และความปลอดภัยในการใช้งาน

เมื่อศึกษาภาพถ่ายระหว่างการปรับปรุงอาคารประกอบกับการสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่า การออกแบบงานระบบภายในอาคารแสดงออกอย่างชัดเจน มองเห็นตำแหน่งติดตั้งอุปกรณ์ ใช้ท่อและรางในการเดินสายไฟและงานระบบเพื่อความเรียบร้อย และใช้สีในการควบคุมความกลมกลืนระหว่างงานระบบและกายภาพอาคาร ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาวิธีการแสดงออกของงานระบบภายในอาคารพบว่า การปรับปรุงอาคารต้องการช่างงานระบบที่มีความสามารถและทำงานเรียบร้อยเพื่อให้ภาพรวมของงานดูสมบูรณ์

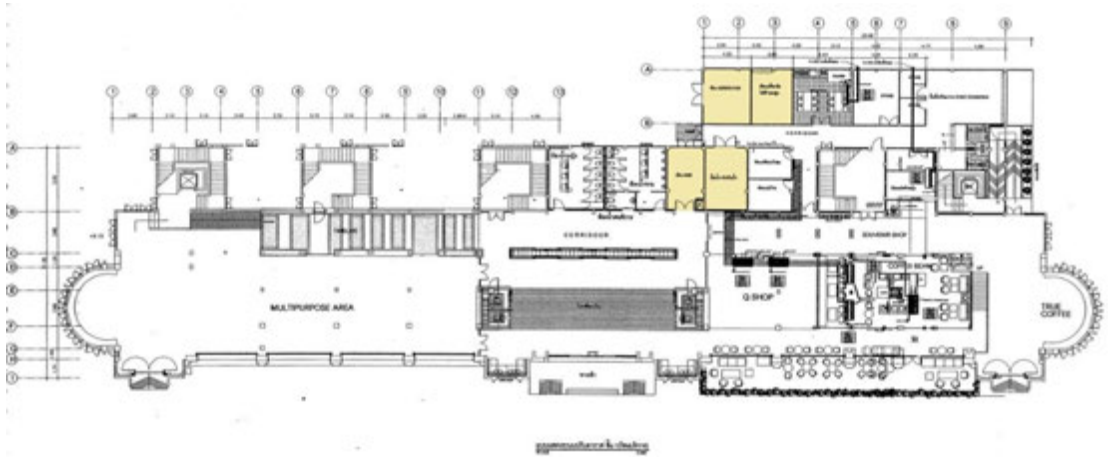
รูปที่ 4-74 ระบบลิฟต์ในห้องรัตนโกสินทร์เรืองโรจน์

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-75 ระบบเรือจำลองและรถรางในห้องเรือรุ่งวิถีไทย

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-76 ตำแหน่งห้องงานระบบอาคาร

ที่มา: ดัดแปลงจากแบบปรับปรุงอาคาร, บริษัท ไรท์แมน จำกัด

รูปที่ 4-77 การติดตั้งงานระบบ

ที่มา: บริษัท ไรท์แมน จำกัด

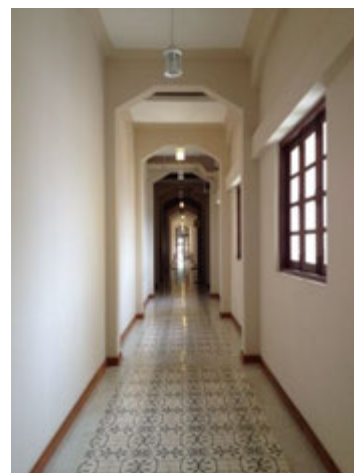
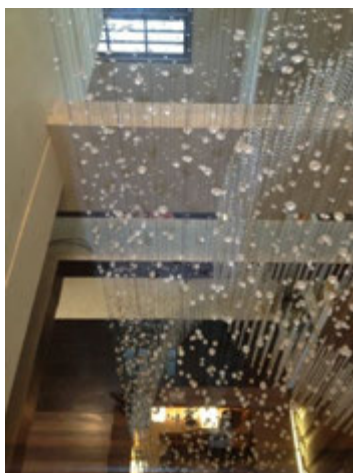
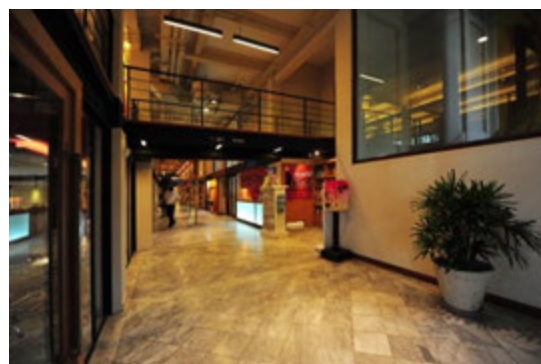

รูปที่ 4-78 ความกลมกลืนระหว่างงานระบบและกายภาพอาคาร

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

ทาสีภายในอาคารใหม่

แนวคิดที่ต้องการคืนสภาพที่สมบูรณ์ให้กับอาคารจึงทำให้การปรับปรุงอาคารพิจารณาทาสีอาคารใหม่ภายหลังซ่อมแซมอาคารเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้ เมื่อสำรวจอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์พบว่าการทาสีอาคารใหม่ทั้งหมด ซึ่งในแบบปรับปรุงอาคารระบุว่าผนังโครงสร้างเดิม ให้ทำความสะอาดและทาสีเดิม ส่วนผนังที่ต่อเติมขึ้นมาใหม่ให้ทาสีครีมอาคารเดิม สีขาว หรือสีดำ ตามตำแหน่งที่กำหนด สำหรับฝ้าเพดานให้ทาสีขาว หรือสีดำ ตามตำแหน่งที่กำหนดเช่นกัน และเมื่อพิจารณาการทาสีภายในอาคารใหม่พบว่า สีที่ทามีการอ้างอิงกับสีเดิมของอาคาร และสร้างความกลมกลืนและความต่อเนื่องระหว่างภายนอกอาคารและภายในอาคาร

รูปที่ 4-79 สีภายในอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ที่มา: ผู้วิจัย, พ.ศ.2555

วิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ดังรายละเอียดข้างต้นแสดงให้เห็นถึงวิธีการที่เกิดขึ้นในการปรับปรุงอาคาร ทั้งวิธีการซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมสภาพ วิธีการรักษาและป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวอาคาร รวมทั้งวิธีการพัฒนาอาคารให้สามารถรองรับความต้องการของมาตรฐานอาคารในปัจจุบัน ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานในการปรับปรุงอาคารที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ต่อไป

4.5 การสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์

ผลการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่า การสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารครั้งนี้มีแนวทางการสื่อความหมาย 2 แนวทาง คือ การสื่อความหมายด้วยความกลมกลืนและการสื่อความหมายด้วยความแตกต่าง ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดในการปรับปรุงอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ต้องการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกเอาไว้ และบริษัท ไรท์แมน จำกัด ที่ต้องการแสดงให้เห็นถึงความทันสมัย ความเป็นสากล

การสื่อความหมายด้วยความกลมกลืน เป็นแนวทางที่ใช้ในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมภายนอกในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น กล้องครอบที่ระบายน้ำฝนจากหลังคาที่แนวเสาด้านหน้าอาคาร ส่วนต่อเติมชั้นดาดฟ้า รวมทั้ง ส่วนอาคารที่ต่อเติมด้านหลัง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาวิธีการออกแบบในส่วนดังกล่าวจะพบว่า การปรับปรุงอาคารเลือกใช้วัสดุใหม่แต่มีการอ้างอิงจากกายภาพเดิมของอาคาร และสร้างความกลมกลืนด้วยรูปทรงผิวสัมผัส และสี อีกทั้ง คำนึงถึงความสมมาตรที่เป็นหนึ่งในเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร

การสื่อความหมายด้วยความแตกต่าง เป็นแนวทางที่ใช้ในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมภายใน เช่น โถงต้อนรับ ห้องสมุด ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาวิธีการออกแบบในส่วนดังกล่าวจะพบว่า องค์ประกอบใหม่ที่เพิ่มเข้าไปมีความเรียบง่าย เลือกใช้วัสดุใหม่ที่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาปรับปรุงอาคาร และเลือกใช้สีโทนเรียบ ซึ่งการสื่อความหมายลักษณะนี้ทำให้แยกกายภาพเดิมกับองค์ประกอบใหม่ได้อย่างชัดเจน ในขณะเดียวกัน การออกแบบก็แสดงออกถึงความกลมกลืนด้วยลักษณะขององค์ประกอบ รูปทรง และสี

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารทั้งภายนอกและภายในอาคารพบว่า การปรับปรุงภายนอกอาคารมีวิธีการสื่อความหมายที่ช่วยในการรักษาความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินให้คงอยู่ด้วยการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกเอาไว้ จึงทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้และจดจำได้ถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนิน ส่วนการปรับปรุงภายในอาคาร โดยเฉพาะส่วนจัดนิทรรศการถาวรที่มีพื้นที่มากที่สุดในอาคารพบว่าวิธีการสื่อความหมายที่เชื่อมโยงกับลักษณะสถาปัตยกรรมภายในของกายภาพเดิมได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดที่ปรับเปลี่ยนตามเนื้อหาที่จัดแสดง จึงทำให้ผู้ชมไม่สามารถรับรู้ลักษณะสถาปัตยกรรมภายในที่เป็นกายภาพเดิมได้ อีกทั้ง ความสนใจของผู้ชมถูกกำหนดให้สนใจองค์ประกอบใหม่มากกว่ากายภาพเดิม

วิธีการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่มีความเรียบง่ายขององค์ประกอบเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างอดีตและปัจจุบัน อีกทั้ง มีระดับการรักษาความแตกต่างกันไปตามการรับรู้เจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร และประเภทวัสดุ

4.6 คุณค่าและความแท้ที่ยังคงอยู่หลังการปรับปรุงอาคาร

การพิจารณาคุณค่าและความแท้ที่ยังคงอยู่หลังการปรับปรุงอาคารเป็นการพิจารณาผลการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ควบคู่กับคุณค่าและความแท้ที่ได้จากการพิจารณาความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เพื่อศึกษาว่าการปรับปรุงอาคารครั้งนี้มีการรักษาคุณค่าและความแท้ที่เป็นสิ่งแสดงความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินอย่างไร ซึ่งผลการพิจารณาพบว่า

คุณค่าด้านจิตใจ

คุณค่าด้านจิตใจของกลุ่มอาคารราชดำเนินยังคงอยู่เพราะยังสามารถรับรู้เอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากบริบทและถนนสายอื่นในประเทศไทยได้ อีกทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรมภายหลังการปรับปรุงอาคารยังแสดงให้เห็นรูปแบบสถาปัตยกรรมตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคารที่แม้จะมีการต่อเติมอาคารแต่ก็แสดงออกอย่างกลมกลืนและไม่เด่นชัดกว่าอาคารเดิมจึงทำให้อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์สามารถแสดงความต่อเนื่องของกาลเวลาจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน

คุณค่าด้านวัฒนธรรม

การรักษาความสำคัญทางสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนินให้คงอยู่ด้วยการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคารทำให้อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์วังการสถาปัตยกรรมและประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นบนถนนราชดำเนินกลาง อีกทั้ง ยังสามารถใช้เป็นหลักฐานเพื่อศึกษาข้อมูลด้านสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคแรกๆของประเทศไทยได้ต่อไป ด้วยเหตุนี้ คุณค่าด้านวัฒนธรรมของอาคารราชดำเนินจึงยังคงอยู่

คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย

การปรับปรุงอาคารทำให้อาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เกิดการใช้งานอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบันและดำเนินต่อไปสู่นอนาคต ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในอาคารทั้งจากนิทรรศการถาวร นิทรรศการหมุนเวียน ห้องสมุด และร้านอาหาร ส่งเสริมให้อาคารมีการใช้งานที่หลากหลาย จึงส่งผลต่อการใช้งานในระยะยาวของโครงการ อีกทั้ง อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ทางสังคมจึงมีคุณค่าต่อนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนคนไทย ด้วยเหตุนี้ อาคารจึงมีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยต่อไป

ความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง

การปรับปรุงอาคารทำให้อาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตั้งอยู่ที่ดั้งเดิมจึงเป็นการรักษาความแท้ด้านทำเลและที่ตั้งให้คงอยู่โดยอัตโนมัติ แต่ทว่า การรักษาความแท้ด้านทำเลและที่ตั้งของกลุ่มอาคารราชดำเนินจะต้องคำนึงถึงความสง่างามของถนนราชดำเนินกลาง เป็นสิ่งสำคัญ และเมื่อพิจารณาการปรับปรุงอาคารพบว่าอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์คำนึงถึงเอกภาพของกลุ่มอาคาร ความสมบูรณ์ของอาคาร และความเรียบร้อยของการปรับปรุงอาคารที่ส่งผลให้ความสง่างามของถนนราชดำเนินกลางที่เป็นความแท้ด้านทำเลและที่ตั้งยังคงอยู่

ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ

การรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบในการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์เกิดจากการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร ด้วยรูปทรง องค์ประกอบ ความเรียบง่าย ความสมมาตร ผิวสัมผัสและสี ซึ่งแม้จะมีการต่อเติมอาคารแต่การแสดงออกอย่างกลมกลืนและอ้างอิงกับรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมทำให้ความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบยังคงอยู่

ความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอย

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของประโยชน์ใช้สอยของอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์พบว่าความยืดหยุ่นในการเปลี่ยนแปลงเป็นความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอยของอาคาร เพราะวัตถุประสงค์ดั้งเดิมของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่ต้องการให้เป็นศูนย์กลางการค้าจึงส่งผลให้การออกแบบอาคารจะต้องยืดหยุ่นต่อการรองรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่มีความหลากหลายทั้งขนาดและประเภทการใช้สอย ดังนั้น การเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยจากอาคารพาณิชย์เป็นศูนย์การเรียนรู้จึงยังคงรักษาความแท้ด้านประโยชน์และการใช้สอยให้คงอยู่ต่อไป

ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรม

การเล็งเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของสถาปัตยกรรมควบคู่กับความสำคัญของถนนราชดำเนินกลางทำให้เกิดแนวคิดการปรับปรุงอาคารที่ต้องการรักษารูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอกตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบเอาไว้ ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงอาคารจึงมีการรักษาความแท้ด้านทำเลและที่ตั้ง รวมทั้งความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบให้คงอยู่ ซึ่งผลจากการรักษาความแท้ทั้งสองด้านจึงส่งผลให้ความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่เป็นเอกภาพของกลุ่มอาคารยังคงอยู่

ผลการศึกษาแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ตามรายละเอียดข้างต้นพบว่ามีการรักษาความสำคัญของอาคารให้คงอยู่ แต่ทว่า แม้แนวทางการปรับปรุงอาคารครั้งนี้จะเหมาะสมต่อคุณค่าและความแท้ด้วยการรักษาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมในการปรับปรุงภายนอกอาคาร แต่การปรับปรุงพื้นที่ภายในควรคำนึงถึงลักษณะกายภาพเดิมของอาคารและศักยภาพของอาคารที่ผ่านกาลเวลามาอย่างยาวนานด้วย เพื่อสร้างการเชื่อมต่อระหว่างกายภาพเดิมกับองค์ประกอบที่เพิ่มเข้าไปใหม่ เพื่อช่วยให้ผู้ชมเข้าใจลักษณะสถาปัตยกรรมภายในและสร้างความน่าสนใจให้กับโครงการเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่นจึงควรให้ความสนใจกับลักษณะพื้นที่ภายในให้มากขึ้น เพื่อให้การปรับปรุงอาคารสามารถถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมสู่ผู้ชมได้ตามหลักการสื่อความหมายในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

บทที่ 5

แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน

เนื้อหาบทนี้เป็นผลการวิเคราะห์การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาตามกรอบทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพื่อนำเสนอเป็นหนึ่งแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่น ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร แนวทางการรักษาความสำคัญ และแนวทางการสื่อความหมาย ทั้งนี้ แนวทางที่นำเสนอเป็นหนึ่งทางเลือกที่ผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เพราะแนวคิดในการปรับปรุงอาคารครั้งนี้มีแนวทางที่ส่งผลต่อวิธีการปรับปรุงอาคารให้รักษาเอกภาพที่เป็นความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญของกลุ่มอาคารให้คงอยู่

5.1 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนินอาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ พบว่าความสำคัญของถนนราชดำเนินกลาง ประกอบกับความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มอาคารราชดำเนิน ทำให้เกิดแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่บริเวณต่อเนื่อง ที่นำไปสู่การดูแลกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของถนนสายนี้ ด้วยเหตุนี้ แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน จึงควรปรับปรุงอาคารภายใต้ขั้นตอนการปรับปรุงอาคารตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อให้การปรับปรุงอาคารเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อความสำคัญ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1.1 ทำความเข้าใจพื้นที่

ก่อนการปรับปรุงอาคารควรค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และด้านสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินเพื่อทำความเข้าใจบริบทที่สำคัญของโครงการ และศึกษารายละเอียดรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารที่จะทำการปรับปรุงอาคารให้เข้าใจถึงเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคารเสียก่อน เพื่อให้การปรับปรุงอาคารมีข้อมูลอ้างอิงที่ถูกต้องและชัดเจนสำหรับใช้ในการสื่อความหมาย

แหล่งข้อมูลสำหรับขั้นตอนนี้สามารถค้นคว้าได้จากเอกสาร ภาพถ่าย และการสำรวจอาคาร ซึ่งแบบก่อนการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งที่ใช้ในการอ้างอิงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนินที่เป็นอาคารพาณิชย์ได้ อย่างไรก็ตาม ก่อนการปรับปรุงอาคารจำเป็นต้องสำรวจ

สถานที่จริงและบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อใช้สำหรับขั้นตอนต่อไป และเก็บรักษาไว้ในอนาคต สำหรับทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของอาคาร

ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่า หลักฐานที่แสดงรูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินที่เป็นการสำรวจเมื่อครั้งจัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง มีความคลาดเคลื่อนกับสถานที่จริงจึงทำให้ผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารต้องสำรวจอาคารและบันทึกใหม่อีกครั้ง อีกทั้ง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็ไม่มีแบบอาคารดั้งเดิมเหลืออยู่ ดังนั้น การสำรวจอาคารและบันทึกเก็บไว้เป็นหลักฐานจึงมีความสำคัญมาก และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ก็ควรเก็บรักษาหลักฐานใหม่ที่ได้จากการสำรวจนี้ไว้เพื่อใช้ในอนาคต

5.1.2 ประเมินคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่

ก่อนการปรับปรุงอาคารจะต้องประเมินคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินเสียก่อน เพื่อให้เข้าใจขอบเขตของการปรับปรุงอาคารที่สามารถรักษาคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารเอาไว้ได้ แหล่งข้อมูลสำหรับขั้นตอนนี้สามารถค้นคว้าได้จากเอกสารภาพถ่าย และการสำรวจอาคาร รวมทั้งบทวิเคราะห์จากนักวิชาการสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นมุมมองในการพิจารณาคุณค่าและความสำคัญที่หลากหลายและกว้างขวางออกไป และเมื่อผู้ออกแบบปรับปรุงอาคารเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของอาคารจะทำให้สามารถถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารได้ตามหลักการสื่อความหมายที่ดี

ทั้งนี้ ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่า คุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เกี่ยวข้องกับเอกภาพของกลุ่มอาคารที่ถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมและเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร เกี่ยวข้องกับความสำคัญด้านสถาปัตยกรรมในฐานะที่เป็นหนึ่งตัวแทนสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในยุคแรกของประเทศไทยที่ออกแบบโดยสถาปนิกที่มีชื่อเสียง อีกทั้ง เกี่ยวข้องกับความสำคัญของถนนราชดำเนินกลางที่เป็นถนนแห่งราชพิธี รัฐพิธี และเป็นถนนสายสำคัญของประเทศที่มีแนวคิดในการก่อสร้างถนนและปรับปรุงถนนให้กายภาพเหมือนกับถนนของ เซลิเซ (Champs Elysees)

5.1.3 ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

การปรับปรุงอาคารจะต้องศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องเช่นเดียวกับการออกแบบอาคารใหม่เพื่อให้เข้าใจกรอบของการปรับปรุงอาคาร ทั้งนี้ ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการ

ปรับปรุงกลุ่มอาคารราชดำเนินว่าประกอบด้วยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาคาร และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอาคารที่จะทำการปรับปรุงอาคาร

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาคาร ได้แก่ แผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง และแนวนโยบายและมาตรการอนุรักษ์และพัฒนารูปร่างรัตนโกสินทร์

- แผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง ส่งผลต่อแนวทางการเลือกประโยชน์ใช้สอยให้มีความคุ้มค่าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการพัฒนากิจกรรมที่มีความหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจฐานความรู้ การท่องเที่ยว ธุรกิจการค้า และนันทนาการ ที่จะทำให้มีการขยายเวลาการใช้ประโยชน์พื้นที่มากขึ้น โดยยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ สังคม และวัฒนธรรมของกรุงรัตนโกสินทร์¹
- แนวนโยบายและมาตรการอนุรักษ์และพัฒนารูปร่างรัตนโกสินทร์ ส่งผลต่อการสื่อความหมายในการปรับปรุงภายนอกอาคารให้กลมกลืนกับกลุ่มอาคารราชดำเนิน และไม่ส่งผลเสียต่อบริบทกรุงรัตนโกสินทร์

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอาคารที่จะทำการปรับปรุงอาคาร ได้แก่ กฎหมายข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมอาคาร พ.ศ.2544 และ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2550 มาตรฐานการป้องกันอัคคีภัย โดยวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ และกฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548

- กฎหมาย ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง ควบคุมอาคาร พ.ศ.2544 และ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2550^{**} ส่งผลต่อการเลือกประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่สามารเกิดขึ้นในการปรับปรุงอาคาร อีกทั้ง ส่งผลต่อการออกแบบและวิธีการปรับปรุงอาคารให้มีความปลอดภัย
- มาตรฐานการป้องกันอัคคีภัย โดยวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ส่งผลต่อการวางระบบและวางแผนป้องกันเพลิงไหม้และ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **โครงการจัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่บริเวณต่อเนื่อง** [ออนไลน์], 10 มกราคม 2556 แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/special/Work/suvarabhumi/e_document-SDO/e_doc%20-%20document/MP_Ratchadamnoen%20Road%20and%20Surrounding%20Area/executive%20-%20RRSA%20-%20Thai.pdf

^{**} พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2550 เป็นพระราชบัญญัติควบคุมอาคารที่เพิ่มเติมรายละเอียดจากพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522

เตรียมทางหนีไฟในอาคารให้สามารถรองรับสถานการณ์ได้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน และต้องเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือที่สามารถมองเห็นและหยิบใช้ได้ อย่างสะดวกเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้

- กฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ.2548 ส่งผลต่อการจัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือ และปรับพื้นที่ให้สามารถเข้าถึงได้สะดวกสบายต่อคนทุกเพศทุกวัย ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เคยมีในอาคารราชดำเนิน ดังนั้น การปรับปรุงจึงต้องทำการต่อเติมและพัฒนาให้สามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาปัจจัยดังกล่าวข้างต้นพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับการปรับปรุงกลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับปรุงอาคารทั้งด้านการอนุรักษ์และการพัฒนาไปควบคู่กัน

5.1.4 กำหนดวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์เป็นสิ่งควบคุมแนวทางการปรับปรุงอาคารว่าจะดำเนินไปอย่างไร ซึ่งการกำหนดวัตถุประสงค์มีผลต่อการเลือกประโยชน์ใช้สอย การอนุรักษ์กายภาพ และการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร ทั้งนี้ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของอาคาร ควรกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับการปรับปรุงกลุ่มอาคารราชดำเนินในองค์รวมเอาไว้เพื่อให้การปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่นมีกรอบในการปรับปรุงอาคารไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่าแนวคิดของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ต้องการรักษารูปแบบ สถาปัตยกรรมภายนอกเอาไว้เป็นหนึ่งในวัตถุประสงค์ที่จะทำให้การปรับปรุงอาคารมีการรักษาเอกภาพของกลุ่มอาคารที่เป็นความท้าทายด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญเอาไว้ได้

แหล่งข้อมูลสำหรับขั้นตอนนี้สามารถอ้างอิงได้จากแผนและนโยบายในการดูแลอาคารของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งเมื่อพิจารณาขั้นตอนนี้พบว่าเจ้าของอาคารมีบทบาทมากในการกำหนดแนวทางการดูแลอาคารของตนเอง ดังนั้น สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ควรมีบทบาทร่วมกับผู้เช่าอาคารในการปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่นด้วยเช่นกัน โดยเริ่มต้นจากทำความเข้าใจความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนินและอธิบายให้ผู้เช่าเข้าใจถึงความสำคัญนั้นที่จะนำมาสู่ความร่วมมือในการดูแลอาคารร่วมกันระหว่างเจ้าของอาคารและผู้เช่าอาคาร

5.1.5 กำหนดแนวทางในการเลือกประโยชน์ใช้สอย การอนุรักษ์กายภาพ และการสื่อ ความหมาย

การกำหนดแนวทางในการเลือกประโยชน์ใช้สอย การอนุรักษ์กายภาพ และการสื่อความหมาย เป็นขั้นตอนที่กระทำควบคู่กับความเข้าใจคุณค่าและความสำคัญ เมื่อกำหนดแนวทางหรือออกแบบปรับปรุงอาคารอย่างไร ควรตรวจสอบแผนงานกับคุณค่าและความแท้ของอาคารด้วยทุกครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่าการปรับปรุงอาคารจะไม่ส่งผลเสียต่อคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

การเลือกประโยชน์ใช้สอยสำหรับการปรับปรุงอาคารราชดำเนินสามารถอ้างอิงได้จากแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่ต่อเนื่อง ที่ได้วางแนวทางสำหรับการพัฒนากลุ่มอาคารนี้เอาไว้ ให้มีความคุ้มค่าทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้วยการพัฒนากิจกรรมที่มีความหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ ฐานความรู้ การท่องเที่ยว ธุรกิจการค้า และนันทนาการ และเมื่อพิจารณาร่วมกับวัตถุประสงค์ในการก่อสร้างกลุ่มอาคารราชดำเนินที่ต้องการให้เป็นศูนย์กลางการค้าของกรุงเทพมหานครในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็พบว่ามีความสอดคล้องกันในด้านการใช้พื้นที่เพื่อทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้ง แนวทางนี้จะทำให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่หลากหลาย ส่งเสริมให้เกิดความมีชีวิตชีวาให้กลุ่มอาคารราชดำเนินเหมือนช่วงเวลาของกลุ่มอาคารนี้เคยเป็นศูนย์กลางการค้าที่รุ่งเรือง ซึ่งผลการศึกษากการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่า การปรับปรุงอาคารครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่น่าร่องให้กับโครงการอื่นเข้ามาลงทุนในกลุ่มอาคารราชดำเนินตามแผนพัฒนา

การอนุรักษ์กายภาพสำหรับการปรับปรุงอาคารราชดำเนินควรให้ความสำคัญกับรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งภายนอกและภายในอาคารควบคู่กันไป ด้วยการทำความเข้าใจกายภาพเดิมของอาคารและพยายามเก็บรักษาหรือถ่ายถอดรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมของอาคารให้มากที่สุด เพื่อให้การปรับปรุงอาคารสร้างความต่อเนื่องจากอดีตมาสู่ปัจจุบัน เกิดการรับรู้และจดจำได้ถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมของอาคาร ซึ่งผลการศึกษากการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่า การปรับปรุงภายนอกอาคารมีกรอบกำหนดที่ชัดเจนว่าต้องรักษากายภาพเดิมให้มากที่สุด แต่การปรับปรุงภายในมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะการปรับปรุงที่ยังคงรักษาคุณค่าได้แต่ระดับความเข้มข้นของคุณค่าลดลงเพราะความแท้มีการเปลี่ยนแปลง ผู้ชมสามารถรับรู้ถึงลักษณะกายภาพเดิมของอาคารได้น้อยในพื้นที่จัดนิทรรศการถาวร ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงอาคารราชดำเนินหลังอื่น จึงควรให้ความสำคัญกับลักษณะพื้นที่ภายในให้มากขึ้น เพื่อให้กลุ่มอาคารราชดำเนินมีอาคารที่สามารถใช้

เป็นหลักฐานสำหรับการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารราชดำเนินได้อย่างชัดเจนในอนาคต

การสื่อความหมายสำหรับการปรับปรุงอาคารราชดำเนินควรสื่อความหมายโดยคำนึงถึงเอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งเอกภาพนี้สัมพันธ์ไปสู่เจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร รูปแบบสถาปัตยกรรม องค์ประกอบอาคาร วัสดุ ผิวสัมผัส และสี ทั้งนี้ ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ประกอบกับกรณีศึกษาสถาปัตยกรรมสมัยใหม่อื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การสื่อความหมายในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีความยืดหยุ่น ดังนั้น ทางเลือกสำหรับการสื่อความหมายจึงทำได้หลากหลายรูปแบบ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพยายามรักษาความสำคัญของอาคารเอาไว้ และถ่ายทอดให้ผู้ชมสามารถรับรู้ได้ถึงเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ

5.1.6 ปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนปฏิบัติตามแผนเป็นการลงมือปรับปรุงอาคารให้สำเร็จตามแบบปรับปรุงอาคารที่ได้ออกแบบไว้ ซึ่งการปฏิบัติงานควรลงมือโดยช่างที่มีความชำนาญในการก่อสร้าง เพราะกลุ่มอาคารราชดำเนิน เป็นกลุ่มอาคารที่มีความสำคัญ มีรายละเอียดของผิวสัมผัสอาคารที่เป็นลักษณะเฉพาะ ประกอบกับอาคารมีการเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมสภาพที่เกิดจากอายุการใช้งาน อีกทั้ง ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์แสดงให้เห็นว่าการปรับปรุงอาคารมีแนวทางปฏิบัติเพื่อคืนสภาพความสมบูรณ์ให้กับอาคาร ด้วยเหตุนี้ การปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน จึงต้องการช่างที่มีฝีมือ

นอกจากนี้ การปรับปรุงอาคารควรทบทวนแผนการทำงานด้วย เพื่อตรวจสอบว่าสิ่งที่กระทำลงไปส่งผลเสียต่อคุณค่าและความสำคัญของอาคารและกลุ่มอาคารราชดำเนินหรือไม่ อีกทั้ง ควรทำการบันทึกการปรับปรุงอาคารอย่างเป็นระบบเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานว่าการปรับปรุงอาคารได้กระทำอะไรบ้าง ซึ่งสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ควรมีหลักฐานนี้เก็บไว้เพื่อใช้ในอนาคตสำหรับศึกษาสภาพอาคารและทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของอาคาร

ตารางที่ 5-1 ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร

ขั้นตอนการปรับปรุงอาคาร	วิธีการปฏิบัติ	แหล่งข้อมูล
1.ทำความเข้าใจพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - คำนคว้าและรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และด้านสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนิน - ศึกษารายละเอียดรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารที่จะทำการปรับปรุงอาคารให้เข้าใจถึงเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร 	เอกสาร ภาพถ่าย สำรวจอาคาร
2.ประเมินคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่	ประเมินคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เพื่อให้เข้าใจขอบเขตของการปรับปรุงอาคารที่สามารถรักษาคุณค่าและความสำคัญของกลุ่มอาคารเอาไว้ได้	เอกสาร ภาพถ่าย สำรวจอาคาร
3.ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	<p>ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มอาคาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประโยชน์ใช้สอย - การสื่อความหมาย <p>ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอาคารที่จะทำการปรับปรุงอาคาร</p> <ul style="list-style-type: none"> - การออกแบบ - วิธีการปรับปรุงอาคาร 	แผน นโยบาย กฎหมาย และ มาตรฐานอาคาร ปัจจุบัน
4.กำหนดวัตถุประสงค์	วัตถุประสงค์ที่จะทำให้การปรับปรุงอาคารมีการรักษาเอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนิน	แผนและนโยบาย
5.กำหนดแนวทางในการเลือกประโยชน์ใช้สอย การอนุรักษ์กายภาพ และการสื่อความหมาย	<p><i>ประโยชน์ใช้สอย:</i> หลากหลาย ส่งเสริมให้เกิดความมีชีวิตชีวาให้กลุ่มอาคารราชดำเนิน</p> <p><i>การอนุรักษ์กายภาพ:</i> ให้ความสำคัญกับรูปแบบสถาปัตยกรรมทั้งภายนอกและภายในอาคาร ถ่ายทอดรูปแบบสถาปัตยกรรมเดิมของอาคารให้มากที่สุด</p> <p><i>การสื่อความหมาย:</i> คำนึงถึงเอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนินเป็นสิ่งสำคัญ</p>	วัตถุประสงค์ คุณค่าและความแท้
6. ปฏิบัติตามแผน	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงโดยช่างที่มีความชำนาญในการก่อสร้าง - ทบทวนแผนการทำงาน - บันทึกการปรับปรุงอาคารอย่างเป็นระบบเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน 	แบบปรับปรุงอาคาร

5.2 แนวทางการรักษาความสำคัญ

ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาตามกรอบของคุณค่าและความแท้ควบคู่กับผลลัพธ์การปรับปรุงอาคาร พบว่าแนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ควรมีแนวทางการรักษาความสำคัญ ดังนี้

การรักษาคุณค่าด้านจิตใจ ต้องคำนึงถึงเอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนิน ด้วยการรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ โดยรักษาเจตนาการออกแบบดั้งเดิมที่มีความเรียบง่าย มีความสมมาตร องค์ประกอบของอาคารแสดงเส้นตั้งเส้นนอนที่ชัดเจน รักษาระดับความสูงเดิมของอาคารไว้ และถ้าหากมีการต่อเติมอาคาร ส่วนต่อเติมอาคารใหม่จะต้องไม่สูงกว่าอาคารเดิม รักษารูปทรงให้เป็นกล่องสี่เหลี่ยมและมีมุมโค้งที่ปลายอาคารทั้งสองด้าน สีอาคารใช้สีเดียวกันกับอาคารอื่นในกลุ่มอาคาร และรักษาลักษณะผิวสัมผัสขรุขระที่ด้านหน้าและด้านข้างของอาคาร

การรักษาคุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านนี้เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางสถาปัตยกรรม บทบาทของกลุ่มอาคารที่มีต่อกายภาพของเมือง และวัสดุที่แสดงเทคโนโลยีการก่อสร้างอาคารในสมัยนั้น ดังนั้น การปรับปรุงอาคารราชดำเนินต้องคำนึงถึงเจตนาในการออกแบบดั้งเดิมของสถาปนิกที่ถ่ายทอดในการออกแบบอาคารด้วยการรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบตามรายละเอียดที่ได้แสดงข้างต้น และเลือกใช้วัสดุประเภทเดิมในการซ่อมแซมหรือปรับปรุงอาคาร แต่ทว่า หากการปรับปรุงอาคารมีแนวคิดในการแสดงออกที่ต้องการแสดงความแตกต่างระหว่างกายภาพเดิมกับสิ่งที่เพิ่มเข้าไปใหม่เพื่อป้องกันความสับสนในอนาคต แนวทางการปรับปรุงอาคารก็จะต้องไม่ลดความเด่นชัดของกายภาพเดิมจนผู้ชมไม่สามารถรับรู้กายภาพเดิมของอาคารได้

การรักษาคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย การบำรุงรักษาและการปรับปรุงอาคารอย่างเป็นระบบตามกระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมจะช่วยยืดอายุอาคารให้สามารถใช้งานต่อไปได้ อีกทั้ง รักษาความสำคัญของอาคารให้คงอยู่โดยไม่ส่งผลเสียต่อกายภาพของอาคาร ซึ่งจะส่งผลให้กลุ่มอาคารราชดำเนินเกิดประโยชน์ต่อสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ต่อไปในระยะยาว ทั้งนี้ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์หรือผู้เช่าอาคาร ควรวางแผนการบำรุงรักษาอาคารทั้งระยะสั้น 3 เดือน 6 เดือน และระยะยาวรายปี เพื่อตรวจสอบการเสื่อมสภาพและบำรุงรักษาได้ทันเวลา

ตารางที่ 5-2 แนวทางการรักษาความสำคัญ

ความสำคัญ	แนวทางการรักษาความสำคัญ	
	สิ่งที่ต้องคำนึง	วิธีการ
คุณค่าด้านจิตใจ	เอกภาพของกลุ่มอาคาร ราชดำเนิน	รักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ: เจตนาการออกแบบดั้งเดิม ความเรียบง่าย ความสมมาตร แสดงเส้นตั้งเส้นนอนที่ชัดเจน ระดับความสูงเดิม รูปทรงให้เป็นกล่องสี่เหลี่ยม และมีมุมโค้งที่ปลายอาคารทั้งสองด้าน ทาสี เหมือนกันกับอาคารอื่นในกลุ่มอาคาร ผิวนิรภัย ซุซุระที่ด้านหน้าและด้านข้าง
คุณค่าด้านวัฒนธรรม	เจตนาในการออกแบบ ดั้งเดิมของสถาปนิก	- รักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบ ตามที่แสดงข้างต้น และเลือกใช้วัสดุประเภท เดิมในการซ่อมแซมหรือปรับปรุงอาคาร - ถ้าหากมีแนวคิดในการแสดงออกที่ต้องการ แสดงความแตกต่างระหว่างกายภาพเดิมกับ สิ่งที่เพิ่มเข้าไปใหม่ แนวทางการปรับปรุง อาคารจะต้องไม่ลดความเด่นชัดของกายภาพ เดิม
คุณค่าด้านประโยชน์ ใช้สอย	การใช้งานในระยะยาว และกายภาพอาคารเดิม	- บำรุงรักษาและปรับปรุงอาคารตาม กระบวนการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ สำคัญทางวัฒนธรรม - วางแผนบำรุงรักษาระยะสั้น 3 เดือน 6 เดือน และระยะยาวรายปี

5.3 แนวทางการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายเป็นการถ่ายทอดคุณค่าและความแท้ของอาคารให้ผู้ชมเข้าใจรูปแบบสถาปัตยกรรมและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องผ่านวิธีการอนุรักษ์หรือการปรับปรุงอาคาร ซึ่งการสื่อความหมายจะพิจารณานำเสนอคุณค่าและความแท้แตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของการนำเสนอ นั่น โดยมีหลักการสำคัญอยู่ที่การสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ชม ทั้งนี้ การสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารควรคำนึงถึงการรับรู้และความเข้าใจในเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคารเพื่อถ่ายทอดจิตวิญญาณของสถานที่ตามหลักการสื่อความหมายที่ดี

ทั้งนี้ ผลการศึกษาการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ประกอบกับกรณีศึกษาสถาปัตยกรรมสมัยใหม่อื่นๆ ที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 2 แสดงให้เห็นว่า การสื่อความหมายในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีแนวทางการสื่อความหมายหลากหลายแนวทางที่มีเป้าหมายอยู่ที่การรักษาความสำคัญ โดยมีระดับการรักษาความแท้ที่แตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้ แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน จึงมีทางเลือกสำหรับการสื่อความหมาย ดังนี้

แนวทางการสื่อความหมายด้วยการบูรณะ เป็นแนวทางการสื่อความหมายที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมเป็นอันดับแรก โดยรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบทุกอย่างตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ ทั้งภายนอกอาคาร ภายในอาคาร งานระบบและวัสดุก่อสร้าง ด้วยการซ่อมแซมปรับปรุงอาคารให้กลับไปสู่ช่วงเวลาที่ยังคงมีความสมบูรณ์และไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากผู้เช่า เพื่อให้กลุ่มอาคารราชดำเนินมีอาคารอย่างน้อยหนึ่งหลังที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในการศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมตามแนวคิดของนายจิตรเสน (หมิว) อภัยวงศ์ ได้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์ ซึ่งหากการปรับปรุงอาคารเลือกสื่อความหมายด้วยแนวทางนี้ ทีมงานออกแบบปรับปรุงอาคารจำเป็นต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมภายในเพิ่มเติมในส่วนขั้นตอนการทำความเข้าใจพื้นที่ เนื่องจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ไม่มีแบบต้นฉบับของอาคารนี้อยู่ ดังนั้น การหาข้อมูลจึงต้องใช้วิธีสืบค้นข้อมูลจากผู้ใช้อาคารในรุ่นแรกๆ ประกอบ

แนวทางการสื่อความหมายด้วยความกลมกลืน เป็นแนวทางการสื่อความหมายที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความยืดหยุ่นในการปรับปรุงอาคารให้สามารถเพิ่มองค์ประกอบใหม่เข้าไปได้โดยสร้างความกลมกลืนกับองค์ประกอบเดิม ด้วยการออกแบบที่คำนึงถึงความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบเป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งวัสดุที่ใช้ในการปรับปรุงอาคารอาจเลือกใช้วัสดุประเภทเดิมหรือประเภทใหม่ก็ได้ แต่ต้องออกแบบให้สามารถสร้างความต่อเนื่องในการมองเห็นได้ด้วยองค์ประกอบที่มีความเรียบง่าย สีที่ใช้เป็นสีเดียวกัน รวมทั้งผิวสัมผัสที่อ้างอิงกับกายภาพเดิม แต่ทว่า องค์ประกอบใหม่ที่เพิ่มเข้าไปนี้ ก็ควรมีลักษณะที่ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้ได้ว่าส่วนใดเป็นองค์ประกอบใหม่ส่วนใดเป็นกายภาพเดิม เพื่อป้องกันการสับสนในอนาคต ซึ่งข้อดีของการสื่อความหมายด้วยความกลมกลืนคือความต่อเนื่องในการรับรู้ทางสายตาที่ส่งผลให้สามารถนำไปใช้ในตำแหน่งที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ด้านหน้าอาคาร นอกจากนี้ ความกลมกลืนยังส่งผลให้เอกภาพที่เป็นความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญยังคงอยู่ เพราะผู้ชมสามารถรับรู้และจดจำรูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มอาคารราชดำเนินได้

แนวทางการสื่อความหมายด้วยความแตกต่าง เป็นแนวทางการสื่อความหมายที่ต้องการผสมองค์ประกอบใหม่ที่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาการปรับปรุงอาคารให้เข้ากับกายภาพเดิม ซึ่งความแตกต่างจะทำให้ผู้ชมสามารถแยกองค์ประกอบใหม่และกายภาพเดิมได้อย่างชัดเจน แต่ทว่า มีข้อที่ต้องระวังและต้องคำนึงถึงคือ องค์ประกอบใหม่ต้องไม่เด่นชัดและไม่ลดความสำคัญของกายภาพเดิมลงไป ด้วยการคำนึงถึงความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบประกอบ โดยสร้างความกลมกลืนในความแตกต่างด้วยรูปทรง วัสดุ ผิวสัมผัส หรือสี ตามความเหมาะสมของการออกแบบ อย่างไรก็ตาม แนวทางการสื่อความหมายด้วยความแตกต่างนี้ยังคงต้องอยู่ภายใต้เอกภาพของกลุ่มอาคารราชดำเนิน เพื่อเป็นการรักษาความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมที่สำคัญของกลุ่มอาคารนี้ไว้ต่อไป ซึ่งข้อจำกัดนี้ส่งผลให้ตำแหน่งที่สามารถแสดงออกอย่างแตกต่างได้ควรอยู่ในตำแหน่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจนจากด้านหน้าอาคาร

ตารางที่ 5-3 แนวทางการสื่อความหมาย

แนวทางการสื่อความหมาย	วิธีการ	สิ่งที่ต้องคำนึง
สื่อด้วยการบูรณะ	รักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบทุกอย่างตามเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบ ทั้งภายนอกอาคาร ภายในอาคาร งานระบบ และวัสดุก่อสร้าง	ข้อมูลรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ถูกต้องและชัดเจน
สื่อด้วยความกลมกลืน	เพิ่มองค์ประกอบใหม่เข้าไปโดยสร้างความกลมกลืนกับองค์ประกอบเดิม	กลมกลืนแต่สามารถแยกระหว่างกายภาพเดิมกับองค์ประกอบใหม่ได้
สื่อด้วยความแตกต่าง	ผสมองค์ประกอบใหม่ที่ร่วมสมัยกับช่วงเวลาการปรับปรุงอาคารให้เข้ากับกายภาพเดิม	องค์ประกอบใหม่ต้องไม่เด่นชัดและไม่ลดความสำคัญของกายภาพเดิมลงไป

แนวทางการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคารที่เสนอเหล่านี้เป็นทางเลือกที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ กลุ่มอาคารราชดำเนิน ได้โดยใช้ควบคู่กับแนวทางการรักษาความสำคัญ เพื่อให้แนวทางการปรับปรุงอาคารเป็นไปอย่างเหมาะสมต่อความสำคัญของกลุ่มอาคารราชดำเนิน

สรุปผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาทฤษฎีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ การพิจารณาความสำคัญ และการสื่อความหมายในการปรับปรุงอาคาร รวมทั้งแนวคิดและวิธีการปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ พบว่า

การรักษาคุณค่าและความแท้ของสถาปัตยกรรมใหม่ในการปรับปรุงอาคารควรให้ความสำคัญเทียบเท่ากับสถาปัตยกรรมอื่นในประวัติศาสตร์ เพราะคุณค่าและความแท้เป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความสำคัญของอาคาร เป็นตัวสร้างการรับรู้ ความต่อเนื่อง การจดจำได้ถึงเจตนาดั้งเดิมในการออกแบบที่เป็นหลักการสำคัญของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่จะต้องคำนึงถึงและรักษา

การปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความสำคัญด้านสถาปัตยกรรม เป็นตัวแทนสถาปัตยกรรมของยุค จะมีวิธีการปรับปรุงอาคารที่ใกล้เคียงกับสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ เพราะต้องรักษาคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมด้วยการรักษาความแท้ด้านรูปทรงและการออกแบบให้คงอยู่เพื่อเป็นหลักฐานต่อการศึกษาสถาปัตยกรรมในอนาคต

ความเรียบง่ายที่เป็นลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ทำให้เกิดความยืดหยุ่นในการปรับปรุงอาคาร เพราะเป็นลักษณะการออกแบบที่ยังร่วมสมัยกับเวลาในปัจจุบัน จึงทำให้แนวทางการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีขอบเขตในการปรับปรุงอาคารที่กว้างกว่าการปรับปรุงสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์

การรักษาความแท้ในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่มีปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงหลายอย่าง และมีระดับการรักษาความแท้ที่แตกต่างกันตามระดับความสำคัญของอาคาร การรับรู้ เจตนาดั้งเดิมในการออกแบบอาคาร และประเภทวัสดุ ด้วยเหตุนี้ แนวทางการสื่อความหมายในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมสมัยใหม่จึงมีทางเลือกที่หลากหลายกว่าสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์

การปรับปรุงสถาปัตยกรรมที่เป็นกลุ่มอาคารจะต้องให้ความสำคัญกับภาพรวมของกลุ่มอาคารทั้งหมด เพราะกลุ่มอาคารมีความแท้ด้านคุณภาพเชิงนามธรรมอยู่ที่เอกภาพของกลุ่มอาคาร ดังนั้นการปรับปรุงอาคารจะต้องคำนึงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรม รูปทรง ขนาดอาคาร วัสดุ และสี

และสุดท้าย เจ้าของอาคารมีบทบาทมากในการกำหนดแนวทางในการรักษา
ความสำคัญของอาคารตนเอง ดังนั้น ถ้าเจ้าของอาคารมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของ
อาคารที่ตนมีจะทำให้การปรับปรุงอาคารมีแนวทางที่เหมาะสมต่อคุณค่าและความแท้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

“กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516”. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ฉ/ส1/154 (234).

กรมพลศึกษา. “ประวัติสนามศุภชลาศัย”. แผ่นจารึกติดหน้าสนามศุภชลาศัย.

ก่อนจะมีถนนราชดำเนิน. ศิลปวัฒนธรรม 13, 12 (ตุลาคม 2535): 114-118.

เกรียงไกร สัมปชลาศัย. พิธีเปิด. ใน รัศมี รัตนไชยานนท์ (บรรณาธิการ), การสื่อความหมายในการอนุรักษ์ จากสถาปัตยกรรมสู่มรดกชุมชน, หน้า 20. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, 2551.

กำธร กุลชล. การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมบนถนนราชดำเนินกลาง: ประสบการณ์จากภาคปฏิบัติ. หน้าจั่ววารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 15 (2540): 39-58.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. a+A: 09: นิตรรศน์ รัตนโกสินทร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555.

“จดหมายอนุเคราะห์ข้อมูล ที่ กคธ./00343 เรื่อง ข้อมูลอาคารนิตรรศน์รัตนโกสินทร์”. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. 27 ธันวาคม 2555.

ใจรัก จันทร์สิน. สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ของกลุ่มสถาปนิกไทยรุ่นบุกเบิก พ.ศ. 2459-พ.ศ.2508.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

ชาติรี ประภิตนันทการ. การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2547.

ชาติรี ประภิตนันทการ. คณะราษฎรของรัฐธรรมนูญ: ประวัติศาสตร์การเมืองหลัง 2475 ผ่านสถาปัตยกรรม “อำนาจ”. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2548.

ชาติรี ประภิตนันทการ. ความทรงจำ และอำนาจ บนถนนราชดำเนิน. เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 67-86.

ชาติรี ประภิตนันทการ. จาก สยามเก่า สู่ ไทยใหม่: ความหมายทางสังคมและการเมืองในงานสถาปัตยกรรม พ.ศ. 2394-2500. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ธนา วิชาพร. หัวหน้ากองโครงการธุรกิจ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2555.

เบนจามิน เอ. บัทสัน. อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม. แปลโดย สดใส ชันติวรพงศ์, พรรณงาม เก้าธรรมสาร และศศิธร รัชนี้ ณ ออยุธยา. อ้างถึงใน พินัย สิริเกียรติกุล. ณ ที่นี้ ไม่มี "ความเสื่อม": ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488. หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6 (กันยายน 2552-สิงหาคม 2553): 8-51.

บริษัท ไรท์แมน จำกัด, "แบบปรับปรุงอาคาร คสล. 3 ชั้น ชั้นลอยตาดฟ้า อาคารหมายเลข 1 บนที่ดินและอาคารหมายเลข 1 ตำบล ที่ดินและอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสองฝั่ง ในที่ดินเลขที่ 46 โฉนดเลขที่ 443 เขตพระนคร กทม. ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์," 2551. (อัดสำเนา)

ประกาศจัดที่สร้างถนนราชดำเนิน. ราชกิจจานุเบกษา 16 (27 สิงหาคม ร.ศ.118), อ้างถึงใน พีรศรี โปวาทอง. ถนนราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง. เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 32-54.

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิ. การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ปูนซีเมนต์ไทย. ปูนซีเมนต์ไทย 2456-2526. กรุงเทพมหานคร: มีเดียทราเวลเอเซีย, 2526.

ผู้สดี ทิพพัส. สถาปนิกสยาม พื้นฐาน บทบาท ผลงาน และแนวคิด (พ.ศ. 2475-2537) เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539.

"แผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน". สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ผังที่ ผ3.4-1.

พินัย สิริเกียรติกุล. ณ ที่นี้ ไม่มี "ความเสื่อม" : ถนนราชดำเนิน พ.ศ.2484-2488. หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย 6 (กันยายน 2552-สิงหาคม 2553): 8-51.

พีรศรี โปวาทอง. ถนนราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง. เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 32-54.

พร้อมพงษ์ ไพรรณ. ราชดำเนิน : ถนนประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่. กรุงเทพมหานคร: วันชนะ, 2546. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ. พัฒนาการแนวความคิดและรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม อดีตปัจจุบัน และอนาคต. ม.ป.ท.: สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์, 2536.

สมชาติ จึงสิริอารักษ์. สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยาม สมัยรัชกาลที่ 4 - พ.ศ.2480. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2553.

สยามพร ทองสารี. ผลกระทบจากการตัดถนนในกรุงเทพฯ. อ้างถึงใน พีรศรี โปวาทอง. ถนนราช

ดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง. เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 32-54.

สุภาพรณ ชื่นพิมล. ผู้จัดการโครงการ บริษัท ไรท์แมน จำกัด. สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2555
สุรัตน์ กล้าเงิน. เจ้าหน้าที่บริหารโครงการ บ.1 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

สัมภาษณ์, 9 พฤศจิกายน 2555.

เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงส์ วิชัยลักษณ์. ผู้รวบรวม, พระราชบัญญัติ ควบคุมการก่อสร้าง

อาคาร พุทธศักราช 2479 พร้อมด้วย พระราชบัญญัติและประกาศของคณะปฏิวัติแก้ไข

เพิ่มเติม กฎกระทรวง และ ประกาศกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติ

นี้. กรุงเทพมหานคร: นิตีเวชช์, มปป.

เสถียร วิชัยลักษณ์ และสีบวงส์ วิชัยลักษณ์. ผู้รวบรวม, เทศบัญญัติของเทศบาลนครกรุงเทพ เรื่อง

ควบคุมการก่อสร้างอาคาร พุทธศักราช 2483 พร้อมด้วย เทศบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม และ

เทศบัญญัติเรื่องกำหนดบริเวณซึ่งอาคารบางชนิดจะปลูกสร้างขึ้นมิได้. กรุงเทพมหานคร:

นิตีเวชช์, มปป.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. โครงการจัดทำแผนผังแม่บทการ

พัฒนาพื้นที่ถนนราชดำเนิน และพื้นที่บริเวณต่อเนื่อง [ออนไลน์]. 2546 แหล่งที่มา

http://www.nesdb.go.th/specialWork/suvarnabhumi/e_document-DO/e_doc%20-%20document/MP_Ratchadamnoen%20Road%20and%20Surrounding%20Area/executive%20-%20RRSA%20-%20Thai.pdf [10 มกราคม 2556]

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. นิทรรศน์รัตนโกสินทร์ อัญมณี แห่งมหานคร.

กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2555.

สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5 ค.4/3 ที่ดินริมถนนราชดำเนิน, อ้างถึงใน พีรศรี โปวาทอง. ถนน

ราชดำเนิน: ประวัติการก่อสร้าง. เมืองโบราณ 33, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2550): 32-54.

อนุชา ตั้งศิริวิริยะกุล และคณะ. การสำรวจงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ช่วงต้นในกรุงเทพฯ

(พ.ศ.2468 - พ.ศ.2488). รายงาน ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรม

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

อาคารประวัติศาสตร์ ถนนราชดำเนิน. ศิลปวัฒนธรรม 13, 12 (ตุลาคม 2535): 144-152.

“อานันท์มหิตล, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว - พระราชกรณียกิจ”. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

ภ.003 กจช(อ) 2-19.

ภาษาอังกฤษ

Chandler, I. Repair & renovation of modern buildings. New York: McGraw-Hill, 1992.

DOCOMOMO International. About Docomomo International Mission [Online]. 2012.

Available from: <http://www.docomomo.com/mission.php> [2012, July 31]

DOCOMOMO International. Chapters Worldwide [Online]. 2012. Available from:

http://www.docomomo.com/chapters_worldwide.php [2012, July 31]

Feilden, B. M. Conservation of historic buildings. Oxford: Butterworth Architecture, 1994.

Holl, S., Pallasmaa, J. and Perez-Gomez, A. Questions of perception: Phenomenology of architecture. Tokyu: a+u, 2006.

ICOMOS. The Nara Document on Authenticity 1994 [online]. Available from:

<http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf> [2012, February 7]

ICOMOS Ename Charter. The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites 2007 [online]. Available from: http://www.enamecharter.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_EN_10-04-07.pdf [2012,

September 24]

Lion, E. Building renovation and recycling. New York: John Wiley & Sons, 1982.

Pentens Construction Chemicals. Pentens T-201 Acrylic Waterproofing Emulsion

[Online]. 2013. Available from: <http://www.pentens.com/Ver.EN/PDF/Waterproofing/Liquid%20Applied/T-201.pdf> [2013, March 16]

Prudon, T. Preservation of modern architecture. Hoboken: N.J.: John Wiley & Sons, 2008.

Schittich, C., ed. In detail: Building in existing fabric refurbishment, extensions, new design. Basel: Birkhauser, 2003.

UNESCO. Hoi An Protocols for best conservation practice in Asia, Adopted by the Asia-Oceania Region at the ICOMOS General Assembly in Xi'an, China in 2005

[Online]. 2009. Available from: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001826/182617e.pdf> [2012, January 4]

UNESCO Bangkok. Asia conserved: Lessons learned from the UNESCO Asia-Pacific heritage awards for culture heritage conservation 2000-2004. Bangkok:

ClungWicha Press Co.,Ltd., 2007.

UNESCO Bangkok. Stadium Merdeka [online]. 2012. Available from:

<http://www.unescobkk.org/culture/world-heritage-and-immovable-heritage/asia-pacific-heritage-awards-for-culture-heritage-conservation/previous-heritage-awards-2000-2010/2008/award-winners/stadium-merdeka/> [2012, January 10]

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อทีมงานออกแบบ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ รวมทั้งที่ปรึกษาด้านต่างๆ

การปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ มีคณะผู้ทำงานจากหลายฝ่าย ทั้งทีมงานออกแบบ ทีมงานจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ รวมทั้งที่ปรึกษาด้านต่างๆ ที่มาจากหน่วยงานด้านวัฒนธรรม โดยมีรายชื่อดังนี้

ทีมงานออกแบบ

รายชื่อทีมงานออกแบบปรับปรุงอาคารราชดำเนิน อาคาร 1 เป็นอาคารนิทรรศน์รัตนโกสินทร์ ที่ปรากฏอยู่ในแบบปรับปรุงอาคาร¹มีดังนี้

สถาปนิก:	นายคมสัน รัตนพรพิเชษฐ
นักออกแบบภายใน:	นางสาวตรีหทัย สุพรรณธะริดา
	นางสาวสิวะพร คำตัน
	นายนิชฌาม ศิริพันธ์โนน
วิศวกรโครงสร้าง:	นายสมยศ สิ้นไพบูลย์
	นายมงคล สีหะวงศ์
วิศวกรไฟฟ้า:	นายนพรัตน์ สังข์ศรี

คณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ² ได้แก่

- พลอากาศตรี อาวุธ เงินชูกลิ่น, อดีตอธิบดีกรมศิลปากร เป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษา และคณะทำงานฝ่ายวิชาการ
- ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ, อดีตอธิบดีกรมศิลปากร
- นายเกรียงไกร สัมปชชิต, อดีตอธิบดีกรมศิลปากร
- นางฉวีรัตน์ เกษตรสุนทร, เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

¹ บริษัท ไรท์แมน จำกัด, “แบบปรับปรุงอาคาร คสล. 3 ชั้น ชั้นลอยตาดฟ้า อาคารหมายเลข 1 บนที่ดินและอาคารหมายเลข 1 ตำบล ที่ดินและอาคารริมถนนราชดำเนินกลางทั้งสองฝั่ง ในที่ดินเลขที่ 46 โฉนดเลขที่ 443 เขตพระนคร กทม. ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,” 2551. (อัดสำเนา)

² จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์, หน้า 197.

- ดร.ทัศนัย วงศ์พิเศษกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานอุทยานการเรียนรู้
- ศ.มรว.แนนน้อย ศักดิ์ศรี, อาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดร.สิริกร มณีรินทร์, อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และอดีตผู้อำนวยการสำนักงานอุทยานการเรียนรู้
- ดร.ปาริชาติ สถาปิตานนท์, อาจารย์คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดร.กรรณิการ์ สัจจกุล, อดีตอาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นายวัฒน์ บุญจับ, นักวิชาการสำนักภาษาและวรรณกรรม กรมศิลปากร

ที่ปรึกษาด้านต่าง ๆ³ ได้แก่

- แม่ขวัญจิต ศรีประจัน, ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (เพลงพื้นบ้าน - อีสาน) ปี พ.ศ.2539
- อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ, ที่ปรึกษาด้านข้อมูล
- มานพ อมรวิโรจน์, กรมศิลปากร
- ภาสินี ญาโณทัย, ทายาทรุ่นที่ 4 บำรุงชาติसानายาไทย (บ้านหม้อหวาน)
- คุณหญิงเพ็ญศรี เขียวมีสวน, ผู้อำนวยการโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (หญิง)
- พงษ์ศิริ บางสุขเสริม, นักวิชาการช่างศิลป์ ระดับชำนาญการ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร
- อาจารย์บุญเลิศ กระบวนแสง, นักลีลาศชั้นครูแห่งโรงเรียนบุญเลิศลีลาศ

³ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมนิสิตเก่าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, a+A: 09: นิทรรศน์รัตนโกสินทร์, หน้า

ภาคผนวก ข

รายละเอียดน้ำยากันซึมที่ใช้ทาหลังคาและกันสาด

PENTENS T-201 Acrylic Waterproofing Emulsion

Product Data Sheet

Description

PENTENS T-201, is a high quality one-component elastomeric waterproofing coating, in an acrylic emulsion base, intended for the protection and decoration of above ground concrete and masonry surfaces. It is also finishing for all types of roofs and facades.

Uses

- PENTENS T-201 is formulated to be applied as a waterproof and decorative coating on all horizontal and sloped concrete roofs, asbestos-cement surfaces, metals, bricks, wood, and defective asphalt.
- PENTENS T-201 also can be used as a coating for building facades and several types of concrete, concrete block, brick and stucco structures and retaining walls.

Advantages

- Completely waterproof
- Excellent elastic regain
- Flexible at low temperatures
- Superb adhesion to all sound roofing surfaces
- Outstanding exterior durability UV light, infra-red and ozone resistance
- High resistance to dirt pickup hence long term reflectivity and lower air-conditioning costs
- Low toxicity and odor
- Low moisture-vapor transmission
- Excellent film integrity
- Easy application
- Easy cleaning
- Pedestrian properties of the roofing membrane

Technical & Physical Data

Form	Liquid
Color	Grey, white, green, yellow, etc.
Resin	Acrylic
Density	1.20 ± 0.1 kg/litre
Solid content	>60% by weight
Elongation (ASTM D412)	>200%
Tensile Strength (ASTM D412)	>13 kgf/cm ²
Tear Strength (ASTM D624)	>10 kgf/cm
Aging Test (80°C, 168hrs) ASTM D573-04	
a. Tensile Strength	>20 kgf/cm ²
b. Elongation	>190 %
c. Tear Strength	> 18 kgf/cm
Water Vapor Transmission (Perms) ASTM E96 Method B	<4
Application Temperature	5°C to 40°C
Service Temperature	0°C to 80°C
Self Life	At least 1 year when unopened and damaged
Storage condition	Store in a dry cool place
Packaging	20kg pail 200kg drum

Important Notes

1. Minimum ambient and substrate temperature is 5°C.
2. Apply only to clean, sound substrates where surfaces should be well dampened but free of surface water and leaks.
3. Thoroughly agitate contents before use.

Disclaimer. All representations and recommendations set forth are given in good faith and to the best of our knowledge. However due to varying conditions and applications, the buyer shall conduct its own tests of this product before use. Under no circumstances will the manufacturer be liable for any loss or damages caused by incorrect usages. The sale of this product shall be on terms and conditions set forth on Pentens order acknowledgement.

Product Data Sheet

Instruction for Use

Surface Preparation

Ensure that the surface to be treated is free from any loose particles, dust, oil, dirt, extra cement blocks and especially sand.

Clean a second time, using a soft broom or a vacuum cleaner, to make sure that the surfaces are absolutely dust free.

Priming

Apply one coat of diluted PENTENS T-007 (1 portion of T-007 with 3 portions of water) by roller, brush or spray gun.

When applying on a defective bitumen layer use 0.1kg/m².

For concrete surfaces use 0.2-0.3 per m².

Note: It is advised for a heavy duty and long lasting application to lay special fiber PENTENS W-015 on the surface to be treated. This fiber can be applied on the pre-existing cracks only.

Application

On areas exposed hot drying winds. 2 to 3 thin coats of paint may be more successful than 1 thick coat.

PENTENS T-201 is suggested to apply at least 2 coats. The first coat should be applied in one direction only. If possible the second coat should be applied at right angles to the first. Leave to cure for approximately 8 hours before applying second coat. PENTENS T-201 can be installed with conventional airless spray equipment, brush or roller.

In case of using PENTENS W-015 fiber layer, paint T-201 in one direction to avoid bubbling of the fiber.

Consumption

On concrete roofs: 1kg/m²/per coat

On facade/vertical: 0.5-1kg/m²/per coat

- 1.3kg/m² per coat when PENTENS W-015 Glass Fiber Mesh is used.
- 1.0kg/m² per coat when PENTENS W-015 Glass Fiber Mesh is not used.

For more details, please refer to our Technical Department.

Curing

Allow the coating to cure thoroughly before applying the next coat. Depending on temperature, humidity and wind conditions, normally 1-8 hours should be taken between two coats.

Note

The best method to assure good penetration of the first coat into the surface is by application with a nap roller. The succeeding coats may be spray or roller applied.

Cleaning

Tools and equipment just can be clean with clean water immediately, after use. Hardener material can only be mechanically removed.

Safety

PENTENS T-201 is non-toxic. For personal precautions, applicators are recommended to wear gloves and goggles when handling PENTENS T-201. Treat any splashes to the skin or eyes with fresh water immediately. Should any of the products be accidentally swallowed, do not induce vomiting, call for medical assistance immediately.

PENTENS

UFON NANO-CHEMICAL CORP.

No.36, Lane 105, Chengfu Rd., Sansia Dist., New Taipei City 23743, Taiwan

Tel: +886 2 26682003 Fax: +886 2 26681546

URL: www.pentens.com E-mail: service@pentens.com

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ-สกุล นางสาวลลิตา บุญมี
 เกิด 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2526
 ที่อยู่ 129 ถนนพโลรังฤทธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
 อีเมล lalida.bm@gmail.com
 โทร (66) 81 548 3919

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2542 สำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช จังหวัดอุบลราชธานี
 พ.ศ.2545 สำเร็จมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (มอดินแดง)
 จังหวัดขอนแก่น
 พ.ศ.2550 สำเร็จปริญญา สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับ 2)
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
 พ.ศ.2554 ศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์
 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย